

1) Tarih Bilimine Giriş

Tarihin Tanımı

İnsan topluluklarının geçmişteki yaşayışlarını, kültür ve uygarlıklarını, sosyo-ekonomik yapılarını neden-sonuç ilişkisi içerisinde yer ve zaman göstererek inceleyen, elde ettiği bulguları, belgelere dayanarak objektif bir şekilde açıklayan sosyal bilim dalına tarih denir.

Tarihi Olaylar İncelenirken Uyulması Gereken Kurallar

1. Olaylar, neden-sonuç ilişkisi içerisinde incelenmelidir.
2. Olayın geçtiği yer ve zaman belirtilmelidir.
3. Olayda rolü olan kişilerin katkılarının doğru olarak değerlendirilebilmesi için olayın geçtiği günün şartları göz önünde bulundurulmalıdır.
4. Olayın geçtiği yerde araştırma yapılmalıdır.
5. Olaylar objektif olarak değerlendirilmelidir.

Objektifliğin sağlanması için aşağıdaki şartlara uyulmalıdır :

- * Olayın üzerinden belli bir süre geçmelidir.
- * Olay, meydana geldiği günün değer yargıları göz önüne alınarak incelenmeli, günümüzün değer yargıları ile yorumlanmamalıdır.
- * Kaynak taraması yapılmalıdır.

Tarih Öncesi Devirler

İnsanların yeryüzünde faaliyet göstermeye başlamasından M.Ö. 3000 yıllarında Sümerler tarafından yazının bulunmasına kadar geçen döneme Tarih Öncesi Devirler denir.

Tarih öncesi devirlerle ilgili bilinmesi gereken bazı özellikler şunlardır :

- * Tarih öncesi devirlerle ilgili yazılı belgeler olmadığından insan topluluklarının bıraktığı kalıntılar kullanılarak bilgi toplanabilmiştir.

- * Tarih öncesi devirler, insanların kullandıkları araç ve gereçlere göre dönemlere ayrılmıştır.

- * Tarih öncesi devirlerin başlama ve bitişleri bölgelere göre farklılıklar göstermiştir.

- * Tarih öncesi devirler Mısır hariç normal seyrini izlememiştir. Bunun nedeni göçler sonucunda uygarlık alanında ileri toplumların diğer toplulukları etkilemesidir.

Taş Devirleri

1. Eski Taş Devri (Paleolitik)

Yontma Taş Dönemi'ni içine alan Paleolitik Devir'de insanlar;

- * Küçük gruplar halinde avcılık ve toplayıcılıkla hayatlarını devam ettirmişlerdir. Üretim faaliyetleri başlamamıştır.

- * Taştan, ağaçtan ve kemikten ilk defa araç - gereç yapımına başlamışlardır.

- * Ateşi bularak ısınma, pişirme ve aydınlanmada kullanmışlardır.

- * Mağaralarda yaşamışlar ve duvarlara çeşitli resimler yapmışlardır.

2. Yeni Taş Devri (Neolitik)

Cıvalı Taş Devri diye de adlandırılan Neolitik Devirde tarımsal faaliyetler başlamıştır. Bu gelişme sonucunda insanlar;

- * Üretici duruma geçmişler, toplayıcılıktan kurtulmuşlardır.

- * Göçebelikten yerleşik hayata geçmişlerdir. Su kenarlarında köyler kurarak toplumsal hayatı başlatmışlardır.

- * Ticaret faaliyetlerini başlatmışlardır.

- * Hayvanları evcilleştirmişlerdir.

* Keten, kenevir gibi bitkiler yetiştirmişler ve dokumacılık faaliyetlerini başlatmışlardır.

* Yiyecek ve içeceklerini korumak için topraktan kaplar yapmışlardır. Topraktan ev eşyası yapmışlar ve seramik sanatını başlatmışlardır.

Maden Devirleri

Maden Devirleri Bakır, Tunç ve Demir Devirleri şeklinde üçe ayrılır. Ateşin bulunması madenlerin kullanılmasına ortam hazırlamıştır. Demirin bulunması ve işlenmesi, insanlık tarihinde çok önemli gelişmelere ortam hazırlamıştır.

Demirin yüksek ısıda işlenmesi sanayinin gelişmesine neden olmuştur. Tunç Devri'nde önce şehir devletleri sonra da büyük devletler kurulmuş, Demir Devri'nde ticaret hızlanmış ve toplumların birbirleriyle ilişkileri artmıştır.

Tarih Çağları

M.Ö. 3000'li yıllarda Sümerlerin yazıyı bulmalarıyla başlayıp günümüze kadar devam eden döneme Tarih Çağları denilmiştir.

Tarihin çağlara ayrılmasında toplumları etkileyen önemli sosyal ve ekonomik gelişmeler dikkate alınmıştır. Tarih çağları İlkçağ (M.Ö. 3000 - 375), Ortaçağ (375 - 1453), Yeniçağ (1453 - 1789), Yakınçağ (1789 -) şeklinde ayrılmıştır.

2) İlkçağ Medeniyetleri

Anadolu Medeniyetleri

Anadolu, göç ve ticaret yollarının üzerinde bulunması, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlaması, topraklarının verimli olması ve ikliminin insanların yaşayışına uygun olması gibi nedenlerden dolayı zengin ve yüksek kültürlerin beşiği olmuştur. Karşılıklı kültür alış - verişleri Anadolu'da uygarlıkların gelişmesini hızlandırmıştır.

M.Ö. II. Binden M.Ö. VI.Yüzyıla Kadar Türkiye

Hititler

Hititler, M.Ö. 2000 yılı başlarında Kafkaslardan Orta Anadolu'ya gelerek Kızılırmak kıvrımı içine yerleşmişlerdir. Hititler, M.Ö. 1400 yıllarında imparatorluk haline gelmişlerdir.

Bu dönemin en önemli gelişmesi, Hititler ile Mısırlılar arasında yapılan Kadeş Savaşı Antlaşması'dır. M.Ö. 1296'da yapılan Kadeş Antlaşması tarihte bilinen ilk yazılı antlaşmadır.

Hitit Devleti, M.Ö. 1200 yıllarında batıdan gelen kavimler tarafından parçalanmıştır. Ege göçlerinden sonra şehir devletleri halinde yaşayan Hititlere M.Ö. 700 yıllarında Asurlular son vermişlerdir.

Asurlulardan sonra Türkiye'de Pers egemenliği kurulmuş ve Hitit halkı tamamen Pers hakimiyetine girmiştir.

Frigyalılar

Frigler, Ege göçleri sırasında Anadolu'ya gelerek M.Ö. 800 yıllarında Gordion (Polatlı) merkezli bir devlet kurdular.

Kafkaslar üzerinden gelen Kimmerlerin egemenliği altına giren Frigyalılara Persler son vermişlerdir.

Lidyalılar

Lidyalılar, Frigyalılar gibi M.Ö. 1200'lerde Anadolu'ya gelerek, bugünkü Gediz ve Küçük Menderes vadileri arasında kalan bölgede Kral Giges tarafından Sard (Salihli) merkezli bir devlet kurmuşlardır. Pers saldırılarına dayanamayan Lidya Devleti, M.Ö. 546 yıllarında yıkılmıştır.

İyonyalılar

Dorların baskısı sonucunda Akaların bir kısmı Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya göç etmişler ve İzmir çevresindeki yerli halkla kaynaşarak şehir devletleri kurmuşlardır. Bu şehir devletleri arasında siyasal birlik sağlanamamıştır. İyon şehir devletleri arasında en tanınmışları Efes, Milet, Foça ve İzmir'dir.

Ön Asya'dan gelen ticaret yollarının bitim noktasında bulunan İyonyalılar, kısa zamanda ileri bir medeniyet kurmuşlar ve kolonicilik faaliyetleriyle zenginleşmişlerdir.

Urartular

Urartu Devleti, Doğu Anadolu'da Asya kökenli Hurriler tarafından kurulmuştur. Urartuların merkezi Tuşpa (Van)'dır. Bölgenin en güçlü devletlerinden biri olan Urartular, M.Ö. 600'lerde Medler tarafından yıkılmıştır.

M.Ö. II. Binden M.Ö. VI. Yüzyıla Kadar Türkiye'de Kültür ve Medeniyet

Devlet Yönetimi

İlkçağlarda Türkiye'de kurulan devletler krallıkla yönetilmiştir. Bütün yetkiyi elinde bulunduran krallar, aynı zamanda başkomutan, baş yargıç ve baş rahiptir.

Bu durum kralların siyasi askeri ve dini yetkileri kendilerinde topladıklarını ve güçlerini arttırdıklarını göstermektedir

Başlangıçta Hitit Krallığı, feodal beyliklerden oluşuyordu. Daha sonraları bu beylikler kaldırılarak yerlerine merkezden valiler atanmıştır. Böyle bir değişiklikle Hititler merkezi otoriteyi güçlendirmeyi amaçlamışlardır.

Hititlerin ilk zamanlarında kralın yetkileri soylulardan oluşan Pankuş Meclisi tarafından sınırlandırılmıştır. Ancak imparatorluk döneminde Pankuş Meclisi'nin yetkileri azalırken kralın yetkileri artmıştır.

Dolayısıyla soylular yönetimden uzaklaştırılmıştır. Devlet yönetiminde kraldan sonra en yetkili kişi Tavananna adı verilen kraliçeydi. Tavananna, dini törenlere ve bayramlara başkanlık yapar, kral savaşa gittiğinde ülkeyi yönetirdi. Hatta Kadeş Antlaşması'nda Hitit kralının yanında kraliçenin de imzası yer almıştır. Bu durum Hititlerde kadınların devlet idaresinde etkili olduğunu göstermektedir. Hititlerde Pankuş Meclisi'nin bulunması meşrutiyete benzeyen bir yönetim varlığını ve kralların yetkilerinin bir dönem kısıtlandığını göstermektedir.

Ordu

Türkiye; topraklarının verimli olması ve ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle sık sık istilalara uğramıştır. Bu durum Anadolu'da kurulan devletleri askerliğe önem vermeye zorlamıştır.

Ticaret faaliyetleriyle zenginleşen Lidyalılar, Anadolu' da ücretli askerlik sistemini kurmuşlardır. Ancak bu askerler arasında dil ve taktik birliği olmadığı gibi vatan - millet sevgisi de yoktu. Sadece para için savaşan ücretli askerlerin başarı kazanmasını zorlaştırmıştır. Bu durum Lidyalıların yıkılmasında etkili olmuştur.

Hukuk

Anadolu'da İlkçağ hukuku, komşu medeniyetlere göre yumuşak bir karakter taşımaktadır. Anadolu'da yapılan kanunlarda komşu medeniyetlerin önemli etkisi ve katkısı olmuştur.

Hititler, kanunlarını Mezopotamya'dan almakla beraber, ilaveler ve düzeltmelerle Anadolu'da ilk kanunları yapmışlardır. Medeni hukuk ve ceza hukuku büyük gelişme göstermiştir. Hitit kanunları, hür vatandaşlara olduğu kadar kölelere de mülkiyet hakkı tanıyordu.

İlkçağ devletlerinin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğu için tarım ve hayvancılığı korumaya yönelik ağır cezalar içeren kanunlar yapmışlardır. Örneğin; Frigyalılarda öküz kesene ölüm cezası verilmiştir

Hititlerde krallın buyruklarına karşı gelmek develete baş kaldırmak büyük suç sayılmış ve ölümlü cezalandırılmıştır. Bu da Hititlerin merkezi otoriteye önem verdiklerini göstermektedir

Din ve İnanış

İlkçağlarda Türkiye'de çok tanrılı bir din anlayışı hakimdi. Bu nedenle Anadolu için "Bin Tanrı İli" denilmiştir. Anadolu'nun batısında kurulan medeniyetler Yunan tanrılarından, doğuda kurulan medeniyetler ise, Mezopotamya tanrılarından etkilenmişlerdir. Bu durum, Türkiye'nin coğrafi konumundan doğan tabii bir sonuçtur.

İlkçağ insanlarında uğraş alanlarındaki gelişmeler inançları üzerinde etkili olmuştur. Örneğin tarım faaliyetlerine önem veren Frigyalılarda en büyük tanrı olarak bereket tanrısı Kibele'yi kapul etmeleri gibi

Sosyal ve İktisadî Hayat

Anadolu'da halk sosyal sınıflara ayrılmıştı. En üst sınıf olarak kabul edilen kral ve ailesi devletin yönetimini üstlenmiştir. Anadolu'da asillerden başka rahipler, sanatçılar, askerler, memurlar ve köleler gibi sınıflar da bulunuyordu.

Anadolu'da bu sınıfların bulunması Türkiye'de yaşayan insan topluluklarının arasında eşitsizliğin olduğunu göstermektedir.

Ticarete büyük önem veren Lidyalılar, bu amaçla Efes'ten başlayarak Mezopotamya'ya kadar uzanan Kral Yolu'nu yapmışlardır. Bu yolun yapılması sonucunda;

- * Lidyalılar zenginleşmiştir.
- * Doğu - Batı kültürleri arasında etkileşim artmıştır.
- * Takas usulünün gelişen ticareti karşılayamaması üzerine M.Ö. 700 yıllarında Lidyalılar ilk parayı kullanmışlardır.

Lidyalıların parayı icat etmeleri;alışverişi kolaylaştırmış ekonomik hayatı canlandırmış sermaye birikimine ve finans sektörünün oluşmasına ortam hazırlamıştır. Paranın kullanılmasına başlanmasından sonra değiş dokuş(takas) uygulaması ortadan kalkmıştır.

Denizci bir medeniyet olan İyonyalılar, Akdeniz ve Karadeniz'de koloniler kurarak ticaret faaliyetleriyle zenginleşmişlerdir.

Bir devletin ekonomik, siyasal ve sosyal nedenlerden dolayı, kendi sınırları dışında ele geçirip yönettiği ülkeye veya topraklara koloni denir. Kolonilerin kurulmasında;

- * Hammadde ihtiyaçlarının karşılanması
- * Üretim fazlası mallar için pazar bulunması
- * Askeri gücün artırılmak istenmesi
- * Diğer devletlere askeri, siyasal ve ekonomik alanlarda üstünlük sağlama düşüncesi etkili olmuştur.

Yazı ve Edebiyat

Anadolu'ya yazıyı Mezopotamya medeniyetlerinden Asurlular getirmiştir.

Hititler ve Urartular, Asurlulardan aldıkları çivi yazısını kullanmışlar, ayrıca Hititler kendi icatları olan hiyeroglif yazısını da kullanmışlardır. Frigyalılar, Lidyalılar ve İyonyalılar Fenikelilerin alfabesini kullanmışlardır.

Hititlerden kalan en önemli yazılı eserler anal adı verilen yıllıklardır. Hititler anallarla (yıllıklar) Anadolu'da tarih yazıcılığını başlatmışlardır.

Hitit yıllıklarında kralların, zaferi kadar yenilgilerinin de yıllıklara yazdırılması tarafsız bir tarih anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu yıllıklar, İlkçağ Anadolu tarihinin aydınlanmasında önemli rol oynamışlardır.

Bilim ve Sanat

Anadolu medeniyetleri içinde her yönden en ileri olanı İyonyalılardır. İyonyalılar özgür düşüncenin ve pozitif bilimlerin öncüsü olmaları yönüyle önem taşırlar. Felsefe, matematik ve tıp bilimlerinin temeli İyonya'da atılmıştır.

Hitit sanatı, Mezopotamya sanatının etkisinde gelişmiştir. Heykeltçilik ve kabartmacılık gelişen başlıca sanatlar olmuştur. Hititlerin en önemli kabartmaları Yazılıkaya ve İvriz kabartmalarıdır. Frigyalılarda dokumacılık, maden işçiliği, kaya mimarisi, Lidyalılar da dokumacılık, çömlekçilik, dericilik ve madencilik, Urartular da maden işlemeciliği, su mimarisi, İyonyalılarda ise, saray ve tapınak mimarisi gelişmiştir.

İskender İmparatorluğu

M.Ö. 337'de tahta geçen İskender, önce Yunanistan'daki bütün şehir devletlerini, sonra da Anadolu, İran, Irak, Suriye ve Mısır'da Perslere ait tüm toprakları kendine bağlamayı başardı. Büyük İskender'in Asya seferinin sonucunda Hellenizm uygarlığı doğmuştur. Büyük İskender, 33 yaşında öldü (M.Ö. 323). İskender'in ölümünden sonra kazanılan topraklarda bağımsız devletler kurulmuştur.

Roma İmparatorluğu

Romalılar; disiplinli, planlı ve teşkilatlı hareket ederek kısa sürede bütün İtalya'yı Roma'ya bağlamışlardır. Bu gelişmelerden sonra Romalılar, Doğu Akdeniz'e yönelmişlerdir. İskender İmparatorluğu parçalandıktan sonra Selevkoslar Krallığı'nı yenerek Türkiye topraklarının tamamına hakim olmuşlardır.

Roma İmparatorluğu'nun siyasal tarihinde; Krallık Cumhuriyet ve İmparatorluk dönemleri yaşanmıştır. Merkezi yönetimin zayıflaması, eyaletlerin güçlenmesi, Hristiyanlığın yayılması, Kavimler Göçü'nün meydana getirdiği kargaşa, iç savaşlara katılan orduların sınırları ihmal etmesi gibi nedenlerden dolayı Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı olarak parçalanmıştır (395). Bunlardan Batı Roma 476'da, Doğu Roma ise 1453'te yıkılmıştır.

Roma'da patricilerle (soylular) plepler (Roma'ya sonradan gelen halk) arasında çatışmalar olmuştur. Romalılar Yunan kanunlarından yararlanarak 12 Levha Kanunlarını yapmışlardır. Patrici-Plep mücadelesi 12 Levha Kanunlarından sonra da devam etmiştir.

Gümümüz Batı dünyasında uygulanan hukuk kurallarının temeli Roma hukukuna dayanır. Bu hukuk kuralları bazı değişikliklerle Bizans hukuku adıyla Doğu Roma'da yürürlükte kalmıştır

Romalılar ticareti geliştirmek amacıyla Anadolu'da yeni yollar yapmışlar ve ihtiyaç duydukları ürünleri Anadolu'dan götürmüşlerdir.

Romalılar; Fenikeliler, İyonyalıların ve Yunanlıların geliştirdiği alfabeye son şeklini kazandırmışlar ve "Latin Alfabesi"ni oluşturmuşlardır. Mısır'dan aldıkları Güneş yılı esaslı takvimi, Sezar ve Papa XIII. Gregor dönemlerindeki düzenlemelerle bugün kullandığımız şekle getirmişlerdir.

Mezopotamya Medeniyetleri

Sümerler birbirinden bağımsız birçok küçük şehir devletçiklerinden oluşan bir uygarlık kurdular.

Şehir devletleri arasında savaş eksik olmuyordu. Kuvvetli prensler, yakınındaki diğer şehirlere de söz geçirerek büyük krallıklar kuruyordu.

Mezopotamya'daki ilk medeniyet olan Sümerler, aynı zamanda tarihte bilinen ilk yazıyı da kullanmışlardır. M.Ö. 3000'lerde kullanılmaya başlanan yazı sayesinde kültür aktarımı kolaylaşmıştır.

Aşağı Mezopotamya'da bulunan Sümerlerin kralı Urugakina tarafından ilk yazılı kanunlar yapılmıştır (M.Ö. 2375). Bu kanunların cezalandırma yöntemi genel olarak "fidye" yani "bedel" sistemine dayalıydı.

Çok tanrılı dine inanan Sümerlerin kralları rahip - kral olarak bilinirdi. Öncelikle dini amaçlı yaptıkları "Ziggurat" denen tapınaklar aynı zamanda rasathane ve soğuk hava deposu olarak kullanılmıştır.

Bilimde ilerlemiş olan Sümerler dört işlemi kullanmışlar ve dairenin alanını hesaplamayı başarmışlardır. Edebiyat alanında günümüze kadar ulaşan en önemli eserleri Yaradılış, Tufan ve Gılgamış destanlarıdır.

Akadlar tarihte bilinen ilk büyük imparatorluğu, ilk düzenli ve sürekli orduları kurmuşlar, bunun sonucu olarak Sümer uygarlığını Ön Asya'ya yaymışlardır.

I. Babil Devleti'nin krallarının en önemlisi olan Hammurabi ilk anayasa olarak kabul edilen "Hammurabi Kanunları'nı" yapmıştır. Bu kanunlar yapılırken daha önce uygulanan kanunlardan yararlanılmıştır. Urugakina Kanunlarına göre daha sert cezalar vardır. Bazı suçlara kısas cezaları verilmiştir.

Babil Kralı Hammurabi rahip-kral anlayışını reddederek gücünü dinden değil askeri kuvvetten almıştır. Mutlak Krallık sistemi Hammurabi ile başlamıştır.

M.Ö. 2000 yıllarında Asurlular, Anadolu'da ticaret kolonileri kurarak hem ticareti geliştirmişler, hem de Anadolu'da yazılı devirleri başlatmışlardır. Kayseri yöresindeki Kültepe'de ticaretle ilgili Asurca birçok tablet bulunmuştur.

Mısır Medeniyeti

Mısır Medeniyeti, Nil nehrinin çevresinde kurulmuştur. Etrafının çöllerle çevrili olması, diğer medeniyetlerle daha az etkileşmesine neden olmuştur.

Mısırlılar öldükten sonra dirilmeye inanmışlar ve bu nedenle diğer yaşamlarında kullanabilmek için bazı eşyalarını mezarlarına koymuşlardır.

Mısır sanatı dini ağırlıklıdır. Yeniden dirileceklerine inandıklarından cesetlerin bozulmamasına dikkat etmişler ve Mısırlılarda mumyacılık milli sanat haline gelmiştir. Mumyacılık faaliyetleri insan vücudunun yakından tanınmasını ve Mısır'da tıp biliminin gelişmesini sağlamıştır.

Mısırlılar, resim yazısı denilen hiyeroglif yazısını kullanmışlardır. Gök cisimlerini incelemek için rasathaneler kurmuşlar ve astronomide oldukça ilerlemişlerdir. Bugün kullandığımız Miladi takvimin ilk düzenli şeklini Mısır medeniyeti oluşturmuştur.

Mısır ekonomisinin temelini tarım ürünlerinden sağlanan gelirler oluşturuyordu. Mısır'da canlı bir ticaretin olduğu bilinmektedir.

Fenikeliler

Fenikeliler, Lübnan dağları ile Akdeniz sahili arasında kalan kıyı şeridine yerleşmişlerdir. Arazilerinin tarıma elverişli olmaması ve Mısır'dan Anadolu'ya ulaşan ticaret yolu üzerinde bulunmaları Fenikelilerin ticaret alanında ilerlemelerini sağlamıştır. Fenikeliler şehir devletçikleri halinde yaşamış ve krallıkla idare edilmişlerdir.

Fenikeliler kurdukları kolonilere sadece ticari amaçlarını gerçekleştirmek için gittiklerinden dolayı askerliğe önem vermemişler ve kolonilerini yurt edinmemişlerdir. Bu nedenle kolonilerini kaybetmişlerdir.

Tarihe en önemli katkıları günümüz Latin alfabesinin temelini oluşturan 22 harfli ilk alfabeyi bulmalarıdır.

Denizcilik ve ticaret faaliyetleriyle gelişme gösteren Fenikeliler Doğu İve Ön Asya uygarlıklarındaki gelişmeleri Batıya taşıyarak kültürler arası etkileşimi sağlamışlardır.

İbraniler

Tarihte ilk defa tek tanrılı bir dine inanan İbraniler, Musevilik dininin sadece kendi kavimlerine ait olduğunu kabul ederek diğer toplumlarda yayılmasını engellemişlerdir. Bu durum dünyanın değişik yerlerine dağılan Yahudilerin milli birliklerini korumalarını ve varlıklarını sürdürmelerini sağlamıştır.

Yunan Medeniyeti

Dorlar tarafından Yunanistan'da kurulan şehir devletçiklerine polis adı verilmiştir. Yunanistan' da sınıflar arasındaki mücadeleler sonunda sınıf farkları kaldırılmış ve demokrasi yönetimi benimsenmiştir.

Yunanistan'da Halk gelirine göre, "Dörtüzler Meclisi" veya "Halk Meclisleri"nde yönetime katılma olanağı elde etmiştir.

Yunanistan'da yapılan kanunlarla demokratikleşme yolunda önemli bir adım olmasına rağmen asillerin yetkileri ellerinden alındığı için diğer sınıflar arasında mücadele yine devam etmiştir.

3) İslamiyetten Önceki Türk Tarihi

Türk Göçleri ve Sonuçları

Göçlerin Nedenleri

- * İklim koşullarının değişmesine bağlı olarak meydana gelen kuraklık, artan nüfusa mevcut toprakların yetmemesi ve bu gelişmelerin sonucunda bölgede geçim sıkıntısının ortaya çıkması
- * Türk boyları arasındaki siyasal anlaşmazlıklardan dolayı ortaya çıkan savaşlar
- * Dış baskılardan (Çin, Kitan ve Moğol) dolayı Türklerin bağımsızlıklarını kaybetmek istememeleri
- * Salgın hayvan hastalıkları ve otlakların yetersiz hale gelmesi

Göçlerin Sonuçları

- * Orta Asya kültür ve medeniyeti dünyanın değişik yerlerine yayılmıştır.
- * Orta Asya'da kalan boylar Hunların yönetiminde ilk Türk devletini kurmuşlardır.
- * Farklı bölgelerde Türk devletleri kurulmuştur.
- * Batıya giden Türkler, Kavimler Göçü'nü başlatmışlardır.
- * Türkler değişik kültür çevreleriyle etkileşim içine girmişlerdir.
- * Türklerin çok çeşitli bölgelere yayılması, Türk tarihinin bir bütün halinde incelenmesini engellemiştir.

Türklerin atı evçileştirmeleri ve tekerleği kullanmaları çok uzak bölgelere göç etmelerine yardımcı olmuştur.

İlk Türk Devletleri

1. Asya Hun İmparatorluğu

Kuruldukları tarih kesin olarak bilinmeyen Hunlar hakkında Çinlilerin verdiği bilgiler M.Ö. I. Bin yılın başlarına kadar uzanır.

M.Ö. III. yüzyılın ikinci yarısında Hunlar, Çinlilere karşı büyük bir güç haline gelmişlerdir. Çinliler, Hun akınlarına engel olabilmek için kuzey sınırlarında bir duvar örmeye başlamışlardır. Bugün “Çin Seddi” diye bildiğimiz bu duvar M.Ö. 214 yılında tamamlanmıştır.

Çinlilerle mücadele eden Mete Han’ın asıl düşüncesi, Çin’i etkisiz hale getirmektir. Çin’i yıllık vergiye bağlayan Mete, gücünün sembolü olarak Çinli bir prensesle evlenmiştir.

Kalabalık Çin nüfusu içerisinde Türklerin asimile olmasından çekinen Mete, Çinlilerle antlaşma yapmış ve onlarla dost kalmayı tercih etmiştir.

Mete Han’dan sonra Hunlar zayıflamıştır. Bu dönemde, Çinlilerin propagandasıyla Hun beyleri birbirine düşmüştür. Mete’nin ölümünden sonra zayıflayan Hunlar, önce Doğu ve Batı olarak sonra da Güney ve Kuzey olarak parçalanmışlardır.

Kavimler Göçü

Aral gölü çevresinde toplanan Hun boyları Orta Asya’daki Çin baskısı ve kuraklık yüzünden IV. yüzyılın ortalarından itibaren batıya doğru göç ederek barbar kavimleri Roma İmparatorluğu üzerine saldırmaları sonucu Kavimler göçü olmuştur (375).

Kavimler Göçü’nün Sonuçları

* Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmıştır (395).

* Batı Roma İmparatorluğu yıkılmıştır (476).

* Avrupa'da yeni milletler ortaya çıkmış ve yeni devletler kurulmuştur. Böylece Avrupa'nın günümüze kadar gelen etnik yapısı oluşmuştur.

* İlkçağ'ın sonu Ortaçağ'ın başlangıcı kabul edilmiştir.

* Feodalite (Derebeylik) rejimi ortaya çıkmıştır.

* Avrupa'da Hun Devleti kurulmuştur.

* Hristiyanlık barbar kavimler arasında yayılmıştır.

2. Göktürk Devleti (552 - 630)

Göktürkler Türk adıyla kurulan ilk devlettir. Başkentleri Ötüken, ilk hükümdarları Bumin Kağan'dır.

Ülkenin batısını yöneten İstemi Yabgu batı yönünde fetih hareketlerinde bulunmuş, Akhunlara karşı Sasanilerle birleşmiş ve bu devletin toprakları Göktürkler ile Sasaniler arasında paylaşılmıştır. Çinlilerin Göktürk Devleti'ni içişlerine karışması sonucunda 582 tarihinde ülke ikiye ayrılmıştır.

Doğu Göktürkleri 630 yılında, Batı Göktürkleri ise 659 yılında Çin egemenliğine girerek yıkılmışlardır.

3. Kutluk Devleti (682 - 745)

Kutluk Devleti'nin en güçlü olduğu dönemler Bilge Kağan ve kardeşi Kül Tiğın dönemleri olmuştur. Vezir Tonyukuk ise danışman olarak Kutluk Devleti'nin siyasetinde önemli rol oynamıştır.

Bilge Kağan öldükten sonra Kutluk Devleti'nde iç karışıklıklar başlamıştır. Basmil, Karluk ve Uygur Türkleri Kutluk Devleti'ne son vermişlerdir.

4. Uygur Devleti (745 - 840)

Doğu Türkistan'a yerleşen Uygurlar, diğer Türk boylarını egemenlikleri altına aldılar. Uygurların en önemli özelliği yerleşik hayatı benimseyen ilk Türk toplumu

olmalarıdır. Bu nedenle tarım, sanat ve ticaretle ilerlemişlerdir. Mani dinine ait tapınaklar yaparak mimaride gelişme göstermişlerdir.

Uygurlar, XIII. yüzyılda Cengiz Han'ın egemenliğini kabul etmişlerdir. Bundan sonra Moğollar Uygur Türklerini önemli görevlere getirmişlerdir. Uygur yazısı, Moğolların da yazısı olmuştur. Uygurlar, diğer Türk toplulukları ile birlikte Moğolların Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Çağatay ve Özbek Türkleri bu şekilde ortaya çıkmıştır.

İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

Devlet Yönetimi

Türklerde hükümdarlar ülkeyi törelere, gelenek ve göreneklere göre yönetirlerdi. Hükümdarların görevi dağınık boyları toplamak, halkın ihtiyaçlarını gidermek, toplumda adalet ve eşitliği sağlamak, halkın huzur ve güvenini sağlamaktır.

Türklerde iktidarı ve hükümdarı kontrol eden, savaş ve barış gibi konularda devleti ilgilendiren önemli konuları görüşen ve kurultay adı verilen bir meclis bulunuyordu.

Bazı Türk hükümdarları kurultayın aldığı kararların bir kısmını uygulamamıştır. Bu durum kurultayın danışma meclisine benzediğini göstermektedir.

Eski Türklerde, devlet yönetme görevinin Hükümdarlara tanrı tarafından verildiğine olan inanç halkın Hakan'a mutlak bağlılığını sağlamıştır. Osmanlılara kadar Türk devletlerinde "Ülke toprakları hükümdar ailesinin ortak malıdır." anlayışı devam etmiştir.

Bu uygulamanın sonuçları şunlardır:

- * Aile üyeleri arasında sık sık taht kavgaları yaşanmıştır.
- * Türk devletleri kısa sürede parçalanmış ve yıkılmıştır. Ayrıca irili ufaklı birçok devletin kurulmasına neden olmuştur.

* İç mücadeleler Türk devletlerinin zayıflamasına ve dış müdahalelere ortam hazırlamıştır.

Ordu

Türk devletlerinde hemen her Türk savaşa hazır durumda olduğundan, askerlik özel bir meslek sayılmazdı. Türk ordusunun temeli, atlı askerlerden meydana gelmiştir. Düzenli ve disiplinli ilk Türk ordusunun kurucusu Mete Han'dır. Mete Han, Türk ordusunu "onlu sisteme" göre teşkilatlandırmıştır (Onbaşı, Yüzbaşı, Binbaşı ve Tümenbaşı gibi).

Hukuk

Eski Türklerde yazılı hukuk yoktu. Türklerin âdet, gelenek ve göreneklerinden oluşan yazısız hukuka "töre" (türe) denilirdi. Bununla beraber, törenin anayasa niteliğinde, adalet, eşitlik ve iyilik gibi değişmez ilkeleri vardı.

Uygurlarla birlikte hukuk daha sağlam ve şekilci bir nitelik kazanmıştır. Ticaret hayatının gelişmesi, kişiler arasındaki ilişkilerin "kanıtlanabilir" nitelikte olmasını gerektirdiğinden yazılı ve tanıklı sözleşmeler önem kazanmıştır.

Türklerin ceza işlerinin kesin hükme bağlanması ve devlet tarafından takip edilmesi toplumda "kan gütme" geleneğinin de engellemiştir.

Din ve İnanış

Türklerde en eski din Göktenrı dinidir. Gökten başka bazı dağ, ırmak, vadi gibi varlıklarda bir takım gizli güçlerin bulunduğuna inanılırdı. Bu arada güneş ve ay kutsal sayılmıştır. Eski Türklerde tanrı, sonsuzdur ve herhangi bir şekle sokulamaz. Bundan dolayı Türklerde putçuluk olmadığı gibi putları korumak için yapılan tapınaklar da yoktur.

Öldükten sonra dirilmeye inanan Hunlar, ölümlerini günlük eşyalarıyla birlikte gömerlerdi. Türklerdeki tek Allah inancı ve yeniden dirilme düşüncesi Türklerin İslâm dinini kolaylıkla benimsemelerinde etkili olmuştur. Türkler Maniheizm,

Budizm, Nasturizm (tabiatçılık), Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık gibi inançları kabul etmişlerdir.

Sosyal ve İktisadi Hayat

Hunlar ve Göktürkler dönemlerinde göçebe bir hayat süren halk çadırlarda yaşıyordu. Türklerin yaşadıkları coğrafi şartlar hayvancılık faaliyetlerini öne çıkarmıştır.

Türkler Uygurlar döneminde yerleşik hayata geçmişlerdir. Bu gelişmeler sonucunda Türklerde mimari gelişmiş, şehircilik ve şehir kültürü ortaya çıkmıştır.

Türk devletlerinde sosyal hayat sınıfsızdı. Başarılı olan bir kişi en üst görevlere kadar çıkabilirdi. Ayrıca Türklerde kölecilik anlayışı yayılmamıştır.

Elverişli bölgelerde tarım faaliyetleriyle uğraşmıştır. Türkler arpa, buğday ve darı gibi tahılları yetiştirmişlerdir.

Yenilgiye uğratılan ve egemenlik altına alınan ülkelerden alınan yıllık vergiler ve halktan toplanan vergiler Türk ekonomisine destek olmuştur.

Türkler yakın komşularıyla yoğun ticari ilişkilerde bulunmuşlar, ticaret yaptıkları ülkelere canlı hayvan, konserve et, deri, kösele, kürk ve hayvani gıdalar satmışlardır.

Türklerin yaşadığı topraklardan geçen İpek ve Kürk Yolları Türk devletlerine önemli ölçüde gelir sağlamıştır.

4) İslâm Tarihi

İslâmiyet'in Doğuşu ve Hz.Muhammed Dönemi

Hız. Muhammed, 610 yılında 40 yaşındayken peygamberlikle görevlendirilmiş ve İslam dinini yaymaya başlamıştır.

Mekke'den Medine'ye Hicret (622)

Hicretin Nedenleri

Mekkelilerin Müslümanlara karşı baskılarını artırmaları ve İslâmiyet'in Mekke'de yaşanamaz hale gelmesi

Hız. Peygamberin İslâmiyet'i değişik yerlere yaymak istemesi

Hicretin Sonuçları

- * Medine'de İslâm site devleti kurulmuştur.
- * Muhacirlerle Ensar kardeş ilan edilmiştir. Böylece Müslümanlar arasında sosyal dayanışma artmıştır.
- * Müslümanların Medine'ye yerleşmeleri Mekkelilerin kullandığı Şam ticaret yolunu tehlikeye sokmuştur.
- * Müslümanlarla Yahudiler arasında savunma ittifakı kurulmuştur. Bu vatandaşlık antlaşması İslâm tarihinin ilk anayasası kabul edilmiştir.
- * Müslümanlar Mekkelilerin işkence ve baskılarından kurtulmuştur.
- * İslâmiyet Medine'de daha hızlı bir yayılma göstermiş, kısa zamanda
- * Müslümanlar büyük bir siyasal güç haline gelmişlerdir.

Bedir Savaşı (624)

Medine'ye hicret eden Müslümanların Mekke'deki mallarının yağmalanıp Şam'da satılması üzerine Hz. Muhammed buna bir misilleme olarak Şam'dan dönen kervanın Medine yakınlarında yolunu kesmek istemiştir. Bu gelişme üzerine Mekkelilerle Müslümanlar arasında Bedir Savaşı yapılmıştır.

Bedir Savaşı'yla;

- * Müslümanlar siyasi ve dini yönden daha güçlü hale gelmiştir.
- * Hz. Muhammed'e olan güven artmıştır.
- * İslâm hukukunun temelleri atılmış, elde edilen ganimetler paylaştırılmıştır.
- * Şam ticaret yolları Müslümanların kontrolüne geçmiştir.

Uhud Savaşı (625)

Bedir Savaşı'nda mağlup olan Mekkeliler, bu yenilginin acısını çıkarmak için Medine üzerine yürüdüler. Uhud dağı eteklerinde yapılan savaşı Müslümanlar kaybettiler.

Bu olay en çok Yahudileri sevindirmişti. Hz. Muhammed Uhud Savaşı sırasında önceden yapılan anlaşmaya uymayan Yahudileri şehir dışına sürgün etmiştir.

Hendek Savaşı (627)

Yahudilerin maddi destek vererek Mekkelileri kışkırtması ve Mekkelilerin Müslümanların gelişmesini engellemek istemeleri Hendek Savaşı'na neden olmuştur.

Hendek Savaşı'nın Sonucunda;

- * Müslümanların kuvvetlerinin arttığı ve mağlup edilemeyeceği Kureyşliler tarafından anlaşılmıştır.
- * Kureyş'in mağlup olmasıyla etraftaki kabileler arasında İslâmiyet'in yayılması hızlanmıştır.

* Yahudiler Medine'den çıkarılarak içerden gelebilecek tehlikeler önlenmiş, böylece Medine tamamen Müslümanların denetimine geçmiştir.

* Hendek Savaşı Müslümanların son savunma savaşı oldu. Bu savaştan sonra Mekkeliler savunmaya çekilmiştir.

Hudeybiye Antlaşması (628)

Medine'ye hicret eden Müslümanlar Mekke'ye gidip Kabe'yi ve akrabalarını ziyaret etmek istediler. Mekkeliler Hz. Muhammed'in önderlik yaptığı bu grubu Mekke'ye sokmadılar. İki taraf arasındaki görüşmeler sonucunda antlaşma imzalanmıştır.

Hudeybiye Barışı'yla;

* Müslümanların siyasi bir varlık olarak imzaladıkları ilk antlaşmadır. Böylece Mekkeliler Müslümanları hukuken tanımıştır.

* Müslümanlarla Mekkeliler arasında kaynaşma olmuş, İslâmiyet Mekkeliler ve etrafındaki kabileler arasında yayılmıştır.

* Taraflar arasında sert davranışlar yumuşamış, buna paralel olarak ticaret faaliyetleri artmıştır.

Hayber'in Fethi (629)

Mekke'den gelecek saldırı tehlikesini önleyen Hz. Muhammed, Hendek Savaşı'nın yapılmasında önemli rol oynayan Yahudilerin oturduğu Hayber'i fethetti.

Yahudilerin vergi ödemeleri şartıyla burada yaşamalarına izin verildi. Böylece Şam ticaret yollarının güvenliği sağlanmıştır.

Mute Savaşı (629)

Arap olmayan uluslarla Müslümanların ilk mücadelesi Mute Savaşı'yla başlamıştır.

Müslümanlar bu savaşta Bizans ordusuna karşı kesin bir başarı sağlayamamıştır.

Bizans ile Müslümanlar arasında ilk savaş yapılmıştır.

Mekke'nin Fethi (630)

Hız. Muhammed, Hudeybiye Antlaşması'na uymayan Mekkeliler üzerine 10.000 kadar askerle sefere çıktı. Güçlenen ordu şehri kuşatmış, ciddi bir direnme görmeden Mekke'yi fethetmiştir. Mekke'nin fethinden sonra Müşriklerle Müslümanlar arasında Huneyn Savaşı yapılmış ve Taif kuşatılmıştır. Bizans Ordusu'na karşı yapılan Tebük seferi sırasında Gassani Arapları Müslümanlığı kabul ettiler. Tebük seferi Arap Yarımadası'nda siyasal birliğin önemli ölçüde kurulduğunu göstermektedir. Tebük Hız. Muhammed'in son seferi olmuştur.

Hız. Muhammed, Tebük Seferi'nden Medine'ye döndükten bir yıl sonra hac yapmak amacıyla Mekke'ye gitmiştir.

Veda Haccı'ndan sonra Hız. Peygamber rahatsızlanarak 8 Haziran 632'de 63 yaşındayken vefat etmiştir.

Dört Halife Devri (632 - 661)

Hız. Muhammed, vefatı sırasında fertlerin seçme haklarına saygılı davranmak amacıyla yerine kimseyi tayin etmemiştir. Müslümanlar Kureys'in ileri gelenlerinden Hız. Ebubekir halife seçtiler. Dört Halife Devri'nde Halifeler seçimle belirlendiği için bu döneme "Cumhuriyet" denilmiştir.

1. Hız. Ebubekir Dönemi (632 - 634)

İç Olaylar

Hız. Muhammed'in vefatından sonra zekat vermeyen ve dinden dönenlerle mücadele edilerek düzen sağlanmıştır.

* Yalancı peygamberler ortadan kaldırılmıştır.

* Kur'an-ı Kerim ayetleri toplanarak bir kitap haline getirilmiştir.

Kuran-ı Kerim'in kitap haline getirilmesinde;

- * Hz. Muhammed'in vefat etmesi
- * Yalancı peygamberlerin ortaya çıkması
- * Hafızların savaşlarda şehit olmaları
- * Ayetlerle hadislerin birbirine karışmasının önlenmek istenmesi
- * Kuran ayetleri arasına rivayetlerin girmesinin önlenmek istenmesi
- * Kuran'ın yazılı olduğu malzemenin (deri, taş, ağaç gibi) korunmasındaki zorluklar

etkili olmuştur.

Dış Olaylar

- * Hz. Muhammed'in hazırladığı ordu Hz. Ebubekir tarafından Suriye'ye gönderilmiştir. Bu seferle Arap Yarımadası dışında ilk fetihler başlamıştır.

2. Hz. Ömer Dönemi (634 - 644)

Siyasal Gelişmeler

- * Suriye, Filistin, İran, Irak, Mısır, Azerbaycan fethedilmiştir.
- * İslâm kültürü ilk kez bu dönemde farklı kültürlerle karşılaşmıştır. Bizans ve Sasani kültürleri İslâm kültürünü olumlu yönde etkilemiştir.

Teşkilatlanma Alanındaki Gelişmeler

Hz. Ömer zamanında toprakların genişlemesiyle yeni düzenlemelere gidilmiştir:

- * Hicretin 20. yılında daha çok mali problemleri çözmek için ilk divan örgütü kurulmuştur.
- * Vilayetlere gönderilen valilerin yanına adalet işlerinden sorumlu kadılar gönderilmiştir.

* Fetih edilen yerler ilk defa yönetim birimlerine ayrıldı. Böylece ülke büyük illere bölünmüştür.

* İlk defa Hz. Ömer döneminde stratejik önemi olan yerlere daimi ordugahlar (cündler) kurulmuştur. Bu ordugahlar yapılan fetihlerde önemli rol oynamıştır. İktâ sistemi, ilk defa bu dönemde uygulanmıştır.

3. Hz. Osman Dönemi (644 - 656)

* İran'ın fethi tamamlanmış, Trablusgarp ve Tunus fethedilmiştir. Kafkaslara giren İslam Orduları Hazarlara yenilerek Kafkasların güneyine çekilmiştir.

* Şam' da ilk kez donanma kurulmuş, Kıbrıs bu donanmanın seferleri sonucunda vergiye bağlanmış, Rodos fethedilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in Çoğaltılması

Dört Halife döneminde sınırların genişlemesine paralel olarak değişik uluslar İslâmiyet'i benimsemişti. Farklı dil ve şiveleri kullanan toplumlarda Kur'an-ı Kerim'in değişik okuma şekilleri ortaya çıktı. Bu durumu önlemek amacıyla Hz. Osman döneminde bir heyet kurularak Kur'an çoğaltılmıştır (651).

İç Karışıklıkların Başlaması

Hz. Osman döneminde;

- * Önemli görevlere Emevi ailesinden kişilerin getirilmesi
- * Yahudi asıllı Abdullah b. Sebe'nin ve İslâmiyet'i kabul etmiş gibi görünüp gerçekte benimsemeyen (münafık) kişilerin çalışmaları
- * Ganimet gelirlerinin azalması ve orduda memnuniyetsizlikler isyanları başlatmıştır.

Hz. Osman döneminde yaşanan bu olaylar sonucunda;

- * İslâm dünyasında ilk defa anarşi faaliyetleri başlamıştır.

* İslâm dünyasında başlayan görüş ayrılıkları; karışıklıklara ve fetihlerin durmasına neden olmuştur.

4. Hz. Ali Dönemi (656 - 661)

Hz. Ali'nin halife seçilmesinden kısa bir süre sonra, Hz. Osman'ın katillerinin bulunmasında yavaş davranıldığını söyleyen Hz. Muaviye ve Hz. Aişe, Hz. Ali'nin halifeliğini tanımadılar. Bu nedenle Hz. Aişe'nin önderliğindeki Mekke grubu ile Hz. Ali grubu arasında Cemel Savaşı yapılmıştır (656). Müslümanlar arasında yapılan bu ilk savaşı Hz. Ali kazanmış ve İslâm dünyasında herhangi bir ayrılık olmamıştır.

Hz. Muaviye'nin başını çektiği Şam grubu ile Hz. Ali grubu arasında Sıffin Savaşı yapılmıştır (657). Hakem Olayı'ndan sonra Müslümanlar, siyasal gruba ayrılmıştır.

Hariciler; 661'de sadece Hz. Ali'yi şehit etmişlerdir. Dört Halife dönemi bitmiş, Emeviler dönemi başlamıştır.

Emeviler Devleti (661 - 750)

Muaviye Dönemi (661 - 680)

Muaviye dönemde, iç düzen yeniden sağlamlaştırıldıktan sonra fetihler yeniden başlatılmıştır. Doğu'da Maveraünnehir'e girilmiş, İstanbul iki kez Müslümanlar tarafından kuşatılmış, fakat başarı sağlanamamıştır.

Muaviye döneminin en önemli olaylarından birisi de kendisi ölmeden oğlu Yezid'i veliaht ve halife ilan etmesidir. Böylece halifelik babadan oğula geçen "saltanat"a dönüşmüştür.

Yezid Dönemi (680 - 685)

Yezid döneminin en önemli gelişmesi Kerbelâ Olayı'dır. Hz. Peygamberin torunu Hz. Hüseyin, halifeliğin babadan oğula geçemeyeceğini ve seçim yapılması gerektiğini söyleyerek Kûfe'ye doğru yola çıktı. Fakat Yezid'in komutanı

Ubeydullah, Hz. Hüseyin'i ve yanındakileri Kerbela'da durdurdu. Bir müddet sonra Hz. Hüseyin'i ve yanındakileri kılıçtan geçirdi (10 Muharrem 680).

Bu olay Müslümanların; Şiiiler ve Sünniler şeklinde kesin olarak gruplara ayrılmasına neden olmuştur. Kerbela'da Hz. Peygamberin torununun şehid edilmesi İslâm dünyasında Emevilere karşı isyanların çıkmasına ve düşmanlığın artmasına neden olmuştur.

Abdûlmelik Dönemi (685 - 705)

Arapçanın resmi dil olarak kabul edilmesi ve ilk İslâm parasının bastırılması Abdûlmelik döneminde gerçekleştirilmiştir.

Velid Dönemi (705 - 715)

Tarik b. Ziyad komutasındaki İslâm orduları 711'de İspanya'nın fethine başlamıştır. Daha sonra buraya Endülüs ismi verilmiştir.

Müslümanlar 732'de Puvatya Savaşı'nda Franklara yenilinceye kadar ilerlediler. Puvatya Savaşı sonucunda Avrupa'daki son sınır Pirene dağları olarak kalmıştır.

Emevilerin Yıkılışında;

- * Arap milliyetçiliği yapmaları ve diğer milletlere değer vermemeleri
- * Fetih hareketlerinin durması
- * Emevilerin Hz. Muhammed'in soyundan gelenlere iyi davranmamaları
- * Arap kabileleri arasındaki rekabetin savaflara dönüşmesi
- * Emeviler Devleti, Horasan valisi Ebu Müslim Horasani'nin isyanı ve Emevi halifesi Mervan'ın öldürülmesiyle sona ermesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

Abbasiler Devleti (750 - 1258)

751’de Talas Savaşı yapılmıştır. Bu savaşta Türklerin Karluk, Yağma ve Çiğil boyları Abbasilere yardım etmiş, savaştan sonra da İslâmiyet’i kabul etmişlerdir.

Halife Mansur döneminde ilk kez eski Yunan ve Hellenistik medeniyetine ait eserler tercüme edilmeye başlanmıştır.

Abbasilerin en parlak dönemi Harun Reşid’in halifeliği sırasında yaşanmıştır. Bu dönemde halkın yaşam standartı yükselmiş, kültür ve mimari alanda çalışmalar yapılmıştır.

Harun Reşid döneminde Bizans sınırında “Avasım” eyaleti kuruldu. Anadolu’da Tarsus’tan doğu yönüne uzanan bir hat boyunca kurulan bu şehirlere Türkler yerleştirilmiştir.

Harun Reşid’in oğullarından Memun zamanında Türkler devlet kademelerinde ve orduda yer aldılar. Sadece Türkler için kurulan Samerra şehri kısa bir süre devletin yönetim merkezi olmuştur.

Abbasilerin Dağılması ve Yeni Devletlerin Kurulması

IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Abbasi halifelerinin otoritesinin zayıflaması nedeniyle eyaletlerdeki askeri valiler (Emir’ül Ümera) bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır. Böylece Abbasi sınırları giderek daralmıştır.

Abbasilerin Genel Özellikleri

* Abbasiler Arap olmayan uluslara hoşgörüyle yaklaşmış ve İslâmiyet’in daha fazla yayılmasını sağlamışlardır.

* Bu dönemde Emevilere göre bilim – kültür alanında daha çok gelişme gözlenmiştir.

* Türkler ilk kez bu dönemde İslâmiyet’i kitleler halinde benimsemişlerdir.

* Abbasilerin denizciliğe önem vermemeleri ticari ve askeri alanda gelişmelerini engellemiştir.

5) Türk Dünyası

Türklerin İslâmiyet'i Kabulü ve Hizmetleri

1. Talas Savaşı

Müslüman Araplarla Çinliler Talas ırmağı yakınlarında karşılaştılar. Türk boylarından Karluklar bu savaşta Müslüman Arapları destekleyerek savaşı kazanmalarını sağladılar (751).

Bu savaşın sonucunda;

- * Orta Asya Çinlilerin egemenliğine girmekten kurtulmuştur.
- * Türklerle Müslüman Araplar arasındaki ilişkiler iyileşmiş, savaşların yerini dostluklar almıştır.
- Türklerle Müslüman Araplar arasında ticari ilişkiler gelişmiştir.
- * Türkler kitleler halinde İslâmiyet'i kabul etmeye başlamıştır. Talas Savaşı Türk – İslâm tarihinin başlangıcı kabul edilmiştir.
- * Dünya kültür tarihi bakımından önemli kabul edilen kâğıt, Çin'in dışında yayılmaya başlamıştır.

2. Türklerin İslâmiyet'e Girmeleri

Türklerin Müslüman olmalarında;

- * Müslüman tüccarların faaliyetleri
- * Türklerde tek tanrı inancının yaygın olması
- * Türklerdeki cihan hakimiyeti anlayışının İslâmiyet'teki fetih anlayışına benzemesi
- * İslâm dini ile eski Türk inançları arasında benzerlik bulunması (ahiret, cennet, cehennem, kurban kesme)
- * etkili olmuştur.
- * Türkler İslâmiyet'i kabulleriyle;

* İslâmiyet'i daha geniş bir alana yaymışlardır (Pakistan, Afganistan, Bangladeş ve Hindistan'ın bir kısmı ile Balkanlar).

* İslâm dünyasındaki ayrılıkları etkili bir şekilde ortadan kaldırarak Halifeyi korumuşlardır.

Türk – İslâm Devletleri

1. Karahanlılar (840 – 1212)

Karahanlılar Devleti, Uygurların dağılmasından sonra Karluk, Yağma ve Çiğil Türkleri tarafından Doğu ve Batı Türkistan'da kurulmuştur (840). Karahanlı hükümdarlarından Satuk Buğra Han'ın etkisiyle Karahanlılar arasında İslâmiyet'in yayılması hızlanmış ve Karahanlılar Orta Asya'da ilk Müslüman Türk devleti haline gelmiştir.

Türklerin İslâmiyet'e geçişlerinde ve Türk kültürüyle İslâm kültürünün kaynaşmasında etkili olan Karahanlıların parçalanmasında taht kavgaları etkili olmuştur.

Kültür ve uygarlık alanında ilerleyen Karahanlılar;

* Türkçeye önem vermişler ve resmi dil olarak kullanmışlardır. Türk dilini ve kültürünü devam ettiren Karahanlılar ilk Türk – İslâm eserlerini ortaya koymuşlardır. En önemli eserleri, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig ve Kaşgarlı Mahmut'un Divan'ı Lügat'i't Türk adlı eserleridir.

* Türk – İslâm tarihinde ilk medreseleri kurarak eğitime önem vermişlerdir.

* Türk tarihinde ilk kervansarayları kurarak ticareti geliştirmişlerdir.

2. Gazneliler (963 – 1187)

Gazneliler Devleti, Afganistan'daki Gazne şehrinde Samanoğullarının Herat valisi Alp Tiğın tarafından kurulmuştur (963). Gazneliler en parlak dönemlerini Sultan Mahmut zamanında yaşamışlardır.

Sultan Mahmut döneminde Gazneliler, Hindistan'a 17 sefer düzenleyerek Kuzey Hindistan'a hakim olmuşlar ve İslâmiyet'i yaymışlardır.

Dandanakan Savaşı'nı kaybeden Gazneliler dağılma sürecine girmişler ve eski güçlerini kaybetmişlerdir. Gazneliler, Afganlı bir kavim olan Gurlular tarafından yıkılmıştır (1187).

Gazneliler birçok ulusu (Türkler, İranlılar, Hindular, Gurlular...) bünyesinde bulundurmaları parçalanmalarında ve yıkılmalarında büyük rol oynamıştır.

3. Büyük Selçuklular (1040 – 1157)

Büyük Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu ve Genişlemesi

Tuğrul ve Çağrı Beylerin yönetimindeki Selçuklular Maverâünnehir'e girdikten sonra Karahanlılarla ve Gaznelilerle savaşlar yaptılar. Selçukluların Horasan'a girmek istemesi Selçuklu - Gazneli savaşlarını hızlandırmıştır. İki taraf arasında yapılan Dandanakan Savaşı'nı Selçuklular kazanmıştır (1040). Bu savaştan sonra; Büyük Selçuklu Devleti, bütün kurumlarıyla bağımsız hale gelmiştir.

Tuğrul Bey Dönemi (1040 – 1063)

Selçuklu orduları Pasinler Savaşı'nda Bizans ve Ermeni kuvvetlerini mağlup etti (1048). Böylece Doğu Anadolu' nun kontrolü Selçukluların eline geçmiştir.

Şii Büveyhoğulları Abbasi halifesini esir edince, Tuğrul Bey Bağdat Seferi'ne çıkarak halifeyi esaretten kurtarmıştır (1055). Bu gelişme üzerine halife Tuğrul Bey'i, "Doğunun ve batının hükümdarı" ilan etmiştir. Bağdat Seferi'nden sonra Büyük Selçuklu Devleti İslâm dünyasının siyasal liderliğini üstlenmiş, Abbasi halifesi ise dini liderliğini devam ettirmiştir.

Alp Arslan Dönemi (1040 – 1063)

Alp Arslan döneminin en önemli gelişmesi Bizans ile yapılan Malazgirt Savaşı'dır. Türklerin Anadolu üzerine düzenlediği seferlerin artması üzerine Bizans, Türkleri

Anadolu'dan atmaya karar verdi. İki ordu arasında Muş yakınlarında yapılan Malazgirt Savaşı'nı Büyük Selçuklular kazanmıştır (1071).

Malazgirt Savaşı'nın sonucunda;

- * Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başlamış ve Anadolu Türk yurdu haline gelmiştir.
- * İslâm dünyası üzerindeki Bizans baskısı sona ermiştir.
- * Türklerin batı yönünde ilerlemesi ve Bizans'ın kışkırtmaları sonucunda Türk – İslâm dünyası üzerine Haçlı Seferleri başlamıştır.
- * Anadolu'nun fethini hızlandırmak ve Türkleşmesini sağlamak için ilk beylikler kurulmuştur.

Melikşah Dönemi (1072 – 1092)

Büyük Selçuklu Devleti Melikşah döneminde en geniş sınırlarına ulaşmış ve en parlak dönemini yaşamıştır. Türk – İslâm büyüklerine karşı suikastler düzenleyen Batınilere karşı başlatılan mücadele Melikşah'ın ölümü üzerine sonuçlandırılmamıştır.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Parçalanma Nedenleri

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında;

- * Hükümdar ailesi arasında taht kavgaları çıkması ve Selçuklu prenslerinin ayaklanmaları
- * Devlete küstürülen Oğuzların ayaklanması
- * Şîî Fatimilerin ve Batınilerin zararlı faaliyetleri
- * Merkezi otoritenin zayıflamasından yararlanan atabeylerin ayaklanarak bağımsızlıklarını ilan etmeleri gibi nedenler etkili olmuştur.

Türk - İslâm Devletlerinde Hakimiyet Anlayışı

Türklerin hakimiyet anlayışına göre, tanrı yeryüzünü yönetme yetkisini (Kut) Türk hükümdarlarına vermiştir. Kut anlayışına göre, ülke toprakları hanedan üyelerinin ortak malı kabul edilmiştir. Bu sisteme göre sık sık taht kavgaları çıkmış ve Türk devletleri kısa sürede parçalanmıştır.

Atabeylik Sistemi

Selçuklu şehzadelerini eğiten, iyi bir yönetici ve komutan olarak yetişmesini sağlayan bilgili, tecrübeli görevlilere “Atabey” denilmiştir. Şehzadelerin yanında önemli bir etkinliğe sahip olan atabeyler, merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde bağımsızlıklarını ilan ederek devletin parçalanmasına neden olmuşlardır.

İkta Sistemi

Gelirleri hizmet ve mal karşılığı olarak komutanlara, askerlere ve devlet memurlarına verilen topraklara ikta denir.

İktaların faydaları şunlardır:

* Toprak gelirleriyle memur maaşları karşılanmış ve iktalarda savaşa hazır askerler yetiştirilmiştir.

* Üretim kontrol altına alınarak artırılmıştır.

* Taşrada devlet otoritesi sağlanmıştır.

* Göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesi sağlanmıştır.

6) Ortaçağ'da Avrupa

Kilise ve Papalık

Ortaçağ'da Katolik Kilisesi siyasal, dinsel ve ekonomik alanlarda güçlenmiştir.

Katolik Kilisesi'nin güçlenmesinde;

- * Papa'nın Avrupa krallarına taç giydirerek krallıklarını onaylaması
- * Siyasal yapının parçalanması
- * Skolastik düşüncenin yaygınlaşması
- * Kilisenin kişileri dinden çıkarma (aforoz), bir bölgede yaşayanları dinsel faaliyetlerden men etme (enterdi) ve para karşılığında günah çıkarma, cennetten yer satma (endüljans) yetkileri bulunması

etkili olmuştur.

Ortaçağ'da kurulan devletlerin bir çoğunda hükümdarlar egemenliklerini dine dayandırmışlardır. Ortaya çıkan laik olmayan devlet anlayışında din adamları devlet yönetiminde etkili olmuşlardır.

Fedolite

Siyasal ve askeri gücü elinde bulunduran, toprağın mülkiyetine veya imtiyazına sahip olan bir senyörler (derebeyler) sınıfı ile bu sınıfa bağımlı köleler sınıfının oluşturduğu idari düzene feodalite denir.

Feodalite Rejiminin Özellikleri

- * Feodalite rejimin kurulmasından sonra Avrupa'da siyasal birlik bozulmuş, küçük yönetim birimleri ortaya çıkmıştır. Derebeylik yönetimi, IX. yüzyılda Fransa'dan bütün Avrupa'ya yayılmış ve bütün Ortaçağ boyunca devam etmiştir.

* Feodalite rejiminde, halk arasında eşitlik yoktu. Avrupa’da halk; soylular, rahipler, burjuvalar ve köylüler diye sınıflara ayrılmıştır. Bu nedenle Ortaçağ’da Avrupa’da sosyal adalet sağlanamamıştır.

* Toprakların mülkiyeti soyluların elinde toplanmıştır. Ortaçağ’da kapalı bir ekonomik politika izlendiği için halk sermaye birikimine sahip olamamıştır.

Feodalite Rejiminin Zayıflaması

Derebeylerinin zayıflamasında;

- * Haçlı Seferleri sırasında derebeylerin ölmesi veya ordularını kaybetmesi
- * Barutun ateşli silahlarda kullanılmaya başlanması
- * Avrupa’da sürekli orduların kurulması
- * Yeniçağ başlarında Coğrafi Keşiflerin yapılmasından sonra ticaretin gelişmesi ve tarımsal faaliyetlerin gerilemesi
- * Papa ile krallar arasındaki mücadelenin krallar lehine sonuçlanması
- * gibi gelişmeler etkili olmuştur.

Haçlı Seferleri (1096 – 1270)

Hristiyan Avrupalıların birleşerek XI. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu, Suriye ve Filistin’e düzenledikleri seferlere “Haçlı Seferleri” denir.

1. Haçlı Seferlerinin Nedenleri

a. Dinsel Nedenler

* Hristiyanların, Müslümanların elinde bulunan kutsal yerleri (Kudüs) geri almak istemeleri

– X. yüzyılda Fransa’da ortaya çıkan Kluni tarikatının Hristiyanları Müslümanlarla savaşmak için kışkırtması

* Katolik Kilisesi’nin Ortodoks Kilisesi’ne hakim olmak istemesi

b. Ekonomik Nedenler

- * Açlık ve yoksulluk içinde bulunan Avrupalıların, ekonomik düzeyi yüksek olan Türk ve İslâm ülkelerini ele geçirerek zengin olmak istemeleri
- * Avrupalıların doğudan gelen ticaret yollarına hakim olmak istemeleri
- * Toprak sahibi olamayan soyluların toprak kazanmak için yaptığı çalışmalar

c. Siyasal Nedenler

- * Malazgirt Savaşı'ndan sonra kısa zamanda Anadolu'yu ele geçiren Türkleri durduramayan Bizans İmparatorluğu'nun Avrupalılardan yardım istemesi
- * Avrupalıların doğu ülkelerinde derebeylik sistemini kurmak istemeleri
- * Avrupalıların Türkleri denizlerden ve Ön Asya'dan uzaklaştırmak istemeleri

2. Haçlı Seferlerinin Sonuçları

a. Dinsel Sonuçları

- * Katolik Kilisesi zayıflamış ve din adamlarına olan güven sarsılmıştır.
- * Papa ve kilisenin baskısı kalkınca bilim, edebiyat ve sanat alanlarındaki gelişmeler hızlanmış, skolastik düşünce zayıflamıştır.
- * Avrupa dışında misyonerlikler kurularak Hristiyanlık dini Asya ve Afrika'da yayılmaya çalışılmıştır.

b. Ekonomik Sonuçları

- * Doğu – Batı arasındaki ticaret faaliyetleri gelişmiş ve Akdeniz limanlarının önemi artmıştır.
- * Seferler sırasında gerekli mali desteğin sağlanması için krallıkların İtalya bankerlerinden borç para almaları, bankacılığın gelişmesine ortam hazırlamıştır.
- * Haçlıların deniz yoluyla taşınması gereği gemiciliğin gelişmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Avrupalılar kağıt, cam, deri işleme ve dokuma sanayisini öğrenmişlerdir.

* Anadolu, Suriye ve Filistin'deki şehirler zarara uğramış ve bölgedeki Türk devletleri ekonomik yönden olumsuz etkilenmişlerdir.

c. Siyasal Sonuçları

* Seferlere katılan derebeylerinin bir kısmı öldü, bir kısmı da ordularını ve eski topraklarını kaybettiler. Bu durum derebeylerinin zayıflamasına, mutlak krallıkların güçlenmesine yol açmıştır.

* Türklerin batı yönündeki ilerleyişleri bir süre durmuştur. Dolayısıyla Haçlı Seferleri Türklerin Balkanlara geçişini geciktirmiştir.

* Türklerin elinde bulunan toprakların bir kısmı istilaya uğramış, Batı Anadolu Bizans'ın eline geçmiştir. Türkiye Selçukluları Orta Anadolu'ya çekilmiştir.

* Türkler, Haçlı saldırılarına karşı İslâm dünyasını korumuşlar, bu durum Türklerin Müslümanların yaşadığı bölgelerde önemini artırmıştır.

d. Sosyal Alandaki Sonuçları

Feodalite rejiminin zayıflaması sonucunda Avrupa'da köylüler yeni haklar elde ettiler. Çiftçilerin sosyal etkinliği artmıştır. Ayrıca ticaret ve sanatla uğraşan burjuva sınıfı zenginleşmiş ve önem kazanmıştır.

e. Bilim ve Teknik Alandaki Sonuçları

* Avrupalılar Türk ve İslâm dünyasını daha yakından tanıma olanağı bulmuşlardır.

* Avrupalılar, Müslümanlardan pusula, barut, kağıt, matbaa, şeker, tarçın ve ipek işlemeciliğini öğrenmişlerdir. Avrupalıların bu teknolojik buluşları öğrenmeleri, hayatlarında önemli değişikliklere neden olmuş, Yeniçağ'da Avrupa'nın her alanda ilerlemesine ortam hazırlamıştır.

* Skolastik düşüncenin yerini özgür düşünce almaya başlamış, halk okulları açılmış, Müslüman bilginlerin eserleri tercüme edilmiştir. Dolayısıyla Avrupa'da kültürel ve bilimsel hayat canlanmıştır.

Magna Charta (Büyük Őart) (1215)

İngiltere’de halkın kişisel haklarının tanındığını belirten ilk siyasal belgedir. 1215 yılında İngiltere Kralı Jan (John) ile soylular arasında imzalanmıştır.

İngiliz demokrasisinin temeli sayılan Magna Charta (Büyük Őart) krala zorla kabul ettirildi.

Bu ferman ile;

- * İngiltere’de kralın yetkileri sınırlandırılmıştır.
- * Anayasa niteliğindeki bu ferman bir süre sonra İngiltere’de parlamento yönetiminin kurulmasına ortam hazırlamıştır. İngiltere Mutlak Krallık yönetiminden MeŐruti Krallık yönetimine ge miŐtır.
- * İngiltere’de demokratikleşme süreci başlamıştır.

7) Türkiye Tarihi

1. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluş Dönemi

Malazgirt Zaferi'nden sonra;

- * Bizans'ın Anadolu'daki etkinliğini kaybetmesi
- * Türkmenlerin gruplar halinde Anadolu'ya göç etmesi
- * Anadolu halkının ağır vergiler ve adaletsizlikten dolayı, Bizans İmparatorluğu'ndan ve Anadolu'ya gönderdiği memurlardan memnun olmaması
- * Anadolu Türk beyliklerinin kurulması

Anadolu'nun Türkleşmesini hızlandırmıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleymanşah. Melikşah döneminde İznik'i ele geçirerek bağımsızlığını ilan etti (1077).

I. Kılıç Arslan tahta geçtikten sonra devleti yeniden düzenlemeye ve Anadolu'da birliği sağlamaya çalışmıştır. Birinci Haçlı Seferi'ne katılan orduları durduramayan Anadolu Selçuklu Devleti, Batı Anadolu'yu boşaltarak merkezini Konya'ya taşımak zorunda kalmıştır.

2. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Genişleme ve Yükseliş Dönemi

II. Kılıç Arslan döneminde, Bizans İmparatoru Manuel, Türklerin güçlenmesinden ve topraklarını genişletmesinden rahatsızlık duymuş ve Türkleri Anadolu'dan atmak amacıyla farklı uluslardan oluşan büyük bir orduyu Anadolu'ya göndermiştir. Miryokefalon Savaşı diye bilinen mücadeleyi Türkiye Selçukluları kazanmıştır (1176).

Bu savaşın sonucunda;

* Anadolu kesin olarak Türk vatani haline gelmiş ve Türklerin Anadolu'dan atılamayacağı kanıtlanmıştır.

* Türkler taarruza, Bizans ise savunmaya geçmiştir.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev hükümdarlığı sırasında; askeri hareketlerini ekonomik ve ticari çıkarlar doğrultusunda düzenlemiştir. Bu amaca ulaşmak için I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Karadeniz ticaret yolunu açmaya çalışmış, diğer taraftan Antalya'yı fethederek Akdeniz'i Türk ticaretine açmıştır.

I. İzzeddin Keykavus, Trabzon Rum İmparatoru'na hakimiyetini kabul ettirdi. Sinop'u alarak ticaret merkezi haline getirdi (1214). Selçuklu hakimiyetinden çıkmış olan Antalya'yı geri alarak Akdeniz ve Karadeniz'deki ticaret yollarının güvenliğini sağladı. I. İzzeddin Keykavus döneminde Kıbrıs Krallığı ve Venediklilerle ticaret anlaşmaları yapılmış, Trabzon Rum İmparatorluğu ve Çukurova Ermenileri vergiye bağlanmıştır.

I. Alaeddin Keykubat döneminde, Anadolu Selçuklu Devleti en parlak dönemini yaşamıştır. I. Alaeddin Keykubat, Asya'da büyük bir tehlike haline gelen Moğollara karşı tedbirler aldı. Bu tedbirler çerçevesinde doğudaki kale ve surlar tamir edilmiş ve komşu devletlerle ittifaklar kurulmuştur.

I. Alaeddin Keykubat, Akdeniz'de önemli ticaret merkezlerinden biri olan Alanya'yı (Alaiye) topraklarına kattı (1223) ve Alanya'da tersane kuruldu. Bu durum Selçukluların denizcilikte büyük bir gelişme göstermesini sağlamıştır. Selçuklular Akdeniz'den sonra Karadeniz'de de faaliyet gösterdiler.

Moğol tehlikesine karşı Cengiz Han ile iyi geçinmek isteyen I. Alaeddin Keykubat, Moğollardan kaçarak Selçuklu sınırlarına gelen Harzemşahlara da iyi davranmıştır. Ancak Celaleddin Harzemşah'ın Selçuklulara ait Ahlat'ı alarak tahrip etmesi ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur. Erzincan yakınlarında yapılan Yassıçemen Savaşı'nı Alaeddin Keykubat kazanmıştır (1230). Bu savaştan sonra Harzemşahlar kesin olarak yıkılmıştır (1231). Harzemşahların yıkılmasıyla Türkiye Selçuklularıyla Moğollar arasındaki tampon bölge ortadan kalkmıştır.

I. Alaeddin Keykubat'ın ölümüyle Türkiye Selçukluları eski gücünü kaybederek yıkılış sürecine girmiştir.

3. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Zayıflaması ve Moğol İstilas

I. Alaeddin Keykubat'ın ölümünden sonra yerine oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçmiştir. Vezir Saadettin Köpek'in etkisi altında kalan hükümdar babası kadar yetenekli değildi.

Baba İshak İsyanı (1240)

XIII. yüzyılda Asya'daki Moğol istilas pekçok Türkmenin Anadolu'ya göç etmesine sebep olmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya gelen Türkmenler yer ve otlak darlığı nedeniyle sıkıntı çekiyordu. Bölge halkının sosyal ve ekonomik sıkıntılarını değerlendiren Baba İshak isimli bir kişi isyan başlattı (1240).

Türkmenlerin desteğini alan Baba İshak isyanı kısa sürede yayıldı. Eski gücünü kaybeden Anadolu Selçukluları bu isyanı bastırmakta zorlanmış, ancak iki yıl sonra isyanı bastırabilmiştir.

Anadolu Selçuklularının Yassıçemen Savaşı'nı kazanmaları Moğolların Anadolu'ya gelişini geciktirmiştir. Ancak Baba İshak isyanının güçlükle bastırılması, Selçukluların zayıfladığını ortaya çıkarmış ve Moğolları Anadolu'yu istila etme konusunda cesaretlendirmiştir.

Kösedağ Savaşı ve Sonuçları

Anadolu Selçuklularının doğu sınırlarına dayanan Moğollar, Baba İshak isyanından sonra Anadolu'yu istilaya karar verdiler. Sivas'ın doğusunda yapılan Kösedağ Savaşı'nda Anadolu Selçuklu ordusu mağlup olmuştur.

Bu savaşın sonucunda;

* Anadolu Moğolların hakimiyetine girmiş ve Türkiye Selçukluları Devleti Moğollara bağlı hale gelmiştir.

* Trabzon Rum İmparatorluğu ve Ermeni Krallığı Selçuklu hakimiyetinden çıkmış, Anadolu'nun batı kısımlarında bağımsız Türk beylikleri kurulmuştur. Böylece Anadolu'da kurulan Türk siyasal birliği bozulmuştur.

* Anadolu'da can ve mal güvenliği kalmamış, ticaret faaliyetleri durma noktasına gelmiş ve üretim azalmıştır. Bu durum Anadolu halkının ekonomik hayatını olumsuz yönde etkilemiştir.

* Anadolu'daki önemli bilim, sanat ve ticaret merkezleri tahribata uğramış, kültürel gelişmeler durmuştur.

* Moğolların baskısından kurtulmak isteyen Türkmenler Anadolu'nun batısında yoğunlaşmışlardır. Türk kültürü Anadolu'nun batısında da yayılmıştır.

* Merkezî otoritesini kaybeden Anadolu Selçukluları dağılma ve yıkılma sürecine girmiştir.

Uçlarda Hayat ve Beylikler

1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol hakimiyetine girmesi üzerine, uc beyleri serbest hareket etmeye ve Anadolu Selçuklu sultanlarını tanımamaya başladılar. Anadolu'nun batısında yoğunlaşan beyliklerin nüfus ve askeri gücünü Moğolların baskısından kaçan Türkmenler oluşturuyordu. Moğolların hakimiyetini kabul etmek istemeyen uc beyleri ve aşiret beyleri bağımsızlıklarını ilan ederek Türkiye'de "Beylikler Dönemi"nin başlamasına neden olmuşlardır.

Anadolu'da Söğüt ve Domaniç çevresinde Osmanlılar, Konya ve çevresinde Karamanoğulları, Kütahya ve çevresinde Germiyanogulları, Balıkesir çevresinde Karesioğulları, İzmir ve Aydın çevresinde Aydınoğulları, Manisa'da Saruhanoğulları, Sinop ve Kastamonu'da Candaroğulları, Muğla'da Menteşeoğulları, Maraş'ta Dulkadiroğulları ve Adana'da Ramazanoğulları beylikleri kurulmuştur.

Anadolu Türk Beyliklerinin Genel Özellikleri

* Türkiye Selçuklularının zayıflamasından sonra Anadolu'nun batısında kurulan beylikler, Anadolu Türk tarihinin kesintisiz olarak devam etmesini sağlamışlardır.

* Orta Anadolu'da yoğunlaşan Selçuklu kültür ve sanatını Anadolu'nun uç bölgelerine taşıyarak yaygınlaşmasını ve devamını sağlamışlardır.

* Her beylik kendi sınırları içinde bayındırlık hareketlerine önem vermiş ve beylik merkezleri birer kültür merkezi haline gelmiştir.

Anadolu'da Sosyal Hayat

Malazgirt zaferinden sonra, Orta Asya'dan gelen konar - göçerler Anadolu'ya yerleştirilerek Anadolu'da Rum ve Hristiyanlara karşı nüfus üstünlüğü sağlanmıştır. Türkler Anadolu'da yaşayan Hristiyan unsurlarla birlikte (Rumlar, Ermeniler, Süryaniler) yaşamlarını sürdürmüştür. Selçuklu sultanları Hristiyan ahaliye adaletli ve hoşgörülü davranmış, karşılığında onlarda Selçuklu idaresini benimsemişlerdir.

Anadolu'da Ekonomik Hayat

Tarım ve Hayvancılık

Anadolu Selçuklu sultanları ve beyler, köylüleri topraklarda tutabilmek amacıyla belirli zamanlarda vergi affı veya vergilerin hafifletilmesi gibi tedbirler almışlardır. Anadolu Selçuklu Devleti, tarım ve hayvancılığın gelişmesine yardımcı olmuş, bunun sonucunda Anadolu'da alınan ürünlerin ihtiyaç fazlasını (tarım ve hayvan ürünlerini) dışarıya satmıştır.

Ticaret

Anadolu'da ticaretin gelişmesi için Türkiye Selçukluları döneminde şu tedbirler alınmıştır :

* Ticarete kullanılmak üzere yollar yapılmış ve bu yollarda güvenlik sağlanmıştır.

* Ticaret yolları üzerine tüccarların konaklaması ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kervansaraylar yapılmıştır. II. Kılıç Arslan döneminde başlayan Kervansaray yapımı, daha sonra gelen Selçuklu sultanları tarafından devam

ettirilmiş ve kervansaraylar komşu ülkelerden tüccarların Anadolu'ya gelmesinde önemli rol oynamıştır.

- * Tüccarların korsan, eşkiya ve tabii afetlerden dolayı uğrayacağı zararları karşılamak üzere bir çeşit devlet sigortası yapılmıştır.

- * Büyük ticaret merkezlerinde hanlar ve kapalı çarşılar yapılmıştır.

- * Ticareti geliştirmek amacıyla Akdeniz ve Karadeniz'de fetihler yapılmıştır (Antalya, Alanya, Sinop, Suğdak).

- * Kıbrıs Krallığı ve Latin (İtalyan) Cumhuriyetleriyle ticaret anlaşmaları yapılmıştır.

- * Gümrük vergileri hafifletilmiştir.

- * Ticari önemi olan merkezlere Türk ve Müslüman tüccarlar yerleştirilmiştir.

Anadolu'nun Doğu – Batı, Güney – Kuzey ticaret yollarının üzerinde bulunması ve kıtaları birbirine bağlaması, bölge ticaretinin gelişmesine ortam hazırlamıştır. Türkiye Selçukluları döneminde Anadolu uluslararası ticaret merkezi haline gelmiştir.

Ahilik Teşkilatı

Ahilik, Türkiye Selçuklu Devleti döneminde (XIII. yüzyılda) ortaya çıkmış, esnaf ve zanaatkarların ticari hayatını şekillendiren sosyal bir teşkilattır.

Bu teşkilat;

- * Esnaflar arasında dayanışmayı sağlamıştır.

- * Mesleki eğitim sonucunda çırak, kalfa ve usta yetiştirerek bunlara diploma vermiştir.

- * Üyelerinin dini, ahlaki ve diğer alanlarda bilgilerinin artırılmasına çalışmıştır.

- * Üretim kalitesinin artırılmasına ve fiyatların ayarlanmasına çalışmıştır.

- * Moğol istilasından sonra Anadolu'da huzur ve güvenliği sağlamaya çalışmıştır.

8) Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devri

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu

İlhanlıların zayıflamasından faydalanan Osman Bey, bağımsız hareket ederek Osmanlı Devleti'ni kurmuştur (1299).

Osman Gazi'nin, Ahi şeyhlerinden Edebalı'nın kızıyla evlenmesi Anadolu halkı tarafından kabullenilmesini ve desteklenmesini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Kısa Sürede Gelişmesini Sağlayan Etkenler

Osmanlı Devleti'nin kısa sürede gelişmesinde;

- * Anadolu'da ve Balkanlarda siyasal birliğin bulunmaması
- * Merkezîyetçi bir devlet anlayışı benimsenerek hakimiyetin tek elde toplanması
- * Devletin Bizans sınırında kurulması, ticaret ve göç yolları üzerinde bulunması
- * Doğudan gelen yoğun Türkmen göçleriyle nüfus üstünlüğünün sağlanması ve asker ihtiyacının karşılanması
- * Düzenli ve güçlü orduların kurulması

gibi faktörler etkili olmuştur.

Balkanlardaki Gelişmeler Türklerin Rumeli'ye Geçiş

Bizans İmparatoru, Osmanlı Devleti'nden aldığı yardımlara karşılık Osmanlı Devleti'ne Gelibolu'daki Çimpe Kalesi'ni verdi. Böylece Türkler Rumeli'de toprak sahibi olmuşlar ve Balkan fetihlerinde bu kaleyi üs olarak kullanmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Uyguladığı İskan Siyaseti

Osmanlıların Balkanlarda takip ettikleri iskan politikasının temel amacı; yeni fethedilen topraklara Anadolu'dan getirilecek Türk halkı yerleştirmek, bunun için özellikle konar-göçerleri tercih etmek ve fethedilen yerdeki yerli halktan ayaklanma çıkarma ihtimali bulunanları başka yerlere göç ettirmektir.

Anadolu'dan Rumeli'ye götürülen halk, büyük yollar üzerinde bulunan ve askeri yönden önemli şehir ve kasabalara yerleştirilmiştir. İskan politikasının sonucunda;

- * Balkanların Türkleşmesi ve bölgede Türk kültürünün yerleşmesi sağlanmıştır.
- * Geride düşman kuvveti bırakılmadığı için Osmanlıların Rumeli'de güvenle ilerlemesi sağlanmıştır.
- * Anadolu'daki yurtsuz Türkmenlere yeni yurtlar bulunmuştur.

Osmanlılar Balkanlarda ele geçirdikleri yerlerde halka hoşgörölü ve adaletli davranmışlar, halkın inançlarına, geleneklerine, dillerine ve kutsal saydıkları değerlere dokunmamışlardır. Osmanlı Devleti'nin bu şekilde davranması Balkanlara yerleşmesini ve ele geçirdiği topraklarda tutunmasını kolaylaştırmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Genişlemesi ve Haçlı Seferleri'nin Başlaması

XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türklerin Balkanlara yerleşmeye başlaması üzerine Balkan uluslarının birleşerek Osmanlı Devleti'yle yaptığı savaflara Haçlı Savafları denilmiştir. XIV. ve XV. yüzyıllarda Haçlı Seferlerinin düzenlenmesinde;

- * Türklerin Balkan topraklarından atılmak istenmesi
- * Papa'nın Hristiyan dünyasını Türkler üzerine kışkırtması
- * Türkler karşısında başarısız olan Bizans İmparatorluğu'nun Hristiyan dünyasından yardım istemesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

Osmanlılarla yapılan Haçlı Savaşlarına Macarlar, Sırlar, Bulgarlar, Eflaklılar, Bosnalılar gibi uluslar katılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da Türk Siyasal Birliğini Sağlaması

Osmanlı Devleti, Orhan Bey döneminde Karesi Beyliği'ni, I. Murat döneminde Germiyanogullarının topraklarının bir kısmı çeyiz yoluyla Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Ayrıca, Hamitoğulları Beyliği'nden satın alma yoluyla toprak kazanılmıştır. Germiyanogulları ve Hamitoğullarından savaş yapmadan toprak alan I. Murat döneminde Karamanoğulları Beyliği'yle savaşlar yapılmıştır.

Anadolu'da siyasal birliği sağlayan asıl faaliyetler Yıldırım Bayezid döneminde başlamıştır.

Anadolu beyliklerinin Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla;

* Anadolu'da Türk siyasal birliği kurulmuştur.

* Marmara, Ege, Akdeniz ve Karadeniz sahillerinin bir bölümü Osmanlıların eline geçmiş, Osmanlı denizciliği güçlenmiştir. Adalar Denizi'ndeki gaza faaliyetlerini Osmanlılar üstlenmiştir.

Ankara Savaşı (1402)

Ankara Savaşı'nın yapılmasında;

* Topraklarını kaybeden Anadolu beylerinin Timur'a sığınarak Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmaları

Yıldırım Bayezid'in Timur'dan kaçan Bağdat ve Karakoyunlu hükümdarlarını himaye etmesi

Çin üzerine sefere çıkmaya hazırlanan Timur'un arkasında güçlü bir Osmanlı Devleti'nin kalmasını istememesi

* Doğu - Batı ticaret yollarını ele geçirmek isteyen Timur'un Anadolu'ya girerek Erzincan ve Sivas'ta katliam yapması

gibi nedenler etkili olmuştur.

1402 yılında Ankara yakınlarında yapılan savaşı Timur kazanmıştır.

Ankara Savaşı'nın Sonuçları

* Savaşı kazanan Timur, Anadolu beyliklerinin topraklarını tekrar eski sahiplerine geri vermiştir. Böylece, Yıldırım Bayezid'in Anadolu'da önemli ölçüde kurduğu siyasal birlik Timur tarafından bozulmuştur. Timur bu davranışıyla Anadolu'da güçlü bir devletin bulunmasını engellemeyi amaçlamıştır.

* Osmanlı Devleti'nin batı yönündeki ilerleyişi bir süre durmuştur. Dolayısıyla Bizans İmparatorluğu'nun yıkılması gecikmiş ve Balkanlarda Osmanlı hakimiyeti sarsılmıştır.

* Timur'un Anadolu'dan çekilmesinden sonra Osmanlı Devleti'nde Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında taht kavgaları başlamıştır. Osmanlı tarihinde "Fetret Devri" olarak bilinen ve 11 yıl süren bu dönemde Osmanlı Devleti dağılmakla karşı karşıya kalmıştır.

Fetret Devri (1402 – 1413)

Osmanlı tarihinde Ankara Savaşı'ndan sonra padişahsız geçen 11 yıla (1402 – 1413) Fetret Devri denilmiştir.

Fetret Devri'nde yaşanan taht kavgaları Osmanlı Devleti'ni maddi-manevi zarara uğratmıştır. Ancak, Osmanlı Devleti kurmuş olduğu sağlam devlet örgütü ve güçlü sosyal kurumlar sayesinde tamamen parçalanıp dağılmaktan kurtulabilmiştir.

Balkanlarda Sarsılan Hakimiyetin Pekiştirilmesi

Osmanlı Devleti'nin taht kavgalarına ve zayıflamasına rağmen Balkanlarda tutunabilmesinde;

- * Tımar sisteminin ve planlı şekilde iskan politikasının uygulanması
- * Timur'un Osmanlı ordusunu tamamen imha edememesi

* Osmanlıların Balkanlarda takip ettiği hoşgörölü ve adaletli politikanın Balkan halkını memnun etmesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti, 1440 – 1444 yılları arasında Balkan ulusları karşısında zor duruma düşmüş ve üst üste mağlubiyetler almıştır. II. Murat, bu gelişmeler üzerine Osmanlıların aleyhine olan Edirne – Segedin Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır (1444).

Balkanlardaki başarısızlıklardan dolayı II. Murat tahttan çekilerek yerine 12 yaşındaki oğlu II. Mehmet'i tahta çıkarmıştır. Bu durumdan faydalanarak Türkleri Balkanlardan atmak isteyen Balkan ulusları yeni bir Haçlı ordusu hazırlayarak Osmanlı Devleti'ne saldırdılar. Haçlılarla Osmanlı Devleti arasında yapılan Varna Savaşı Türklerin galibiyetiyle sonuçlanmıştır (1444).

Osmanlı Devleti'nin Varna Savaşı'nı kazanması, Ankara Savaşı'ndan önceki gücüne ulaştığını ve Balkanlardaki başarısızlıklara son verdiğini göstermektedir.

Macar Kralı Hünyadi Yanoş liderliğinde kurulan yeni bir Haçlı ordusu hem Varna Savaşı'nın intikamını almak hem de Türkleri Balkanlardan atmak amacıyla saldırıya geçti. Yapılan II. Kosova Savaşı'nı Osmanlı Devleti kazanmıştır (1448).

Bu savaştan sonra;

* Türkler Balkanlara kesin olarak yerleşmiştir. Böylece Türklerin Balkanlardaki hakimiyeti pekiştirilmiştir.

Haçlılar uzun yıllar Osmanlı Devleti'ne saldırmaya cesaret edememişler ve Türklerin Avrupa'daki hakimiyet alanları sürekli genişlemiştir.

9) Osmanlı Devleti'nin Yükselme Devri

İstanbul'un Fethi (1453)

İstanbul' un fethinde;

- * İstanbul'a hakim olan Bizans'ın Osmanlı toprak bütünlüğünü bozması
- * Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu beyliklerini kışkırtması ve Osmanlı yönetimine karşı ayaklanan şehzadeleri desteklemesi
- * Bizans'ın Hristiyan dünyasını kışkırtarak Haçlı Seferlerine neden olması
- * İstanbul'un kara ve deniz ticareti bakımından önemli bir coğrafi konuma sahip olması
- * Hz.Muhammed'in Müslüman komutanları İstanbul'un fethi için teşvik etmesi etkili olmuştur.

İstanbul'un Fethinin Türk ve Dünya Tarihi Bakımından Önemli Sonuçları

- * Osmanlı Devleti'nin Asya ile Avrupa toprakları birleşmiş, böylece toprak bütünlüğü sağlanmıştır.
- * Karadeniz ile Akdeniz arasındaki su yolları Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. İstanbul'un fethinden sonra Kuzey ve Doğu Avrupa'dan gelen ticaret yolları bütünüyle Türklerin denetimine girmiştir.
- Boğazların savunulması kolaylaşmış ve Osmanlı Devleti tabii başkentine kavuşmuştur. Roma İmparatorluğu'nun son kalıntısının ortadan kalkması ile Türk sultanları büyük bir itibar ve saygıya ulaşmıştır.
- * Osmanlı Devleti merkeziyetçi, mutlak bir imparatorluk haline gelmiş ve devlet Yükselme Devri'ne girmiştir.
- * Karadeniz, Akdeniz ve Ege ticaretinin Türklerin eline geçmesi, Avrupa devletlerini Coğrafi Keşiflere yöneltmiştir.
- * Bizans İmparatorluğu yıkılmış, ticari çıkarları elden giden Venediklilerle Osmanlıların arası bozulmuştur.

* İstanbul'un fethi surların yıkılabileceğini göstermiştir. Bu durum Avrupa'da feodalitenin yıkılmasına ve merkezîyetçi devletlerin kurulmasına ortam hazırlamıştır.

* İstanbul'un fethi Ortaçağ'ın sonu, Yeniçağ'ın başlangıcı kabul edilmiştir.

* İstanbul'dan İtalya'ya giden Bizanslı bilginler burada Rönesans hareketlerinin başlamasına katkıda bulunmuştur.

* Türkler İstanbul'u fethettikten sonra halka din ve vicdan hürriyeti tanıdılar ve Ortodoks Kilisesi'ni koruma altına almışlardır. Böylece; Hristiyan dünyasının birleşmesinin engellenmesi, Katolik Kilisesi'ne karşı güç oluşturulması ve halka hoşgörölü davranıldığıının kanıtlanması amaçlanmıştır.

Balkanlarda Fetihlerin Devam Etmesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar üzerine yürümesinde;

* Balkan devletlerinin her fırsatta tek tek veya birleşerek saldırıya geçmeleri

* Balkan uluslarının İstanbul'un fethinden sonra Türklerin Avrupa içlerine ilerlemelerini engellemek amacıyla Haçlı ordusu kurmaya çalışmaları ve Fatih'in bu birleşmeyi engellemek istemesi

* Türklerin Avrupa'da genişlemek ve önceden fethedilen yerlerde hakimiyetlerini pekiştirmek istemeleri

gibi nedenler etkili olmuştur.

Anadolu'da Hakimiyet Mücadelesi

Fatih döneminde Anadolu'daki faaliyetlerin temelinde;

* Anadolu'daki Türk siyasal birliğinin sağlanması

* Anadolu'nun tamamına hakim olunarak yabancı güçlerin (Amasra'da Cenevizliler, Trabzon'da Pontus Rumları vs.) Anadolu'dan atılmak istenmesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

Anadolu' daki seferler sonucunda Cenevizlilerden Amasra alınmış, Trabzon Rum İmparatorluğu'na son verilmiş, Candaroğullarından Sinop, Karamanoğullarından Konya alınmış, Akkoyunlular Otlukbeli Savaşı'nda mağlup edilerek Doğu Anadolu egemenlik altına alınmıştır.

Denizlerdeki Gelişmeler

Osmanlı – Venedik Savaşları (1463 – 1479)

Osmanlı Venedik ilişkilerinin bozulmasında;

- * Fatih'in Balkanlar ve Adalar Denizi'nde yürüttüğü fetih hareketlerinin Venediklileri rahatsız etmesi

- * Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu ticaret yollarına hakim olmasından sonra Venedikliler ve Cenevizlilerin ticari çıkarlarını önemli ölçüde kaybetmeleri

- * Osmanlı İmparatorluğu'nun kıyılarında ve hakimiyet alanlarının yakınlarında güçlü denizci devletlerin etkili olmasını istememesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu, Venediklileri işgal ettikleri yerlerden çıkarmış ve kara ordularını bozguna uğratmıştır. 1479'da Osmanlı İmparatorluğu ile Venedikliler arasında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Venedikliler, işgal ettikleri yerleri boşaltmayı, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş tazminatı ve vergi ödemeyi kabul etmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu, Hristiyan birliğini parçalamak ve doğudan gelen ticaret mallarını Venedikliler aracılığıyla Avrupa'ya pazarlamak amacıyla Venediklilere kapitülasyonlar vermiştir.

Kırım'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Bağlanması

1475'te Kırım'a düzenlenen sefer sonucunda;

* Cenevizlilerden Kefe, Menküp ve Azak gibi şehirler alınmıştır. Böylece, Karadeniz'de Cenevizlilerin hiç kolonisi kalmamıştır.

* Kırım'daki taht kavgaları sona ermiştir.

* Karadeniz Türk gölü haline gelmiş ve İpek Yolu tamamen Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir.

1478'den itibaren Kırım Hanlığı Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bir devlet haline gelmiştir. Kırım'ın Osmanlı hakimiyetine girmesiyle, devletin sahip olduğu topraklar Lehistan ve Rus sınırına kadar genişlemiştir.

Fatih'in vefat etmesinden sonra Osmanlı tahtına II. Bayezid çıkmıştır (1481 – 1512).

II. Bayezid, Osmanlı tahtına çıktıktan sonra kardeşi Cem Sultan isyan etmiş, kardeşler arasında taht kavgaları başlamıştır. Yapılan savaşlarda başarılı olamayan Cem Sultan, Balkanlara geçmek isterken Rodos Şövalyelerine esir düşmüştür. Papa ve Fransa kralı, Cem Sultan'ı Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kullanmaya çalışmışlarsa da başarılı olamamışlardır. Bu gelişmeden sonra Cem Sultan Papa tarafından zehirleterek öldürülmüştür.

Cem Sultan'ın isyan etmesi;

* Osmanlı Devleti'nin pasif bir politika takip etmesine neden olmuştur.

* İspanya'da yaşayan Müslümanlara gerekli yardım yapılamamıştır.

İslam Dünyasında Birliği Sağlama Çalışmaları

Osmanlı – İran İlişkileri

Yavuz Sultan Selim döneminde İran'a sefer düzenlenmesinde;

* Şah İsmail'in Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki topraklarına hakim olmasını engellemek

* Safevilerin Anadolu'da propaganda yapmasını ve isyanlar çıkarmasını önlemek

* İslâm dünyasında birlik ve beraberliği sağlamak

gibi nedenler etkili olmuştur.

Osmanlı kuvvetleriyle Safevi kuvvetleri Çaldıran Ovası'nda karşılaştı. Taraflar arasında yapılan Çaldıran Savaşı'nı Osmanlı Devleti kazanmıştır (1514).

Bu savaşın sonucunda;

* Doğu ve Güneydoğu Anadolu tamamen Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir.

* Safevilerin Anadolu için oluşturdukları tehdit önlenmiş ve İran'dan geçen ticaret yollarının denetimi Osmanlıların eline geçmiştir.

Çaldıran Savaşı'ndan dönen Osmanlı ordusu, Maraş, Elbistan ve Malatya çevresine hakim olan Dulkadiroğullarını Turnadağ Savaşı'nda yenerek bu beyliği topraklarına katmışlardır (1515). Böylece, Anadolu'da kesin olarak Türk siyasal birliği sağlanmıştır.

Osmanlı – Memlük İlişkileri

Yavuz Sultan Selim, Anadolu Türk birliğinden sonra İslâm dünyasını da birleştirmeyi amaçlıyordu. Bu nedenle Osmanlı Devleti için tehlikeli gördüğü Memlüklere karşı hazırlık yaparak Mısır Seferi'ne çıkmıştır (1516).

Mısır Seferi'nin sonucunda;

* Suriye, Filistin ve Mısır'ın tamamı Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir.

Kutsal yerler (Hicaz) Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır.

* Osmanlı İmparatorluğu, İslâm dünyasının en büyük siyasal gücü haline gelmiş ve Müslüman ulusların koruyuculuğunu üstlenmiştir.

* Memlûkler Devleti yıkılmış ve Baharat Yolları Osmanlıların hakimiyeti altına girmiştir. Ancak Avrupalıların Coğrafi Keşifleri yapmaları Osmanlıların bu yollardan gerektiği gibi yararlanmasını engellemiştir.

* Halifelik Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiş ve kutsal emanetler İstanbul'a getirilmiştir. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu teokratik bir karakter kazanmıştır.

* Kuzey Afrika'da fetihler başlamış, Kıbrıs, Girit ve Rodos adaları dışında Doğu Akdeniz, Osmanlı egemenliği altına girmiştir.

Osmanlılar Zirvede

Osmanlı – Macar İlişkileri

Mohaç Meydan Savaşı (1526)

Kanuni Sultan Süleyman;

- * Macaristan ile aralarındaki sorunları çözmek
- * Alman İmparatoru Şalken'e esir düşen Fransa Kralı I. Fransuva'yı kurtararak Avrupa'da Hristiyan birliğini bozmak amacıyla Macaristan üzerine sefere çıktı. İki devlet arasında yapılan Mohaç Savaşı, Osmanlıların galibiyetiyle sonuçlandı (1526). Bu savaştan sonra;
 - * Macaristan sorunu çözülmüş ve Macaristan Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmıştır.
 - * Macaristan'ın alınmasından sonra Osmanlı - Avusturya savaşları başlamıştır.
 - * Fransa Kralı I. Fransuva Almanya'nın esaretinden kurtarılmış ve Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa arasında dostluk dönemi başlamıştır.

Osmanlı – Avusturya İlişkileri

Kanuni döneminde Osmanlı – Avusturya ilişkilerinin temelinde Macaristan'a hakim olma isteği yatıyordu. Bu nedenle Avusturya Arşidükü Ferdinand Macaristan'a girdi. Kanuni, hem Avusturyalıları Macaristan'dan çıkarmak hem de Alman

İmparatoru Şalken'in Avrupa'daki üstünlüğünü sona erdirmek amacıyla sefere çıktı.

Kanuni'nin Almanya içlerine kadar ilerlemesinden sonra Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır (1533).

Osmanlı İmparatorluğu İstanbul Antlaşması'yla; Avusturya'ya üstünlüğünü kabul ettirerek yaptırım gücü elde etmiştir. Böylece, Orta Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu hakim güç haline gelmiştir.

Osmanlı – Fransız İlişkileri

1535 yılında iki taraf arasında ticaret ve dostluk antlaşması imzalandı. Bu antlaşma iki hükümdar yaşadığı sürece yürürlükte kalacaktı. Eşit haklar üzerine kurulan bu antlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu;

- * Coğrafi Keşiflerin etkisiyle ülkede sönükleşmeye başlayan ticaret faaliyetlerini canlandırmayı

- * Avrupa devletleri arasına girerek dengeleri kendi lehine çevirmek ve Türk dünyasına karşı kurulmaya çalışılan Hristiyan birliğini parçalamayı

amaçlamıştır.

1535'te yapılan antlaşma ile Fransızlara ticari, şahsi, adli ve idari alanlarda imtiyazlarla seyahat, ikamet, ibadet ve kazanç elde etme serbestiyeti verilmiştir. Ticari imtiyazlarla Fransızlara, Osmanlı limanlarını kullanma ve düşük vergi ödeme hakkı verilmiştir. Ayrıca, diğer Avrupa devletlerinin sadece Fransız bayrağı altında Osmanlılarla ticaret yapabilmesi kararlaştırılmıştır.

Adli imtiyazlarla yabancıların işledikleri suçlardan dolayı, Osmanlı Devleti tarafından değil, uyruğu olduğu devletin konsoloshanesi tarafından yargılanması kabul edilmiştir.

Fransızlar, Osmanlılarla yakınlaşmadan dolayı elde ettikleri çıkarlardan vazgeçemedikleri için kendilerini Türk dostu olarak göstermişlerdir. Fakat zaman zaman Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa devletleriyle anlaşarak ikili politika izlemişlerdir. Herşeye rağmen Osmanlı – Fransız ilişkilerinde önemli sorunlar çıkmamıştır. Bunu da Osmanlı Devleti sürekli tavizler vererek sağlamıştır. 1535 yılında imzalan dostluk ve ticaret anlaşması,d,n ayrılıklarının devletin çıkarları sözkonusu olduğunda ne kadar önemsiz olduğunu oktava çıkarmıştır.

Akdeniz'de Üstünlük Sağlanması

Preveze Deniz Zaferi

Osmanlı donanmasıyla Haçlı donanması Preveze Körfezi'nde karşılaştılar. Yapılan deniz savaşını Osmanlı donanması kazandı (1538).

Preveze Deniz Savaşı'nın sonucunda;

* Akdeniz egemenliği bütünüyle Osmanlıların eline geçmiş ve Türk gölü haline gelmiştir.

Kıbrıs'ın Fethi (1571)

Osmanlı İmparatorluğu;

- * Akdeniz ticaretinin ve Anadolu sahillerinin güvenliğini sağlamak
- * Kıbrıs'ta üstlenen Hristiyan şövalyelerin ticaret gemilerine saldırılarını engelleyerek Akdeniz hakimiyetini pekiştirmek
- * Venedikleri Kıbrıs adası için ödedikleri vergileri kestiklerinden dolayı cezalandırmak

gibi nedenlerden dolayı adanın alınmasına karar verdi.

Kıbrıs'ın fethinden sonra;

* Venedikliler Doğu Akdeniz'den çıkarılmış ve burası tamamen Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir.

* Anadolu sahilleri ile Mısır ve Suriye deniz yollarının güvenliği sağlanmıştır.

* Konya ve çevresindeki illerden Türk aileler Kıbrıs'a yerleştirilmiştir. Ayrıca, Kıbrıs merkeze bağlı bir eyalet haline getirilmiştir.

Kıbrıs'ın fethi Avrupalıları harekete geçirmiş, Papa'nın kışkırtmaları sonucunda İspanya, Malta, Venedik, Ceneviz ve diğer İtalyan devletleri birleşerek bir Haçlı donanması kurmuşlardır. Haçlı donanması İnebahtı Körfezi'nde Osmanlı donanmasını yakmıştır (1571). Osmanlı donanmasının İnebahtı'da yanması, Akdeniz'de Osmanlı hakimiyetinin sarsılmasına neden olmuştur.

Sokullu'nun Kanal Projeleri

Don – Volga Kanalını Açma Girişimi

II. Selim döneminde Sokullu kanal projesini gerçekleştirmek için harekete geçti.

Osmanlı İmparatorluğu, Don – Volga kanalını açmakla;

* Rusların güneye yayılmasını, güçlenmesini ve Türk hanlıklarına verdiği zararın önlenmesini

* Karadeniz'den çıkarılacak donanmayı Hazar Denizi'ne geçirerek İran'ı kısıkaç altında tutmayı

* İpek Yolu'nun canlanmasını sağlamayı

* Orta Asya'daki Türklerle iyi ilişkiler kurmayı ve gerektiğinde yardım yapmayı

* Kafkasya'nın bütününe hakim olmayı

amaçlamıştır. Don ile Volga nehirleri arasında kanal açılamamıştır.

Süveyş Kanalı Projesi

Osmanlı Devleti Süveyş Kanalı Projesiyle;

* Hindistan kıyılarını Portekizlilerin baskısından kurtarmayı

- * Akdeniz ticaretini canlandırmayı
- * Güney Asya'daki Müslümanları Avrupalılara karşı korumayı

amaçlamıştır. 1568'de gündeme gelen proje gerçekleşmemiştir.

Hint Okyanusu'nda Üstünlük Sağlama Mücadeleleri

Kanuni döneminde;

- * Hint deniz ticaret yolunu açmak ve denetimini ele geçirmek
- * Portekizlileri Hint Okyanusu'ndan atmak
- * Müslüman devletlere ve tüccarlara yardım etmek

gibi amaçlarla Hindistan'a dört defa deniz seferi yapılmıştır. Seferler genellikle Osmanlıların başarısızlıklarıyla sonuçlanmıştır.

Hint deniz seferlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasında;

- * Portekizlilerin zenginleşmelerini borçlu oldukları Hindistan bölgesinin ekonomik değerini kavramaları ve savaşımlara iyi hazırlanmaları
- * Hindistan'daki Müslüman devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'na gerekli yardımı yapmamaları ve Portekizlilerle anlaşmaları
- * Osmanlı gemilerinin okyanus koşullarına uygun olmaması
- * Kanuni'nin gayretlerine rağmen bölgenin ekonomik değerini anlayamayan devlet adamlarının seferlere gereken önemi vermemeleri

gibi nedenler etkili olmuştur.

10) Osmanlı Kültür ve Medeniyeti

Osmanlılarda Devlet Anlayışı

I. Murat döneminde “devlet yönetiminin hükümdar ve oğullarına ait olduğu” kural haline gelmiştir. Fatih döneminde devletin bütünlüğünü korumak için padişahlara kardeşlerini öldürme izni verilmiştir. Bu kanunname ile Osmanlı İmparatorluğu merkeziyetçi ve mutlakiyetçi bir karakter kazanmıştır.

XVI. yüzyıl başlarında halifeliğin Osmanlı padişahlarına geçmesinden sonra Osmanlı Devleti, mutlakiyetçi ve teokratik bir imparatorluk haline gelmiştir. XVII. yüzyıl başlarında I. Ahmet’ten sonra veraset sisteminde değişiklik yapılarak “Yönetimin hanedanın en yaşlı üyesinin hakkı olduğu” kabul edilmiştir.

Merkez Teşkilatı

Divan-ı Hümayun

Bugünkü Bakanlar Kurulu’na benzeyen Divan-ı Hümayun’da devletin önemli siyasal, sosyal, ekonomik, hukuksal sorunları görüşülürdü. Divan her milletten ve dinden vatandaşlara açıktı.

Fatih’ten itibaren Divan üyelerinin fikirlerini rahatça söyleyebilmesi için padişahlar Divan toplantılarına katılmamıştır. Bu uygulamadan sonra Divan’a sadrazamlar başkanlık yapmaya başlamıştır.

Böylece;

* Sadrazamlık makamının önemi artmış ve sadrazamlar siyasal yönden güçlenmiştir.

* Divan-ı Hümayun karar organı olmaktan çok danışma kurulu şeklinde çalışmaya başlamıştır.

Toprak Yönetimi

Öşrî ve Haraci topraklar özel mülkiyeti olan topraklardır. Bu toprakların sahipleri mülklerini satabilir, vakfedebilir veya miras bırakabilirdi.

Miri topraklar ise devlete aittir. Devlet bu toprakları idaresine alır ve ekip biçmek koşuluyla halka dağıtırdı. Bu tür toprakları ekip biçenler kiracı durumunda olup toprakları satamazlardı. Toprağını üç yıl üst üste boş bırakanlardan üretim faaliyetlerini aksattıkları için “çiftbozan akçesi” adıyla vergi alınırdı. Miri araziler yirmibeş kısma ayrılmıştır. Başlıcaları şunlardır:

1. Dirlik

Asker yetiştirmek veya devlet memurlarının maaşlarını karşılamak amacıyla ayrılan devlet topraklarına dirlik denir. Miri arazilerin en önemli bölümü olan dirlik arazilerini işleyenler ödemeleri gereken vergileri devletin göstereceği memurlara veya sipahilere verirlerdi.

Dirlikler gelirlerine göre; Has, Zeamet ve Tımar olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Tımar sisteminin Osmanlı Devleti'ne;

- * Devletin vergi toplama yükü azalmıştır.
- * Osmanlı ordusunun büyük bir bölümünü oluşturan tımarlı sipahiler sürekli savaşa hazır tutulmuştur.
- * Üretimin artışı ve devletin iktisadî yönden güçlenmesi sağlanmıştır.
- * Ülkede güvenlik sağlanmıştır.

gibi faydalar sağlamıştır.

2. İltizam Sistemi

Osmanlı İmparatorluğu'nda XVI. yüzyılda bazı eyaletlerin vergi gelirlerinin açık artırma yoluyla belirli bir bedel karşılığında şahıslara satılmasına iltizam sistemi denilmiştir. Bu kişilere de mültezim adı verilmiştir.

İltizam sisteminin uygulanması sonucunda;

- * Devlet eyaletlerin vergi gelirlerini peşin alarak nakit ihtiyacını karşılamış, alınan paralarla yönetici ve askerlerin maaşlarını karşılamıştır.

- * Mültezime bırakılan topraklarda asker yetişmemiş, tımarlı sipahilerin önemi azalmıştır.

- * Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ve gerekli denetimlerin yapılmamasından dolayı halktan fazla vergi alınarak zor duruma düşürülmüştür.

Ekonomik ve Sosyal Hayat

Tarım ve Hayvancılık

Osmanlı nüfusunun büyük bölümü köylerde ve mezralarda yaşadığı için ekonomik hayatın temeli tarımsal faaliyetlere dayanıyordu.

Osmanlı İmparatorluğu geniş topraklarından ve farklı iklim koşullarından faydalanarak değişik ürünler yetiştirebilmiştir. Tarım ürünleri dünya ekonomisinin şartlarında büyük değişimler olduğu XVIII. yüzyıl başlarına kadar genellikle Osmanlı nüfusuna yeterli olmuştur. Ancak, zaman zaman susuzluk, çekirge salgınları ve diğer afetler yüzünden kıtlıklar yaşanmıştır. Bu gelişmeler dışında devlet, önlemler alarak toplumun sıkıntıya düşmesini engellemeye çalışmıştır.

Hayvancılık, tarım ekonomisinin önemli unsurlarından biridir. Osmanlı Devleti'nde ulaşım, taşımacılık ve başta tarım olmak üzere insan gücünün üstünde kuvvet kullanılması gereken bütün üretim dallarında hayvanlardan yararlanılmıştır.

Ticaret

Fatih döneminde, ülke sınırlarının genişlemesi ve doğudan gelen ticaret yollarının Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi ticaretin gelişmesini sağlamıştır. XV. ve XVI. yüzyıllarda Türk tüccarları uluslararası alanda görülmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti, ticaret faaliyetlerini teşvik etmiş, vergileri düşük tutmuş, Avrupalı devletlere ticari imtiyazlar vermiş, önemli ticaret şehirlerine kapalı çarşılar, bedestenler ve hanlar yaptırmıştır. Bu çalışmaların yanında devletin doğudan gelen ticaret yollarını ele geçirmesi ülkede ticari canlılığı artırmıştır.

Sanayi

Osmanlı Devleti'nde esnaflar, Lonca adı verilen teşkilatlara üye idi. Her esnaf kendi çalışma alanıyla ilgili bir loncaya üye olarak koruma ve denetim altına girerdi. Osmanlı şehirlerinde ekonomik hayatın temeli durumunda olan loncaların dışında esnaflık ve zanaatkarlık yapmak mümkün değildi.

Loncaların başlıca görevleri;

- * Ürünlerin kaliteli yapılmasını sağlamak ve fiyatları belirlemek
- * Esnaflarla hükümet arasındaki ilişkileri düzenlemek
- * Üyelere kredi sağlamak ve zararlarını karşılamak
- * Mesleki eğitim vermek

idi.

Müslümanlar ile diğer dinlere mensup olan halk arasında ayırım yapılmamıştır. Osmanlı ülkesinde gayrimüslimler diledikleri işlerde çalışırlar, ibadetlerini serbestçe yaparlar, kendi dillerine ve dinlerine göre eğitim görürlerdi. Bütün halk aynı huzur, güven ve varlık ortamını paylaşarak barış içinde beraberce yaşarlardı. Gayrimüslimler askere alınmamış, bunun yerine askerlik yapabilecek erkekler devlete cizye adıyla vergi ödemişlerdir. Ticaret hayatında sürekli ve istikrarlı bir

faaliyet gösteren gayrimüslimler zenginliklerini artırmışlar ve Osmanlı ülkesinde ticari hayata hakim olmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nde Hukuk

Osmanlı Devleti fethettiği yerlerdeki halkın Osmanlı yönetimine uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacıyla yürürlükteki kanunları bir süre kaldırmamıştır.

Osmanlı Devleti'nde hukuk; şer'i ve örfi hukuk olmak üzere iki temele dayanıyordu. Örfi hukukun şer'i hukuk kurallarına ters düşmemesine özen gösterilmiştir.

Eğitim ve Öğretim

Medrese

Osmanlı tarihinde ilk medrese Anadolu Selçukluları örnek alınarak Orhan Bey döneminde İznik'te kurulmuştur (1331).

Daha sonraki dönemlerde başta Bursa, Edirne ve İstanbul olmak üzere birçok şehirde medrese kurulmuştur.

Osmanlı medreseleri Tanzimat'a kadar ülkenin bilim, adalet ve yönetim hayatında etkili olan kişileri yetiştirerek XIV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar geçen döneme damgasını vurmuştur.

Enderun

Devlet memuru, idareci, komutan ve sanatkar yetiştirmek amacıyla kurulan saray okuluna Enderun denilmiştir. İlk defa II. Murat tarafından Edirne sarayında kurulan bu okul, bazı düzenlemeler yapılarak ve ismi değiştirilerek 1910 yılına kadar devam ettirilmiştir.

11) Yeniçağ'da Avrupa

Coğrafi Keşifler

Siyasal Nedenler

Feodalitenin yıkılmasından sonra Avrupa'da güçlenen krallar, ticari alanda birbiriyle mücadeleye başladılar. Orta Avrupa ülkeleri arasında mücadeleler devam ederken, Batı Avrupa ülkeleri ise, mücadelelerini daha çok deniz aşırı alanlarda yoğunlaştırmışlardı. Amaçları; Çin ve Hindistan gibi zengin ülkelere ulaşmak ve buralardan alacakları malları Avrupa'ya taşımaktı. Avrupalı krallar dışarıdan gelen malların kontrolünü ele geçirerek zenginleşmeyi amaçlıyordu. Bu nedenle Portekizliler ve İspanyollar yeni yolların bulunması için denizcileri desteklemişlerdir.

Jeopolitik Nedenler

XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu İpek ve Baharat Yollarının sona erdiği limanları ele geçirmişti. Osmanlı İmparatorluğu'nun amacı, doğudan gelen ticaret yollarına hakim olarak Avrupa devletlerini ekonomik yönden kendisine bağımlı hale getirmektir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Karadeniz ve Akdeniz'i Türk gölü haline getirmesi, Avrupa ülkelerini Akdeniz ticaretinden uzaklaştırarak Akdeniz'in batısına itmesi ve Kuzey Afrika'yı ele geçirmesi Avrupa ülkelerini yeni egemenlik alanları ve ticaret sahaları bulmaya zorlamıştır. Bu nedenle Avrupalılar yeni yollar ve zenginlik kaynakları aramaya başlamışlardır.

Sosyo – Ekonomik Nedenler

* XV. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da ticaret gelişmiş, yeni pazar ve hammadde kaynaklarına ihtiyaç duyulmuştur. Ticaretin gelişmesi paranın esası olan altın ve gümüş gibi değerli madenlere ihtiyacı artırmıştır. Bu durum fiyatları düşürmüştür. Avrupalılar bu sorunu çözmek için değerli madenlerin bol bulunduğu Asya ve Afrika'ya ulaşmayı amaçlamışlardır.

* Uzak Doğu'dan Avrupa'ya gelen ipek, baharat, inci, porselen, fildişi ve kumaş gibi mallar İpek ve Baharat Yollarıyla ulaşıyordu. Bu yollara Venediklilerin, Mısırlıların ve Türklerin hakim olması maliyetleri artırıyor. Ayrıca, sık sık çıkan savaşlar nedeniyle yollar kapanıyor ve mal akımı kesintiye uğruyordu. Bu nedenler yeni zenginlik kaynakları arayan Avrupalı devletleri Uzak Doğu'ya ulaşabilmek için yeni yollar aramaya yöneltmiştir.

* Avrupalılar Doğu'nun zenginliklerine ulaşmayı amaçlamanın yanında Hristiyanlık dinini Avrupa dışında yaymayı da hedeflemişlerdir.

Coğrafi Keşiflerin Sonuçları

Sosyal ve Ekonomik Sonuçlar

* Yeni ticaret yolları bulunmuş, İpek ve Baharat Yolları önemini kaybetmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Akdeniz limanları ve ticareti önemini kaybederken Atlas Okyanusu limanlarının önemi artmıştır.

* Yeni keşfedilen yerlerden Avrupa'ya bol miktarda değerli maden taşınmıştır. Bu durum Avrupa'da temel zenginlik ölçüsü olan toprağın yerini altın ve gümüşün almasına neden olmuştur.

* Avrupalılar ekonomik yönden zenginleşmişlerdir.

* Kara ticaret yolları deniz ticaret yollarıyla rekabet edememiştir.

* Uluslar arası ticaret faaliyetleri gelişmiştir. Avrupa'da ticaretle uğraşan burjuva sınıfı zenginleşmiş ve soyluların topraklarına sahip olmuşlardır. Böylece, siyasal denge bozulmaya başlamıştır.

* Avrupa'dan keşfedilen yerlere göçler olmuştur.

* Keşfedilen yerlerde sömürgeler kurularak zenginlik kaynakları Avrupalılar tarafından yağmalanmıştır. Ayrıca, Avrupa ürünleri yeni pazarlar bulmuş ve daha sonra gerçekleşecek Sanayi İnkılabı'na ortam hazırlanmıştır.

* Uzak sömürgelerden malların deniz yoluyla getirilmesi, Avrupa'daki liman şehirlerinin önemini artırmıştır. Bunun sonucunda şehirleşme faaliyetleri ve şehirlerin nüfusları artmıştır. Şehirleşme yeni sosyal grupların doğmasına, hayat seviyesinin yükselmesine ve yaşam tarzının değişmesine neden olmuştur.

* Keşfedilen ülkelerin halkları ya soykırıma kurban gitmiş, ya da köleleştirilmiştir. Keşiflerden sonra köle ticareti artmıştır.

Siyasal Sonuçlar

* Yeni keşfedilen topraklar, keşifleri yapan devletlerin kendi malları haline gelmiş ve buralarda sömürge imparatorlukları kurulmuştur.

* Avrupalı devletler arasında sömürge rekabetinden dolayı savaşlar çıkmıştır. Sömürgeci Avrupa devletleri diğer devletlere siyasal ve ekonomik alanlarda üstünlük sağlamışlardır.

* Zenginleşen Avrupalı krallar savaş sanayisine daha fazla yatırım yapmaya başlamışlardır.

* Okyanuslara açılacak durumda olmayan Osmanlı İmparatorluğu, tartışmasız durumdaki siyasal üstünlüğünü daha donanımlı ordu ve donanmaya sahip olan Avrupa devletleri karşısında kaybetmeye başlamıştır.

Bilimsel ve Kültürel Sonuçlar

* Yeni kıtalar, ırklar, uygarlıklar, hayvanlar ve bitkiler tanınmış, insanlarda merak ve araştırma isteği artmıştır.

* Avrupa'nın bilim ve düşünce hayatında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Keşiflerin etkisiyle Avrupa'da gelişmeleri engelleyen durumları ortadan kaldıran Rönesans ve Reform hareketleri başlamıştır.

* Kıtalar arası ticaret ve taşımacılık sayesinde zenginleşen Avrupalılar yeni bir hayat tarzı benimsediler. Bunlar kültür ve sanat faaliyetlerini destekleyerek gelişmesini sağlamışlardır.

Yeni keşfedilen yerlerdeki uygarlıklar söndürülmüştür.

Rönesans Hareketleri

Rönesans'ın başlamasında;

* Kâğıdın ucuzlaması ve matbaanın kullanımının artmasıyla yeni buluş ve düşüncelerin geniş alanlara yayılması

* Avrupa'daki kültür ve sanat faaliyetlerini destekleyen, bilim adamları ve sanatkarları koruyan varlıklı kişilerin ortaya çıkması

* Eski Yunan ve Roma'ya ait edebiyat, felsefe, bilim ve sanat eserlerinin incelenmesi ve bunların akademilerde okutulması

* Avrupalıların İspanya'daki Endülüs Emevi Devleti ve Sicilya aracılığı ile İslâm uygarlığını tanınması

Coğrafi Keşiflerle Avrupa halkının zenginleşmesi ve yaşam seviyesinin yükselmesi

etkili olmuştur.

Rönesans'ın Sonuçları

* Avrupa'da hür düşünce ve yeni bir sanat anlayışı ortaya çıkmıştır.

* Avrupa'da bilim alanında deney ve gözleme dayanan pozitif düşünce yayılmış ve skolastik düşünce yıkılmıştır.

* Hümanistler insanı ve doğayı konu alan, insanın ön plana çıktığı eserler ortaya koymuşlardır.

* Avrupa'da eğitim – öğretim faaliyetlerine önem verilmiştir.

* Bilimsel alandaki çalışmalar endüstrinin gelişmesine ortam hazırlamıştır.

* Avrupa'da soylularla halk arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki ilişkiler artmıştır.

* Pozitif düşüncenin gelişmesiyle Hristiyanlık dininin kutsal kitabı İncil ve din adamları eleştirilmiştir. Bunun sonucunda Avrupa'da Reform hareketleri başlamış ve kilisenin gücü azalmıştır.

Reform Hareketleri

Avrupa'da Reform hareketlerinin başlamasında;

* Bozulan Katolik Kilisesi'nin bazı zümrelerin çıkarlarına uygun hareket etmesi ve dini ticarete alet ederek Endüljans adlı af belgesi sayesinde zenginleşmesi

* Hümanizm sayesinde Hristiyanlığın kaynaklarına inilerek temel ilkelerin ortaya çıkarılması

* Kağıt ve matbaa sayesinde iletişimin gelişmesi

* Rönesans döneminde yetişen özgür düşünceli aydınların Katolik Kilisesi'ni tenkid etmeleri

* Dinî kitapların ulusal dillere çevrilmesi ve matbaa sayesinde bol miktarda basılması

etkili olmuştur.

Reform'un Sonuçları

* Avrupa'da mezhep birliği parçalanmıştır. Katolik ve Ortodoks mezhepleri yanında Protestan, Kalvenizm ve Anglikanizm mezhepleri ortaya çıkmıştır.

* Papa ve din adamları saygınlıklarını kaybetmişlerdir. Katolik Kilisesi yeni düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır.

* Eğitim ve öğretim, kilisenin elinden alınarak laik eğitim anlayışı yaygınlaşmıştır.

* Katolik Kilisesi'nden ayrılan ülkelerde kilisenin topraklarına ve mallarına el konulmuştur.

* Papa engizisyon mahkemeleriyle Katolik Kilisesi'nin otoritesini devam ettirmeye çalışmıştır.

* Protestan krallar ve prensler egemen oldukları bölgelerde din işlerinin mutlak hakimi haline gelmiştir.

* Reform hareketleri sonucunda Avrupa'da oluşan siyasal ayrılıklar, Osmanlıların Avrupa içlerine ilerlemesini kolaylaştırmıştır.

Rönesans ve reform hareketleri Avrupa'da gelişmeyi önleyen engelleri ortadan kaldırmıştır.

Avrupa'da yaşanan Reform hareketleri Osmanlı ülkesinde etkili olmamıştır.

Osmanlı Devleti, hakimiyeti altında yaşayan Hristiyan halka din ve inanç yönünden geniş haklar tanımıştır. Osmanlı Devleti'nin Hristiyan halkı kilisenin suistimaline karşı koruması mezheplerin ve savaşların çıkmasını engellemiştir.

12) XVII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama Nedenleri

Merkezi Yönetimin Bozulması

Osmanlı merkezi yönetiminin bozulmasında;

* XVII. yüzyıldan itibaren tahta çıkan padişahların devlet işlerine ilgisiz kalmaları ve ordunun başında seferlere çıkmamaları

* Şehzadelerin sancaklara gönderilmemesinden dolayı, devlet işlerinde yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmadan devletin başına geçmeleri

* Padişahların tecrübesizliğinden yararlanan saray kadınlarının ve ağalarının devlet yönetiminde etkili olmaları

* Önemli makamların liyakata bakılmadan rüşvet ve iltimas yoluyla dağıtılması

gibi nedenler etkili olmuştur.

Devlet yönetiminde otoritenin sarsılması, halkın devlete olan güveninin azalmasına ve iç isyanların çıkmasına neden olmuştur.

Ekonominin Bozulması

* XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı ekonomisinin bozulmasında;

* Coğrafi Keşiflerin etkisiyle ticaret yollarının yön değiştirmesi ve gümrük gelirlerinin büyük ölçüde azalması

* XVII. yüzyılda Avusturya ve İran ile yapılan savaşların yüklü harcamalara yol açması

* İhracatın azalması, ithalatın artması ve kapitülasyonların giderek Avrupalı devletlerin sömürü aracı haline gelmesi

* Sömürgelerden Avrupa'ya yüklü miktarda altın ve gümüşün gelmesi, bu madenlerin bir miktarının Osmanlı ülkesine girmesi ve paranın değerini düşürerek enflasyonu artırması

* Vergilerin yükseltilmesi üzerine köylerde yaşayan insanların vergilerini ödeyemeyerek tarımsal üretimi bırakmaları

* Saray masraflarının artması

gibi nedenler etkili olmuştur.

Askeri Sistemin Bozulması

* III. Murat döneminden itibaren kapıkulu ocaklarına kanunlara aykırı asker alınarak sayılarının artırılması

* Yeniçerilerin geçim sıkıntısını ileri sürerek askerlik dışında işlerle uğraşmaları

* İltizam sisteminin yaygınlaşması üzerine tımar sisteminin önemini kaybetmesi ve eyaletlerde asker yetiştirilmemesi

* Denizcilikle ilgisi olmayan kişilerin donanmanın başına getirilmesi

* Avrupa'da meydana gelen harp teknolojisindeki gelişmelerin takip edilmemesi

gibi etkenler Osmanlı askeri sisteminin bozulmasına neden olmuştur.

Sosyal Alandaki Bozulmalar

Tımar sisteminin bozulması, nüfusun artması ve Anadolu'da çıkan Celâli isyanları halkın devlete olan güvenini sarsmıştır. XVII. yüzyılda başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerin nüfusları hızla artmış, bu durum şehirlerde işsizliğe ve güvenliğin bozulmasına neden olmuştur.

Eğitim Sisteminin Bozulması

* Osmanlı eğitim sisteminin temelini oluşturan medreselerin çağın gerisinde kalması ve Avrupa'da eğitim alanında meydana gelen yeniliklerin takip edilmemesi

* Pozitif bilimlerin medreselerin müfredatından çıkarılması

* Medrese öğrenimi görmemiş pek çok kişiye ilmi rütbelere verilmesi

* Yeni doğmuş çocuklara müderrislik ünvanının verilmesi ve beşik uleması diye adlandırılan bir sınıfın ortaya çıkması

Dış Etkenler

* Coğrafi Keşiflerle zenginleşen ve ekonomilerini güçlendiren Avrupa devletleri, Rönesans ve Reform hareketleriyle düşünce ve bilim hayatında önemli atılımlar yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'daki teknolojik ve bilimsel gelişmelere ayak uyduramamış, Avrupa'nın gerisinde kalmıştır.

* XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu doğal sınırlarına ulaşmıştır. Sınırlarını çöllere, okyanuslara ve güçlü devletlere dayandıran Osmanlı Devleti duraklama sürecine girmiştir.

* Avrupalıların Haçlı anlayışıyla Osmanlı İmparatorluğu'na hep birlikte saldırımları duraklamaya neden olmuştur.

XVII. Yüzyılda Osmanlı – Avusturya İlişkileri

1593 – 1606 Osmanlı – Avusturya Savaşları

Sokullu Mehmet Paşa döneminde imzalanan antlaşma tarafların karşılıklı saldırılarıyla bozulmuş ve iki devlet arasında savaşlar başlamıştır. İki devlet arasındaki savaş Avusturya'nın isteğiyle Zitvatorok Antlaşması imzalanarak sona erdirilmiştir (1606).

Zitvatorok Antlaşması ile Osmanlı Devleti;

- * Avrupa'daki üstünlüğünü kaybetmiştir.
- * Avusturya kralı Osmanlı padişahına denk hale gelmiştir. Böylece, Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleriyle hukuki eşitlik dönemi başlamıştır.

Viyana Kuşatması ve Osmanlı - Avusturya Savaşı

Avusturya, Orta Avrupa'da gücünü artırmak için Macaristan'a egemen olma politikası izlemiştir. Macarlara yardım etmeyi kabul eden Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sefere çıkarak Viyana'yı ikinci defa kuşatmıştır (1683).

Osmanlı orduları Viyana önlerinde bozguna uğrayarak geri çekilmiştir.

Türklerin Viyana önlerinde bozguna uğraması, Avrupa'da büyük bir sevinç meydana getirmiş ve Papa'nın gayretleriyle Türkleri Avrupa'dan atmak amacıyla

Kutsal İttifak kurulmuştur (1684). Bu ittifaka; Avusturya, Lehistan, Venedik, Malta şövalyeleri ve sonradan Rusya katılmıştır. 16 yıl devam eden savaşlarda Osmanlı Ordusu yenilmiş, kutsal İttifak devletleriyle Osmanlı Devleti arasında Karlofça Antlaşması imzalanmıştır (1699).

Karlofça Antlaşması'yla;

-Osmanlı Devleti Batıda ilk kez toprak kaybetmiştir.

-Osmanlı Devleti Orta Avrabadaki egemenliğini kaybetmiştir

-Avruba devletleri savunmadan saldırıya geçmiş ve askeri bakımdan üstünlükleri ortaya çıkmıştır.

Karlofça Antlaşması'ndan sonra Rusya ile Osmanlı Devleti arasında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır (1700).

İstanbul Antlaşması'yla;

* Osmanlı Devleti, Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları'yla kaybettiği toprakları geri alabilmek amacıyla XVIII. yüzyılda Avusturya, Venedik ve Rusya ile savaşlar yapmıştır.

İç İsyanlar ve Sonuçları

İstanbul İsyanları

İstanbul isyanları kapıkulu askerlerinden yeniçeriler ve sipahiler tarafından çıkarılmıştır.

İstanbul isyanlarının çıkmasında;

* Devlet yönetimindeki otorite boşluğundan yararlanan yeniçeri ağaları ve saray kadınlarının yönetimi olumsuz yönde etkilemeleri

* Kapıkulu sisteminin değişmesi ve ocağa askerlikle ilgisi olmayan kişilerin alınması

* Kapıkulu askerlerinin maaşlarının zamanında ödenmemesi veya ayarı düşük paralarla ödenmesi

* Yeniçerilerin cülus bahşişi almak için sık sık padişah değiştirmek istemeleri

* Devlet yönetiminde etkin olmak isteyen devlet adamlarının yeniçerileri kışkırtması

* Yeniçeri ve sipahilerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeyen padişah ve devlet adamlarını görevden uzaklaştırmak istemeleri

* Kapıkulu askerlerinin disiplin altında tutulamaması

gibi nedenler etkili olmuştur.

İstanbul isyanları devlet düzeni değiştirmeye olmayıp, yönetimi şahıslara karşı yapılmıştır.

İstanbul isyanları sonucunda;

* İsyanlılar, daima isteklerini yaptırmayı başarmışlar ve Osmanlı merkezi idaresi üzerinde kapıkulu (özellikle yeniçeriler) askerlerinin etkisi artmıştır.

* İsyanlılar, padişah ve devlet adamlarını görevden almışlar, hatta öldürmüşlerdir.

* İsyanlar İstanbul'da asayişin bozulmasına, halkın zor durumda kalmasına, şehirde yangınların çıkmasına ve yağmalamaların yapılmasına neden olmuştur.

Celâli İsyanları

XVII. yüzyılda Anadolu'da çıkan isyanlara "Celali İsyanları" denilmiştir.

Celâli isyanlarının sonucunda;

* Eyaletlerde devlet yönetiminin bozulması ve vergi toplamada adaletsiz davranılması

* Dirlik sisteminin bozulması ve dirliklerin dağıtımında haksızlıkların yapılması

* XVII. yüzyılda savaşların uzun sürmesi ve yenilgiyle sonuçlanmasından dolayı askerden kaçanların Anadolu'da eşkiyalığa başlaması

* Devşirme asıllı devlet adamlarının Anadolu halkıyla kaynaşamamaları

- * Merkezi otoritenin zayıflaması
- * Kadı ve sancak beylerinin kanunlara aykırı davranarak halkı zor duruma düşürmeleri
- * Osmanlı – İran ve Osmanlı – Avusturya savaşları

gibi nedenler etkili olmuştur.

Celâli isyanlarının sonucunda;

- * Anadolu’da devlet otoritesi sarsılmıştır.
- * Anadolu’da huzur ve güvenlik bozulmuş, birçok şehir ve kasaba harap olmuştur.
- * Üretim faaliyetleri azalmış, ekonomi bozulmuştur.
- * Vergiler toplanamamış ve devletin gelirleri azalmıştır.

13) XVIII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

Osmanlı – Rus İlişkileri

Prut Savaşı ve Sonuçları

Osmanlı Devleti'yle Rusya arasında Prut Savaşı'nın başlamasında Osmanlı Devleti'nin;

- * İstanbul Antlaşması'yla kaybettiği yerleri geri almak istemesi
- * Kırım Hanlığı ve İsveç Krallığı'nı Rusya'ya karşı korumak istemesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa komutasındaki Türk ordusu, Prut nehri yakınlarında Rus ordusunu kuşattı ve Rusya Çarı I. Petro barış istedi (1711). Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Prut Antlaşması'yla; Osmanlı İmparatorluğu Azak Kalesi ve çevresini alarak Rusları Karadeniz'den uzaklaştırmıştır. Osmanlı Devleti Karlofça ve İstanbul Antlaşmalarıyla kaybettiği yerleri geri alma konusunda ümitlenmiştir. Ayrıca, Prut Savaşı sonunda Osmanlı – İsveç ilişkileri güçlenmiştir.

Osmanlı – Venedik ve Avusturya Savaşları

XVIII. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu ile Venedikliler arasında savaşların başlamasında;

- * Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması'yla kaybettiği Mora Yarımadası'nı geri almak istemesi
- * Venediklilerin Karadağlıları Osmanlılara karşı isyana kışkırtmaları

gibi nedenler etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti, Venediklilere savaş açarak Mora Yarımadası'nı ele geçirmiştir (1715). Bu gelişme üzerine Karlofça Antlaşması'nın bozulduğunu ileri süren antlaşmanın garantör devleti Avusturya, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı (1716). Osmanlı Devleti, Avusturya'ya yenildi.

Osmanlı – Venedik ve Avusturya savaşları Pasarofça Antlaşması'yla sona ermiştir (1718).

Pasarofça Antlaşması'nın sonucunda;

- * Osmanlı Devleti; kaybettiği toprakları geri alamayacağını anlamış ve barışçı bir politika takip ederek elinde kalan toprakları korumaya çalışmıştır.

- * Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerin üstünlüğünü kabul ederek, Avrupa'daki gelişmelerin paralelinde ıslahatlar yapmıştır. Lale Devri'yle başlayan Avrupa'nın etkisi gün geçtikçe artmıştır.

- * Balkanların kapısı durumundaki Belgrad'ın Avusturya'ya kaptırılmasından sonra bölgedeki güç dengesi Avusturya'nın lehine bozulmuştur.

Osmanlı - Rusya ve Avusturya Savaşları (1736 - 1739)

Osmanlı Devleti ile İran savaş halindeyken Rusya, Avusturya ile Osmanlı topraklarını paylaşmak amacıyla gizli bir ittifak kurdu.

İki büyük Avrupa devletiyle savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti, iki cephede de önemli başarılar kazanmıştır.

Osmanlı ordularının Gerileme Devri'de Avrupa'nın iki güçlü devletini mağlup etmesinde, Humbaracı Ahmet Paşa'nın ıslahatlar ve savaş planları etkili olmuştur.

Fransa'nın araya girmesiyle önce Avusturya, sonra Rusya ile ayrı ayrı Belgrad Antlaşması imzalanmıştır (1739).

Belgrad Antlaşmalarının sonucunda;

- * Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'deki üstünlüğü kesinleşmiştir.

- * Rusların Boğazları tehdidi bir süre engellenmiştir.
- * XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin imzaladığı en kârlı antlaşma olmuş ve Avrupa'da uzun süren barış döneminin başlangıcı olmuştur.
- * Antlaşmanın imzalanmasında arabuluculuk yapan Fransa, Osmanlı Devleti'nden yeni imtiyazlar elde etmiştir; kapitülasyonlar sürekli hale getirilmiş ve Kudüs'teki kutsal yerlerin yönetimi Katolik olan Fransa'ya bırakılmıştır. Bu gelişmelerden sonra Fransa malları, Osmanlı ülkesinde iyi bir pazara kavuşmuştur.

1768 – 1774 Osmanlı – Rus Savaşı

Rusların Lehistan' ın iç işlerine karışması Osmanlı - Rus savaşının başlamasına neden olmuştur (1768).

Savaş sırasında Ruslar İzmir Çeşme limanında Osmanlı donanmasını yakmışlar, Rus Orduları karşısında başarısız olan Osmanlı Devleti barış istemiştir.

Küçük Kaynarca Antlaşması ve Önemi

1. Kırım Hanlığı bağımsız bir devlet olacak; sadece dini konularda Osmanlı halifesine bağlı kalacaktır.Bu madde ile;

* Osmanlı Devleti ilk defa halkı Türk ve Müslüman olan bir toprak parçasını kaybetmiştir.

* Osmanlı Devleti siyasal ilişkilerde ilk defa halifeliğin dinsel gücünden yararlanmıştır. Böylece, Kırım ile dini ve kültürel bağların devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, askeri yönden Rusya'yı durduramayan Osmanlı Devleti'nin halifeliğin gücünden yararlanmaya çalışması zayıfladığını göstermektedir.

2. Osmanlı ülkesinde yaşayan Ortodoksların himayesi Rusya'ya verilecektir.

3. Rusya, Osmanlı ülkesinde istediği her yerde konsolosluk açabilecek ve İstanbul'da sürekli elçi bulundurabilecektir.

2. ve 3. maddelerle;

- * Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasına ortam hazırlanmıştır.
- * Osmanlı ülkesi Rusya'nın etkisine açık hale gelmiştir.
- * Osmanlı ülkesinde yaşayan Ortodoksların isteklerini Rusya'ya iletme imkanı doğmuştur.

4. Rusya diğer Avrupa devletlerinin yararlandığı kapitülasyonlardan faydalanacaktır.

5. Rusya Karadeniz'de donanma bulundurabilecek ve Rus ticaret gemileri Karadeniz ve Akdeniz'de serbestçe dolaşabilecektir.

Bu madde ile;

- * Karadeniz Türk gölü olma özelliğini kaybetmiştir.
- * Rusya tarihinde ilk defa İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını geçerek sıcak denizlere çıkma imkanı elde etmiştir.

Osmanlı – Fransa İlişkisi (1798 – 1801)

Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne ait olan Mısır eyaletini işgal etmesinde;

- * Orta Doğu'ya egemen olarak İngiltere'nin sömürgelerine giden yolları ele geçirmek ve bölgedeki İngiliz çıkarlarına darbe vurmak istemesi
- * Fransa'nın Yedi Yıl Savaşları'ndaki kayıplarını telafi etmeye çalışması
- * Mısır'ın stratejik ve ekonomik yönlerden önemli bir konumda bulunması

gibi nedenler etkili olmuştur.

Fransızların bölgeye (Akdeniz'e) yerleşmesi çıkarlarına ters düşen İngiltere ve Rusya ittifak yaparak Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldılar.

Donanması yanan Napolyon Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak amacıyla Suriye üzerine yürüyerek Akka kalesine kadar ilerledi. Burada Cezzar Ahmet Paşa

komutasındaki Nizam – ı Cedid ordusuyla yapılan savaşı Napolyon kaybetti (1799).

Bir süre daha devam eden savaş El – Ariş Antlaşması'yla sona ermiştir (1801).

Bu antlaşma ile;

- * Mısır yeniden Osmanlı idaresine girmiştir.

- * İngiltere, doğu ticaret yolunu tehdit eden Fransa'yı etkisiz hale getirerek Akdeniz'de üstünlük sağlamıştır.

Osmanlı Devleti varlığını devam ettirebilmek için denge politikasını izlemeye başlamıştır.

14) XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda İslahat Hareketleri

XVII. Yüzyıl İslahatları ve Özellikleri

II. Osman

Osmanlı tarihinde ilk köklü ıslahat girişimleri II. Osman döneminde (1618 – 1622) başlamıştır. II. Osman dönemi yenilikleri şunlardır:

- * II. Osman, saray dışından evlilik yaparak sarayı halka açmıştır.
- * Şeyhülislam'ın fetva vermek dışındaki yetkilerini elinden aldı. Böylece ilmiye sınıfının devlet işlerine karışması engellenmiştir.
- * Zamanın ihtiyaçlarına göre yeni kanunların yapılması planlanmıştır.
- * II. Osman Hotin Seferi'nde yeniçerilerin durumunu görünce Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak istedi. Ancak, Genç Osman düşüncelerini zamansız açığa vurduğundan ve ıslahatlar sırasında kendisine yardımcı olacak tecrübeli devlet adamı olmadığından ıslahat planları gerçekleştirilememiştir.

IV. Murat

- * Yeniçeri ve sipahi zorbaları ortadan kaldırıldı. Bu durum İstanbul'da asayiş ve güvenliğin kurulmasını sağlamıştır.
- * Bütçe açığının saray masraflarının çokluğundan ve lüzumsuz hediye ve bahşişlerden kaynaklandığını görünce bunları azaltmaya çalışmıştır.
- * Mali yılın bütçesini önceden hazırlamıştır.
- * Divan üyeleri ve diğer yöneticilerden hazineye para aktarmıştır.
- * Hazineye borcu olan kişilerden bu borçları tahsil etmiştir.

Köprülü Mehmet Paşa

Köprülü Mehmet Paşa;

* Memleketin iç durumunu ele aldı. Dini yönden fikir ayrılığına düşen İstanbul ulemasını değişik yerlere göndererek kargaşaya son vermiştir.

* Maliyeyi düzene sokan Köprülü Mehmet Paşa, Kuyucu Murat Paşa ve IV. Murat gibi baskı ve şiddet kullanmıştır. Onun ölümünden sonra, kendi tavsiyesiyle oğlu Fazıl Ahmet Paşa sadrazamlığa getirilmiştir.

* Ordu ve donanmayı ele aldı. Çanakkale Boğazı'nı ablukaya alan Venedik donanmasını buradan uzaklaştırıp, Venedik tarafından işgal edilen Limni, Bozcaada ve Gökçeada'yı geri alarak Akdeniz yolunu açmış ve Girit Adası'na yardım göndermiştir.

* Erdel Beyi Rakoçi ve Halep Valisi Abaza Hasan Paşa'nın isyanlarını bastırarak asayişi sağlamıştır.

* Tımarlar eskiden olduğu gibi savaşlarda yararlılık gösterenlere verilmiştir. Anadolu ve Rumeli'deki tımarlı sipahilerin gerçek mevcudunu öğrenmek için yoklamalar yapılmıştır. Haksızlık ve zorbalık yapan devlet memurları engellenerek kanun hakimiyeti kurulmaya çalışılmıştır.

* Devletin duraklamasının ve kötü gidişatın durdurulması için neler yapılması gerektiğine ilişkin devlet ileri gelenlerinden raporlar alınmıştır. XVII. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden biri olan Koçi Bey, devletin Kanuni'den sonra düştüğü sıkıntıları, kurumların nasıl bozulduğunu anlattığı "Koçi Bey Risalesi" adlı raporunu IV. Murat'a takdim etmiştir.

* İran üzerine iki defa sefer düzenlendi. Bu seferler sırasında Anadolu'daki Celâliler ortadan kaldırılmış, emniyet ve güvenlik sağlanmıştır.

* Uyuşturucu maddelerin ve tütünün kullanımı, gece sokağa çıkılması yasaklanmıştır.

Tarhuncu Ahmet Paşa

Tarhuncu Ahmet Paşa mali alanda ıslahatlar yaparak devletin gelir – gider dengesini sağlamaya çalışmıştır. Tarhuncu Ahmet Paşa;

* Bazı illerin gelirinin iltizama verilmesini, dirlik sahiplerinin gelirlerinin bir kısmının da hazineye aktarılmasını sağlamıştır.

* Bütçe açığının saray masraflarının çokluğundan ve lüzumsuz hediye ve bahşişlerden kaynaklandığını görünce bunları azaltmaya çalışmıştır.

* Mali yılın bütçesini önceden hazırlamıştır.

* Divan üyeleri ve diğer yöneticilerden hazineye para aktarmıştır.

* Hazineye borcu olan kişilerden bu borçları tahsil etmiştir.

XVIII. Yüzyıl Islahatları ve Özellikleri

Lale Devri

* İlk kez Avrupa'nın önemli merkezlerinde geçici elçilikler açıldı (Paris, Viyana, Moskova ve Lehistan). Osmanlı Devleti, elçilikleri kurmakla; Avrupa'daki teknik, bilimsel ve sosyal gelişmeleri takip etmeyi ve Avrupa devletlerinin politikalarını öğrenmeyi amaçlamıştır.

* Said Efendi ve İbrahim Müteferrika tarafından ilk Türk matbaası kuruldu (1727). İbrahim Müteferrika'nın evinde kurulan bu ilk Osmanlı matbaasında dini kitaplar hariç tarih, coğrafya ve edebiyata ait bazı kitaplar basılmıştır. Matbaada basılan ilk eser Vankulu Lügati adlı sözlüktür.

Osmanlı Devleti'nde binlerce insan hattatlık yaparak geçimlerini sağlıyordu. Bu insanları mağdur etmemek amacıyla devlet önceleri matbaada dini kitapların basımını yasaklamıştır.

* Yeniçerilerden oluşturulan bir itfaiye örgütü kurulmuştur (Tulumbacılar).

* Yalova'da bir kağıt imalathanesi kurulmuştur.

* İstanbul'da bir kumaş ve çini imalathanesi açılmıştır.

* İlk defa çiçek hastalığı için aşı bulunmuştur.

* Kütüphaneler açılmıştır (En önemlileri Enderun ve Yeni Cami kütüphaneleridir).

* Askeri alanda esaslı bir ıslahat görülmemiş, sınırlarda bazı kaleler ve istihkamlar yaptırılmıştır. Ayrıca İstanbul surları onarılmıştır.

* Doğu klâsiklerinden bazı eserler Türkçeye tercüme edilmiştir.

- * Resim, minyatür, edebiyat ve az da olsa bilim alanında gelişmeler gözlenmiştir.
 - * Avrupa'dan Rokoko ve Barok tarzı mimari örnek alınarak çeşitli eserler yapılmıştır.
 - * Osmanlı mimarisinin Avrupa mimarisinin etkisinde kalması sonucunda sivil mimari ön plana çıkmıştır.
- Osmanlı Devleti bu dönemde sadece Doğu'da İran'la savaşmıştır.
- * Lâle Devri Patrona Halil İsyanı ile sona ermiştir.

I. Mahmut

- * I. Mahmut orduya düzen vermenin ve Avrupa orduları gibi savaşa hazırlanmanın lüzumunu anlamış ve bu işi Fransız asıllı Humbaracı Ahmet Paşa'ya (Kont dö Boneval) vermiştir.

Ahmet Paşa;

- * Osmanlı ordusundaki Humbaracı ve Topçu sınıfını ıslah etmiştir.
 - * Ordunun ıslahı için raporlar hazırlamıştır.
 - * Subay yetiştirmek amacıyla Kara Mühendishanesi'ni kurmuştur (1734).
- Böylece Avrupa tarzında ilk teknik okul açılmıştır.
- * Emrindeki kıtaları Avrupa ordularının düzenine göre örgütlemiş, bölük, tabur ve alay örgütlerini oluşturmuştur.

III. Mustafa

Bu dönemin ıslahatlarını Sadrazam Koca Ragıp Paşa ve Baron dö Tot yapmıştır:

- * III. Mustafa lüzumsuz masrafları keserek maliyede ıslahat yaptı. İlk defa bu dönemde iç borçlanma sistemi (esham) uygulanmıştır.
- * Fransızca'dan matematik ve astronomiyle ilgili kitaplar tercüme edilmiştir.
- * Fransa'dan getirilen Baron dö Tot topçu ve istihkam askerlerini ıslah etmiştir.
- * Sürat Topçu Ocağı kuruldu. Bu ocak Avrupa tarzında yetiştirilmiştir.
- * Tophane ıslah edilmiştir.
- * Deniz subayı yetiştirmek amacıyla Deniz Mühendishanesi kurulmuştur.

* Çeşme faciasından sonra tersane ıslah edilerek yeni bir donanma kurulmuştur.

I. Abdülhamit

Devrin ileri gelen ıslahatçı devlet adamları Halil Hamit Paşa ve Cezayirli Hasan Paşa'dır.

* Halil Hamit Paşa, Sürat Topçu Ocağı'nı genişleterek mevcudunu artırmıştır.

* İstihkam Okulu açıldı. Lağımçı ve Humbaracı ocaklarının gelişmesi sağlandı. Kara ve deniz kuvvetlerini ıslah etmek için Avrupa'dan çok sayıda mühendis ve uzman getirilmiştir.

* Yeniçerilerin sayımı yapıldı. Tımar sisteminde düzenlemeye gidildi. Ulufe alım satımı yasaklandı. Halil Hamit Paşa maliyeyi düzeltmek için çalışmalar yaptı. Ancak başarılı olamadı.

III. Selim

III. Selim döneminde yapılan ıslahatlara Nizam-ı Cedit adı verilmiştir. Bu dönem ıslahatlarının ağırlık merkezini askeri ıslahatlar oluşturmuştur.

* Nizam-ı Cedit Ordusu kuruldu. Bu ordu yeniçerilerden seçilen ve Anadolu'dan getirilen askerlerden kurulmuştur. Avrupa tarzında eğitilen bu ordu ilk askeri başarısını Akka'da Fransızlara karşı kazanmıştır. Ordunun giderleri yeni kurulan İrad-ı Cedit hazinesi tarafından karşılanmıştır.

* III. Selim donanmaya önem vermiş ve tersaneyi ıslah etmiştir.

* Mühendishane-i Berr-i Hümayun (Kara Mühendishanesi) ve Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (Deniz Mühendishanesi) adıyla okullar genişletilmiştir.

* Avrupa'daki gelişmeleri takip etmek ve Osmanlı Devleti hakkındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla Avrupa'nın önemli merkezlerinde sürekli elçilikler kurulmuş, Paris, Londra, Viyana ve Berlin'e elçiler gönderilmiştir.

* Ülke parasının değerini korumak için yerli malı özendirilmiştir.

* Resmi devlet matbaası kurulmuştur.

* İlmiye sınıfının ıslahı için çalışıldı. Yeni kitaplar tercüme edilmiş ve Fransızca devletin ilk resmi yabancı dili haline getirilmiştir.

III. Selim tarafından yapılmak istenen ıslahatlar; yeniçerilerin tepkisi, devlet adamlarının lüks ve israfa dalmaları, İrad-ı Cedit hazinesi için konulan vergilerin toplumda meydana getirdiği huzursuzluk ve yabancı elçilerin aleyhte propaganda yapmaları gibi nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır. Kabakçı Mustafa İsyanı'yla III. Selim öldürülmüş (1807) ve Nizam-ı Cedit ıslahatları ortada kalmıştır.

XVIII. Yüzyıl Islahatlarının Genel Özellikleri

* Osmanlı Devleti, Avrupa'nın gerisinde kaldığını anlamış ve Avrupa'yı örnek alarak yenilikler yapmıştır.

* Islahatlar padişah ve devlet adamları tarafından yapılmış, halkın ıslahatlar konusunda bir isteği ve desteği olmamıştır.

* Savaşların yenilgiyle sonuçlanması ve toprak kayıplarının devam etmesi, ıslahatların askeri alanda yapılmasına neden olmuştur.

* Islahatlar, gösterilen tepkiler yüzünden (özellikle yeniçerilerin) devamlı olmamıştır.

* XVII. yüzyıl ıslahatlarına göre daha esaslı ıslahatlar yapılmıştır. Ancak, ıslahatlarla amaçlanan hedefler gerçekleştirilememiş ve devlet çöküntüden kurtarılamamıştır.

15) XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

XIX. Yüzyıl Siyasal Olayları

Milliyetçilik Hareketleri

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, Fransız İhtilâli'nin getirdiği ulusçuluk akımından en fazla etkilenen devlettir.

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Rusya başta olmak üzere İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti içinde yaşayan ulusları kışkırtmışlardır. Bu kışkırtmalar sonucunda Balkanlarda Sırp ve Yunanlılar ayaklanmıştır.

Sırp İsyanı

Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ilk milliyetçilik isyanı Sırp tarafından başlatılmıştır. Sırp'ların isyan etmesinde;

- * Rusya ve Fransa gibi Avrupa devletlerinin kışkırtmaları
- * Osmanlı merkezi otoritesinin zayıflaması
- * Toprak düzeninin bozulması
- * Savaş alanı haline gelen Sırbistan topraklarının sık sık el değiştirmesi
- * Sırbistan'da görev yapan memurların ve yeniçerilerin halka karşı sorumsuz davranışları
- * Milliyetçilik düşüncesinin Sırp arasında yayılması

gibi nedenler etkili olmuştur.

1806 – 1812 Osmanlı – Rus Savaşları sonucunda imzalanan Bükreş Antlaşması'yla Osmanlı Devleti Sırp'lara bazı ayrıcalıklar vermiştir (1812). Bu ayrıcalıklarla yetinmeyen Sırp'lar, bağımsızlık yolunu açacak imtiyazlar isteyerek ayaklandılar. Osmanlı Devleti, Rusların olaya karışmasını engellemek için Sırp'lara yeni haklar tanımıştır (1815). Yunan isyanının başlamasından sonra yeniden

ayaklanan Sırp'lar Edirne Antlaşması'yla özerk bir devlet haline gelmiştir (1829). Böylece, iç işlerinde serbest hale gelen Sırp'lar, Rusların Osmanlı Devleti'ne baskıları sonucunda Berlin Antlaşması'yla bağımsız olmuşlardır (1878).

Yunan İsyanı

Osmanlı İmparatorluğu'nda diğer uluslardan daha fazla imtiyaza sahip olan Rumların ayaklanmasında;

- * Milliyetçilik akımının Rumlar arasında yaygınlaşması
- * Rusya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa devletlerinin Rumları isyana kışkırtmaları
- * Yunanlıların eski Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak istemeleri
- * gibi nedenler etkili olmuştur.
- * Ticaret faaliyetleri yapan Rumların zenginleşmeleri
- * Rumların okullar ve cemiyetler kurarak yapacakları isyan hareketlerine ortam hazırlamaları (Bu cemiyetlerden en önemlisi Etnik-i Eteryadır.)
- * Rumların Divan-ı Hümayun elçilik tercümanlığı gibi devletin önemli memurluklarında görev almaları
- * Rumların Avrupalı devletler tarafından desteklenmesi
- * Osmanlı Devleti'nin Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın isyan etmesi ve devletin isyanı bastırmak için uğraşması

gibi gelişmeler Yunan isyanının çıkmasına, yaygınlaşmasına ve başarıya ulaşmasına ortam hazırlamıştır.

Avrupalı devletlerin Rumlarla yakından ilgilenmesinde; Rumları eski Yunan uygarlığını meydana getirenlerin torunları olarak görmeleri ve aynı dinden olmaları etkili olmuştur. Avrupalıların Yunanlıları desteklemeleri, XIX yüzyıl Avrupa diplomasisinde din unsurunun etkili olduğunu göstergesidir.

Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanından yararlanan Rumlar Mora'da isyan başlattılar (1821). Osmanlı Devleti kısa sürede yayılan isyanı bastıramadı. Padişah II. Mahmut, Girit ve Mora valiliklerinin kendisine verilmesi şartıyla Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi. İbrahim Paşa komutasında Mora'ya gelen

Mısır kuvvetleri kısa sürede isyanı bastırdı. Fakat bu gelişme Rusya, İngiltere ve Fransa'nın tepkisini çekmiş ve bu devletler birleşerek Navarin Limanı'nda Osmanlı ve Mısır donanmalarını yakmışlardır. (1827).

Navarin faciası sonucunda;

- * Yunan isyanı yeniden başlamıştır.
- * Doğu Akdeniz'de Ruslara karşı deniz gücü kalmamıştır.
- * Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır.

İmparatorlukla yönetilen Avusturya ,Yunan isyanında Osmanlı Devleti,'ni desteklemiştir.Avusturya Avusturya'nın Yunan isyanını desteklemesinde ;

-Birçok ulustan meysana gelen bir devlet yapısında olması

-Rusların Balkanlara yerleşmesini istemesi

gibi nedeler etkili olmuştur.

Osmanlı – Rus Savaşı (1828 – 1829)

Ruslar Rumeli'den ilerleyerek Edirne'yi, Doğu Anadolu'da ise Erzurum'u ele geçirdiler. Avrupa devletlerinden destek alamayan Osmanlı Devleti zor durumda kalmış ve Edirne Antlaşması'nı imzalayarak savaşa son vermiştir (1829).

Osmanlı Devleti açısından önemli sonuçlar doğuran Edirne Antlaşması'yla;

1. Milliyetçilik isyanları başarıya ulaşmış ve Yunanistan'ın bağımsız olması imparatorluk içindeki diğer uluslara örnek olmuştur.
2. Osmanlı Devleti geniş toprak kaybına uğramıştır.
3. Devlet ekonomik sıkıntı içerisine girmiş ve yapılacak ıslahatlar aksamıştır.
4. Yunanistan'ın bağımsız olması üzerine Rum isyanı sırasında Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'ya verilmesi kararlaştırılan Mora Yarımadası kaybedilmiştir.

Mehmet Ali Paşa'nın Mora yerine Suriye valiliğini istemesi padişah ile Mehmet Ali Paşa arasında anlaşmazlığa ve Mısır isyanının çıkmasına neden olmuştur.

Mısır Sorunu

Yunan isyanının bastırılmasında etkili olan Mehmet Ali Paşa'ya Girit valiliği verildi. Ancak, Yunan isyanı sonrasında Mora Osmanlı Devleti'nin elinden çıktığı için Mehmet Ali Paşa'ya verilemedi. Mehmet Ali Paşa II. Mahmut'tan Mora'ya karşılık Suriye valiliğini istedi. Bu isteğin kabul edilmemesi üzerine Mehmet Ali Paşa Suriye'ye güçlü bir ordu gönderdi (1831). İbrahim Paşa komutasındaki Mısır kuvvetleri üzerlerine gönderilen Osmanlı ordularını mağlup ederek Kütahya'ya kadar ilerlediler (1833). II. Mahmut Osmanlı Devleti'nin düşmanı Rusya'dan yardım istedi. Rusya'nın gönderdiği bir filo İstanbul Boğazı'nı geçerek Büyükdere önlerine geldi. İngiltere ve Fransa, Rusya'nın Akdeniz'e inmesini istemediklerinden dolayı padişah II. Mahmut ile anlaşması için Mehmet Ali Paşa'ya baskı yaptılar. Sonuçta; Mısır sorunu iç sorun olmaktan çıkmış, Avrupa sorunu haline gelmiştir.

Avrupalı devletlerin baskılarına dayanamayan Mehmet Ali Paşa Osmanlı Devleti'yle Kütahya Antlaşması'nı imzalamıştır (1833). Bu antlaşmaya göre; Mehmet Ali Paşa'ya Mısır ve Girit valiliklerine ek olarak Suriye valiliği, oğlu İbrahim Paşa'ya da Adana valiliği verilmiştir. Böylece, Kütahya Antlaşması'yla Mısır sorunu geçici olarak çözümlenmiştir.

Kendini güvence altında hissetmeyen II. Mahmut Rusya ile arasında sekiz yıl sürecek Hünkâr İskelesi Antlaşması imzalamıştır (1833).

Hünkâr İskelesi Antlaşması'yla;

- * Rusya, Karadeniz'de tam güvenlik sağlamıştır.
- * Osmanlı Devleti, Mehmet Ali Paşa'nın herhangi bir hareketine karşı Rusya'nın desteğini sağlamıştır.
- İngiltere bu antlaşmaya tepki göstermiş ve Boğazlar sorunu ortaya çıkmıştır.
- * Osmanlı Devleti, Boğazlar üzerindeki egemenlik hakkını son defa tek başına kullanmıştır.

Osmanlı Devleti, Rusya'nın himayesi altına girmiştir.

Osmanlı Devleti Mehmet Ali Paşa'ya karşı İngiltere'nin desteğini sağlamak için Balta Limanı Antlaşması'yla ekonomik imtiyazlar vermiştir.

Mısır sorununu çözmek için büyük devletler Londra'da bir konferans düzenlediler.

Londra Sözleşmesi'ne göre;

- * Mısır özerk bir eyalet haline gelmiştir.
- * Mısır sorunu çözümlenmiştir.
- * Mısır isyanı, Osmanlı Devleti'nin bir valisine söz geçiremeyecek kadar zayıfladığını ortaya koymuştur.

Mısır sorununun çözümlenmesinden sonra Avrupalı devletler Boğazlar sorununu ele aldılar. Yapılan görüşmeler sonucunda Londra Boğazlar sözleşmesi imzalandı (1841).

Boğazlar sözleşmesine göre;

- * Boğazlar, uluslararası bir statü kazanmıştır.
- * Rusya, Hünkâr İskelesi Antlaşması ile elde ettiği imkânları kaybetmiştir.
- * İngiltere ve Fransa bu antlaşmadan kârlı çıkmıştır.
- * Osmanlı Devleti'nin boğazlar üzerindeki mutlak egemenliği sona ermiştir.

Kırım Savaşı

Kırım Savaşı'nın Nedenleri

- * Rusya'nın tarihi emellerini gerçekleştirerek sıcak denizlere ulaşmak istemesi
- * Rusya'nın kutsal yerler sorununu gündeme getirmesi
- * İstanbul'a gelen Rus elçisinin protokol kurallarına uymaması ve devlet adamlarına baskı yapması üzerine Osmanlı Devleti'nin elçiyi ülkesine göndermesi

* Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne Ortodoks Kilisesi'nin kutsal yerlerle ilgili isteklerini onaylattıktan sonra, Osmanlı sınırları içindeki bütün Ortodoksların Rusya tarafından himaye edilmesini istemesi

1853 yılında Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgal etmesi üzerine Kırım Savaşı başlamıştır (1853). Rusya kısa bir süre sonra Sinop'a baskın yaparak Osmanlı donanmasını yaktı.

Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti ile bir ittifak antlaşması imzalayarak Rusya'ya savaş ilan ettiler (1854).

Müttefikler Kırım'da Sivastopol'u ele geçince Rus çarı barış istemek zorunda kaldı. Yapılan görüşmeler sonucunda Paris Antlaşması imzalandı (1856).

Paris Antlaşması ve Önemi

1. Osmanlı Devleti Avrupa devleti sayılacak, devletler genel hukukundan yararlanacak ve toprak bütünlüğü Avrupalı devletlerin garantisi altında olacaktır.

* Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerin garantisi altına girmekle, kendini koruyamayacak kadar zayıf bir devlet olduğunu kabul etmiştir.

* İngiltere ve Fransa, çıkarlarının tehlikeye girmesine seyirci kalmayacaklarını göstermişlerdir.

2. Karadeniz tarafsız hale getirilecek, sadece ticaret gemilerine açık olacak; Osmanlı Devleti ve Rusya, Karadeniz'de savaş gemisi bulunduramayacak ve tersane kuramayacaklardır.

* Osmanlı Devleti savaşta galip gelmesine rağmen, yenik bir devlet durumuna düşürülmüştür.

* Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri bir süre için engellenmiştir.

* İngiltere ve Fransa, Akdeniz'deki güvenliklerini korumuşlardır.

3. Boğazlar konusunda 1841 tarihli Londra Boğazlar Antlaşması geçerli olacaktır.

* Boğazlar üzerinde uluslararası statü devam etmiştir.

4. Eflak ve Boğdan'ın sahip oldukları haklar ve ayrıcalıklar genişletilecek, bu beyliklerin ve Sırbistan'ın hakları antlaşmayı imzalayan devletlerin ortak garantisi altında bulunacaktır.

* Avrupalı büyük devletler Osmanlı Devleti'nin işlerine karışmışlardır.

* Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarına müdahale edilmiştir.

* Büyük devletler Balkan uluslarının bağımsızlığına ortam hazırlamışlardır.

5. Avrupa devletleri Islahat Fermanı'nı memnurlukla karşılamışlar ve Osmanlı Devleti'nin işlerine karışmamayı kabul etmişlerdir.

* Islahat Fermanı'nın antlaşmada yer alması Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin işlerine karışmalarına zemin hazırlamıştır.

* Islahat Fermanı Avrupalı devletlerin baskısıyla hazırlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılması

Panislavizm Hareketleri

Slav asıllı toplulukları (Rus, Sırp, Hırvat, Slovak, Bulgar, Ukrayn, Sloven, v.s.) siyasal ve kültürel bakımdan birleştirmek isteyen harekete Panislavizm denilir.

Rusya Panislavizm politikasıyla; Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmayı ve bu devleti yıkmayı, Balkanlara egemen olmayı ve Balkanlar üzerinden sıcak denizlere ulaşmayı amaçlamıştır.

Balkanlarda Ayaklanmalar

Rusya, tarihi emellerine ulaşabilmek amacıyla Balkan uluslarını Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kışkırttı. 1876'da Bulgarlar, arkasından Karadağlılar ve Sırp'lar ayaklandılar. Osmanlı tarihinde bu gelişmelere "Balkan Bunalımı" denilmiştir.

1877 – 1878 Osmanlı – Rus Savaşı

Avrupalı Devletler İstanbul'da konferans düzenleyerek uluslarına özerklik verilmesini istemişler, bu teklifleri Osmanlı Devleti kabul etmemiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti'ne savaş açan Ruslar Osmanlı orduları karşısında büyük başarılar kazanmışlar ve Edirne'yi alarak İstanbul yakınlarındaki Çatalca'ya kadar ilerlemişlerdir.

İstanbul'un Rusların eline geçmesinden çekinen Osmanlı Devleti barış istedi. Barış görüşmeleri Ayastefanos'ta (Yeşilköy) yapıldı (Mart 1878).

Rusya'nın çok güçlenmesi menfaatlerine ters düşen İngiltere'yi harekete geçirdi. Avusturya, Balkanlara yayılmayı amaçladığından antlaşmaya tepki gösterdi. Almanya da bu devletlere katılınca Ayastefanos Antlaşması uygulanmamıştır.

Rusya, yeni bir savaşı göze alamadığından Berlin'de bir kongre toplanmasını kabul etti.

Berlin Kongresi'ne Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Avusturya, Fransa, İtalya ve Almanya katıldı. Görüşmeler sonunda Berlin Antlaşması yapıldı (1878).

Bu antlaşmaya göre;

- * Osmanlı Devleti'nin tek kârı Doğu Beyazıt olmuş, ancak Kıbrıs'ı İngilizlere üs olarak vermiştir.

- * Ermeni sorunu, Berlin Antlaşması'yla uluslararası politika konusu haline gelmiştir.

- * Bulgaristan'ın parçalanmasıyla Rusya'nın Balkan egemenliği ve Ege Denizi'ne inmesi engellenmiştir.

- * Osmanlı Devleti, Berlin Kongresi'nde Avrupalı devletlerin hedefi haline gelmiştir. Bunun sonucunda kongre Osmanlı Devleti'nin paylaşım pazarlığı haline gelmiş, Osmanlı Devleti'nin dağılması hızlanmıştır.

* Bu dönemde İngiltere de Osmanlı Devleti'nin parçalanması girişimlerine katılmıştır. Osmanlı Devleti'nin denge politikasında İngiltere'nin yerini Almanya almıştır.

* Osmanlı Devleti Anadolu'da ve Balkanlarda geniş toprak kaybına uğramıştır. Rumeli'deki Türkler güvenli yerlere göç etmişler ve Rumeli'de Türk nüfusu azalmıştır.

Dağılmayı Önleme Çabaları

Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek ve siyasal varlığını sürdürmek amacıyla bazı düşünce akımları ortaya çıkmıştır.

Osmanlıcılık

Osmanlıcılık fikri Tanzimat döneminin sonlarına doğru ilk defa Genç Osmanlılar adı verilen aydınlar tarafından ortaya atılmıştır. Osmanlıcılık fikrini savunan Genç Osmanlılar, devletin sınırları içerisinde yaşayan bireyler arasında dil, ırk ve din bakımından hiç bir ayrım gözetmeksizin aynı haklara sahip oldukları kabul edilirse, Osmanlı toplumu içinde bir kaynaşma ve dayanışma sağlanacağı düşüncesindeydiler.

Ancak;

- * Azınlıkların bağımsız olmak istemeleri ve ulusçuluk akımının yaygınlaşması
- * Avrupalı devletlerin azınlıkları kışkırtmaları ve korumaları
- * Balkanlarda isyanların çıkması ve Anadolu'da Ermeni olayları

Osmanlıcılık düşüncesinin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını göstermiştir.

İslâmcılık

İslâmcılık düşüncesiyle; imparatorluk içindeki Müslüman unsurlar arasında birlik ve beraberliği sağlamak ve imparatorluk dışındaki Müslümanların Halifelik kurumunun dini gücü etrafında birleştirilerek beraber hareket edilmesi amaçlanmıştır.

II. Abdülhamit, “İslâmcılık” düşüncesini, resmi bir politika olarak benimsemiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Arapların İngilizlerle birlikte hareket ederek Türk askerlerine saldırımları, İslâmcılık görüşünün Osmanlı Devleti’nin bütünlüğünü korumada başarılı olamadığını göstermiştir.

Türk Birliği (Turancılık)

Türkçülük akımı, bir kültür hareketi olarak başlamış, ancak daha sonra siyasal bir karakter kazanmıştır. Turancılık düşüncesinin amacı, Türkleri bir ülkede, bir yönetim ve bayrak altında toplamaktır.

Turancılık, İttihat ve Terakki Partisi’nin programında yer almış, devlet yönetimine yansıtılmıştır. Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda yenilmesi, Turancılık hareketini zayıflatmıştır.

Türkçülük

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşlarının olumsuz sonuçları nedeniyle kendisini yıkan ögelerden birinin milliyet ve millet kavramı olduğunu anlamıştı. Osmanlıcılık ve İslâmcılık anlayışının terkedilmesiyle ülkede, Türkçülük akımı ön plana çıkarıldı. Bu akımın öncülerinden Ziya Gökalp, çalışmalarıyla Türkçülük akımına toplumsal bir içerik kazandırmıştır.

Batıcılık

Batıcılık, II. Meşrutiyet döneminde bir düşünce akımı haline geldi. Bu görüş, devletin Batılılaşmasıyla kurtulabileceğini ve bunun için çeşitli alanlarda ıslahatlar yapılması gerektiğini savunmuştur.

16) XIX. Yüzyıl Islahatları

II. Mahmut Dönemi'nde Yapılan Islahatları

Sened-i İttifak (1808)

Bu senet II. Mahmut ile âyanlar arasında imzalanmıştır.

Âyanlarla II. Mahmut arasında Sened-i İttifak'ın yapılmasında Alemdar Mustafa Paşa önemli rol oynadı. Sened-i İttifak ile Osmanlı Devleti âyanların varlığını ve haklarını tanımıştır.

Askeri Alanda Yapılan Yenilikler

Nizam-ı Cedit'in yerine Sekban-ı Cedit ismiyle yeni bir ocak kurdu. Ancak yeniçerilerin isteğiyle Sekban-ı Cedit Ocağı kaldırıldı.

Sekban-ı Cedit'in kaldırılması yeniçerilerin şımarmasına neden oldu. II. Mahmut yeniçerilerden Eşkinici adıyla yeni bir ocak kurdu. Bu ocak Avrupa tarzında eğitim yapacaktı. Yeniçeriler "eğitim istemeyiz" diyerek, ayaklandılar. Buna karşılık halk, esnaf, medrese öğrencileri, topçu birlikleri padişahın yanında toplanarak Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdılar (1826).

Böylece;

- * Padişahın devlet yönetimindeki otoritesi yeniden güçlenmiştir.
- * Yeniliklere engel olan bir kurum ortadan kaldırılmıştır.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla yeni bir askeri örgüt kuruldu. Bu ordu çağdaş nitelikli merkez ordusu olarak kuruldu (Bölük, tabur, alay, şeklinde düzenlenmiştir).

Hükümet ve Yönetim Alanında Yapılan Yenilikler

- * XVIII. yüzyıldan itibaren önemini kaybeden Divan örgütü kaldırılarak yerine bugünkü anlamda bakanlıklar (nazırlıklar) kuruldu.
- * Devlet memurları dahiliye ve hariciye diye ayrılmıştır. Tımar ve zeamet kaldırılarak devlet memurlarına maaş bağlanmıştır.
- * Görevden alınan veya ölen devlet adamlarının mal varlığına el koymak demek olan müsadere usulü kaldırıldı. Böylece II. Mahmut, mülkiyet hakkının güvence altına alınmasını amaçlamıştır.
- * Osmanlı uyruğundaki herkese tam bir din ve mezhep özgürlüğü tanınmıştır.
- * İller merkeze bağlanmış ve âyanlıklar kaldırılmıştır.
- * Anadolu ve Rumeli’de ilk defa askeri amaçlı nüfus sayımı yapılmıştır (1831).

Eğitim ve Kültür Alanlarında Yapılan Yenilikler

- * Medreselerin yanında Avrupa tarzında eğitim kurumları açıldı. Bu dönemde İlköğretimin zorunluluğu kabul edildi.

II. Mahmut döneminde Avrupa tarzında sivil tarzında okulların açılması Osmanlı ülkesinde kültür çatışmasına neden oldu. Eğitimde doğan bu iki başlılık Cumhuriyet dönemine kadar devam etti. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla ikilik ortadan kaldırılmıştır.

- * İlk defa bu dönemde Fransa’ya öğrenci gönderilmiş, yabancı dil bilen Müslüman çevirmenler yetiştirilmiştir.

Ekonomi Alanında Yapılan Yenilikler

- * Vergilendirmede adalet esasları göz önüne alınmış ve bazı vergiler kaldırılmıştır.
- * Yerli malların kullanılması teşvik edilmiştir. Osmanlı parasının dışarıya çıkışını önlemek için yabancı kumaştan elbise yapılması yasaklanmıştır.

* Yeni kurulan ordunun elbise ve ayakkabı ihtiyacının karşılanması için Bakırköy'de bez, Eyüp'te iplik, İzmit'te çuha ve Beykoz'da deri fabrikaları kurulmuştur.

* Osmanlı tüccarlarının yabancı tüccarlarla rekabet edebilmesi için gümrük vergilerinde kolaylık sağlanmıştır.

Tanzimat Dönemi (1839 - 1876)

Tazminat Fermanı

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinde;

* Osmanlı Devleti'nin varlığını kendi kuvvetiyle koruyamayacağını anlamasından sonra Avrupalı devletlerin desteğini sağlamak istemesi

* Rusya'nın Hristiyan halka yeni haklar verilmesi için yaptığı baskıların önlenmek istenmesi

* Osmanlı Devleti'nin kanunlarda bazı düzenlemeler yapmak istemesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

1. Müslüman ve Hristiyan bütün halkın ırz, namus, can ve mal güvenliği devletin güvencesi altında olacaktır.

Bu hükümlerle; din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin halka eşitlik ve devlet güvencesi verilmiştir.

2. Vergiler herkesin gelirine göre düzenli bir şekilde toplanacaktır.

Bu hükümlerle; vergilerin toplanmasındaki eşitsizlik ve haksızlıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

3. Askerlik işleri düzene konulacak, askere alma ve terhis işleri sağlam esaslara bağlanacaktır.

Bu hükümle;

* Askerlikte ocak usulü ortadan kaldırılmış, askerlik vatan görevi haline getirilmiştir.

* Hristiyanların askerlik yapması zorunlu hale getirilmiştir.

4. Mahkemeler açık olarak yapılacak ve hiç kimse haksız yere idam edilmeyecektir.

5. Herkes mal ve mülküne sahip olacak, miras bırakabilecek ve müsadere kaldırılacaktır.

Bu hükümle; şahısların mülkiyet hakkı devlet garantisi altına alınmıştır. Böylece sermaye birikimine ortam hazırlanmıştır.

6. Rüşvet ve iltimas kaldırılacaktır.

7. Herkes kanun önünde eşit olacaktır.

Bu hükümle; tüm Osmanlı vatandaşları arasında eşitliğin sağlanması istenmiş, bu durum Osmanlıcılık fikrine esas olmuştur.

Patişah Abdülmecit Tanzimat Fermanı'yla açıklanan hükümlere uyaçağına,fermana dayanarak yapılacak bütün yasaları uygulayacağına yemin etmiştir.Böylece patişah;

- Yetkişlerini kendi rızasıyla kısıtlamıştır.

- Kendi gücü üzerinde konun gücünü kapul etmiştir.

Islahat Fermanı

Islahat Fermanı'nın başlıca maddeleri şunlardır:

1. Din ve mezhep özgürlüğü sağlanacak, okul, kilise ve hastane gibi binalar tamir ve yeniden inşaa edilebilecektir.

Bu hükümlerle; Hristiyanlara tam bir dini serbestiyet getirilmiş, açılan okullar milli isyanların artmasına neden olmuştur.

2. Hristiyan ve Musevilere karşı küçük düşürücü sözler ve deyimler kullanılmayacaktır.

Bu hükümlerle; gayrimüslimlerin isyanlarının önlenmesi ve Müslüman – Hristiyan çatışmasının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

3. Hristiyan ve Museviler devlet memuru olabilecek, çeşitli okullara girebilecektir.

Bu hükümlerle; Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki en önemli ayrılık giderilmiştir.

4. İşkence, dayak ve angarya kaldırılacaktır.

5. Vergiler herkesin gelirine göre toplanacak ve iltizam usulü kaldırılacaktır.

6. Askerlik için nakdi bedel kabul edilecektir.

Bu hükümlerle; Hristiyanlar para ödeyerek askerlik görevinden muaf tutulmuştur.

7. Hristiyanların il meclisine üye olmaları kabul edilecektir.

Islahat Fermânı'ndan sonra Hristiyanların çoğunlukta olduğu yerlerde yerel yönetim Hristiyanların denetimine geçti. Bu da devletin parçalanmasını hızlandırmıştır.

8. Yapılacak antlaşmalarla yabancı uyruklular vergilerini vermek şartıyla mal ve mülk sahibi olabileceklerdir.

Bu hüküm, yabancı sermayenin ülkede yatırım yapmasına olanak sağlamıştır.

9. Mahkemeler açık yapılacak, herkes kendi dinine göre yemin edecektir.

10. Patrikhanede yeni meclisler kurulacak, bu meclislerin aldığı kararlar Babıali tarafından tasdik edildikten sonra yürürlüğe girecektir.

Bu hüküm, Balkanlarda yeni Hristiyan devletlerin kurulmasına yol açmıştır.

11. Tarım ve ticaret işleri düzenlenecek, herkes şirket ve banka gibi ticari nitelikli kurumlar açabilecektir.

Meşrutiyet Dönemi

1. I. Meşrutiyet'in İlanı ve Kanun-ı Esasi

I. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde;

- * Yeni Osmanlıların Meşrutiyet'in ilan edilmesi için çalışmaları
- * İstanbul Konferansı'nda Osmanlı Devleti aleyhine karar alınmasının önlenmek istenmesi

- * İmparatorluk içindeki ulusların isyan etmelerinin önlenmek istenmesi

etkili olmuştur.

Kanun-ı Esasi'nin Önemli Maddeleri

1. Saltanat ve hilafet hakkı ve makamı Osmanoğulları soyunun en büyük erkek evladına aittir.

Bu madde Osmanlı Meşrutiyeti'nin monarşik karakter taşıdığını göstermektedir.

2. Devletin dini İslam'dır. Yasalar dini hükümlere aykırı olamaz.

Bu madde Osmanlı anayasasının teokratik ağırlıklı bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

3. Yasama görevi; Âyan Meclisi ve Mebusan Meclisi'ne verilmiştir.

4. Ayan Meclisi üyeleri padişah tarafından ölünceye kadar tayin edilebilecekti. Mebusan Meclisi'nin üyeleri dört yılda bir yapılan seçimle her ellibin Osmanlı erkeğinin seçeceği milletvekillerinden oluşacaktır.

Osmanlı Devleti'nde parlamenter sisteme geçilmiştir.

5. Yürütme yetkisi; başında padişahın bulunduğu Bakanlar Kurulu'na (Heyet-i Vükela'ya) verilmiştir.

6. Kanun teklifini sadece hükümet yapabilecektir.

Bu maddeler Mebuslar Meclisi'nin etkinliğini azaltmış ve bir danışma meclisi durumuna düşürmüştür.

7. Bakanlar Kurulu'nun başkan ve bakanlarını padişah seçer, atar ve gerektiğinde azleder.

8. Mebuslar Meclisi'nin başkanı ve iki yardımcısı Meclisin gösterdiği adaylar arasından padişah tarafından seçilir.

9. Meclisi açmak ve kapatmak padişaha aittir.

10. Hükümet Meclise karşı değil, padişaha karşı sorumlu olacaktır.

Bu madde, padişahın yetkilerinin milli iradenin üstünde olduğunu göstermektedir.

11. Anayasada kişi özgürlüğü, öğretim ve öğrenim özgürlüğü, mülkiyet hakkı, din özgürlüğü, basın özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, vergi eşitliği, yasal eşitlik ve dilekçe hakkı gibi temel haklar yer almıştır.

Osmanlı Devleti'nde kişisel haklar ve özgürlükler genişlemiş ve anayasa güvencesine alınmıştır.

12. Padişah, devlet güvenliğini bozduğu gerekçesiyle polis araştırması yaptırabilecek ve sonunda suçlu görülen kişileri sürgüne gönderebilecektir.

* Kanun-ı Esasi Türk tarihinin Avrupa tarzındaki ilk anayasasıdır.

* Halk ilk defa Padişahın yanında yönetime ortak olmuş ve I. Meşrutiyet Dönemi başlamıştır. (1876 - 1908)

II. Meşrutiyet'in İlanı

II. Abdülhamit'in Mebuslar Meclisi'ni kapatması ve anayasayı yürürlükten kaldırması meşrutiyet yanlılarını yeniden harekete geçirdi. Meşrutiyet yanlıları 1889 yılında İttihad-ı Osmani Cemiyeti'ni kurarak örgütlendiler.

Ahmet Niyazi Bey Manastır'da kendilerine bağlı birliklerle ayaklandılar. Rumeli'de Meşrutiyet isteğiyle gösterilerin artması sonucunda II. Abdülhamit Meşrutiyet'in yürürlüğe girdiğini ilan etmek zorunda kaldı (23 Temmuz 1908).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Kanun-ı Esasi'de Yapılan Önemli Değişiklikler

1. Padişah Mebuslar Meclisi'nde anayasaya bağlılık yemini edecektir.

Kanun üstünlüğü ilkesi pekiştirilmiştir.

2. Padişah Bakanlar Kurulu'nun yalnızca başkanını seçmekle yükümlüdür.

3. Bakanlar Kurulu Mebuslar Meclisi'ne karşı sorumludur.

Padişahın yürütme ile ilgili yetkileri kısıtlanmış, millet iradesi yürütme organı üzerinde denetim hakkı elde etmiştir.

4. Mebuslar Meclisi başkanını kendisi seçer.

5. Ekonomi, ticaret ve barış antlaşmaları Mebuslar Meclisi'nin onayından sonra yürürlüğe girer.

6. Mebuslar Meclisi ve Âyân Meclisi padişaktan izin almadan yasa önerme hakkına sahiptir.

7. Padişah, veto ettiği bir yasa tasarısı değişmeden yeniden mecliste kabul edilirse bu tasarıyı onaylamak zorundadır.

5. 6. ve 7. maddeler padişahın yasama yetkisinin kısıtlandığını göstermektedir.

8. Padişahın meclisi feshetme yetkisi oldukça zorlaştırılmıştır.

17) XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu

Trablusgarp Savaşı

Savaşın Nedenleri

Trablusgarp Savaşı'nın çıkmasında;

* Sömürgecilik yarışında geç kalan İtalya'nın sanayisi için hammadde ve pazar arayışı

* Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ı koruyamayacak durumda olması
* Coğrafi konumu itibariyle İtalya'ya yakın olan Trablusgarp'ın ticaret yolları üzerinde bulunması ve zengin petrol kaynaklarına sahip olması

gibi nedenler etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşlarının başlaması üzerine İtalya ile Ouchy (Uşi) Antlaşması'nı imzaladı (18 Ekim 1912). Bu antlaşma ile Trablusgarp Savaşı sona ermiştir.

Savaşın Sonuçları

* Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprağını da İtalyanlara bırakarak bu kıtadan tamamen çekilmiştir.

* Rodos ve Oniki Ada'yı ele geçiren İtalya, Ege Denizi'nde etkin bir güç haline gelmiş, Osmanlıların Ege'deki hakimiyeti sarsılmıştır.

* Osmanlı Devleti, Balkan Savaşlarından mağlup çıktığından İtalya'ya bırakılan adaları geri alacak güce sahip değildi. Bu nedenle İtalya adaları geri vermedi. Oniki Ada, II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar İtalya'da kaldı. Savaşta mağlup olan İtalya, adaları Yunanistan'a bırakmıştır (1947).

Balkan Savaşları

Balkan Savaşlarının Nedenleri

- * Rusya'nın tarihi emellerine ulaşabilmek amacıyla Balkan uluslarını Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması
- * Balkan uluslarının iyice zayıflayan ve yıkılmakta olan Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını ele geçirmek istemeleri
- * Balkanlarda Panislavizm politikası takip eden Rusya'nın milliyetçilik fikirlerinden yararlanarak Balkan uluslarının aralarında uzlaşma sağlaması
- * Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yaklaşmasından rahatsızlık duyan İngiltere'nin Reval Görüşmesi (1908) sonucunda Rusya'yı Osmanlı toprakları, Boğazlar ve Balkan politikasında serbest bırakması
- * Avrupalı büyük devletlerin kendi politikaları doğrultusunda Balkan uluslarını desteklemeleri
- * Osmanlı Devleti'nin politik bölünmüşlük içerisinde bulunması ve askeri birliklerinin bir kısmını terhis etmesi

Birinci Balkan Savaşı

Karadağlıların saldırısıyla I. Balkan Savaşı başlamıştır (8 Ekim 1912). Bu savaş sırasında Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı aralarında ittifak yapmışlardır.

I. Balkan Savaşı'nda;

- * Balkanlardaki Osmanlı ordusunun düzensiz durumda bulunması ve askerlerinin bir kısmının terhis edilmesi
- * Orduda partililik ve ikiliğin çıkmasından dolayıyla disiplinin bozulması

gibi nedenler, Osmanlı Devleti'nin mağlubiyetine sebep olmuştur.

I. Balkan Savaşı'nın Sonuçları

* Osmanlı Devleti, Edirne ve Kırklareli dahil Balkan topraklarından çekilmiştir. Midye - Enez hattının doğusundaki topraklar Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştır.

* I. Balkan Savaşı sırasında Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiştir. Arnavutluk, Osmanlı Devleti'nden ayrılan son Balkan devletidir (28 Kasım 1912).

* Londra'da görüşmeler devam ederken İttihat ve Terakki Partisi I. Balkan Savaşı'ndaki yenilgiden dolayı yıpranan Kamil Paşa Hükümeti'ni "Babıali Baskını" ile devirerek iktidarı ele geçirmiştir. (23 Ocak 1913).

* I. Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan Ege Denizi'ne ulaşmıştır.

* Birinci Balkan Savaşı'ndan sonra Osmanlılık fikrinin başarılı olamayacağı görülmüş ve milliyetçilik cereyanı güçlenmiştir. Balkanlarda Türk azınlığı meselesi ortaya çıkmış, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan Balkan topraklarından birçok Türk ve Müslüman Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

İkinci Balkan Savaşı

Londra Antlaşması'na göre en fazla toprağı Bulgaristan aldı. Büyük bir Bulgaristan Devleti'nin ortaya çıkması ve topraklarını Ege Denizi'ne kadar genişletmesi, Yunanistan ve Sırbistan'ın tepkisine neden oldu. Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nden alınan toprakların paylaşımı Balkan ulusları arasında İkinci Balkan Savaşı'na neden olmuştur.

Bu durumdan faydalanmak isteyen Osmanlı Devleti harekete geçti. Kurmay Yarbay Enver Bey komutasındaki Türk ordusu Londra Antlaşması'nda belirtilen Midye-Enez sınırını geçerek Kırklareli ve Edirne'yi geri almıştır.

Birinci Dünya Savaşı (1914 – 1918)

Savaşın Nedenleri

Savaşın çıkmasında etkili olan genel nedenler; Fransız İhtilali'nin getirdiği ulusçuluk akımı ve Sanayi İnkılabı'nın getirdiği sömürgecilik yarışıdır. Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedeni devletler arasındaki ekonomik yarıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında;

- * Almanya ile İngiltere arasındaki hammadde ve pazar rekabeti
- * Fransa'nın Almanya'ya kaptırdığı Alsas – Loren kömür havzasını geri almak istemesi
- * Rusya'nın dünya ticaretinde pay sahibi olmak amacıyla sıcak denizlere ulaşmak ve Balkanlarda otoritesini artırmak için Slav toplulukları kendi idaresi altında birleştirmek istemesi
- * Sömürgecilik yarışına geç katılan İtalya'nın Akdeniz'de etkinliğini artırmak ve yeni sömürgeler elde etmek istemesi
- * Avusturya – Macaristan İmparatorluğu'nun ülkesindeki ulusçuluk hareketlerini engelleyerek birliğini korumaya ve Balkanlarda gücünü artırmaya çalışması
- * Avusturya ile Rusya arasında Balkanlara hakim olma yarışı
- * Almanya'nın Osmanlı topraklarındaki emellerine ulaşma konusunda Rusya'yı engel olarak görmesi
- * Avusturya – Macaristan veliahtının Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi

gibi özel nedenler etkili olmuştur. Avusturya – Macaristan veliahtının öldürülmesi, Birinci Dünya Savaşı'nı fiilen başlatmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinde;

- * Devlet adamlarının savaşı Almanların kazanacağına inanmaları

* XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında kaybedilen toprakların geri alınmak istenmesi

* İttihat ve Terakki Fırkası'nın Alman hayranlığı ve askeri ıslahatlarda Almanya'dan faydalanılması

* Ege adalarının geri alınmak istenmesi

* Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonlar ve Duyun-u Umumiye borçlarından kurtulmak istemesi

* Osmanlı Devleti'nin siyasi yalnızlıktan kurtulmak istemesi

* Osmanlı devlet adamlarının Almanya'nın desteğiyle ülkenin kalkınabileceğine inanmaları

gibi nedenler etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesi sonucunda;

– Yeni cepheler açılmış ve savaş alanı genişlemiştir.

– İngiltere Kıbrıs'ı topraklarına kattığını açıklamıştır.

– Osmanlı Devleti tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırdığını ilan etmiştir.

– Osmanlı Devleti birçok cephede birden savaşmak zorunda kalmıştır.

– Osmanlı toprakları İtilaf Devletleri arasında yapılan gizli antlaşmalarla paylaşılmıştır.

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nda Kafkasya, Çanakkale, Irak, Suriye-Filisten, Yemen-Hicaz, Kanal, Galiçya, Romanya ve Makedonya Cephelerinde savaşmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın Genel Sonuçları

* Osmanlı, Almanya ve Avusturya - Macaristan İmparatorlukları ile Rus Çarlığı parçalanmıştır.

* Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Litvanya, Macaristan ve Türkiye gibi yeni devletler kurulmuştur.

* Dünya barışını korumak amacıyla Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kurulmuş, sömürgeciliğin yerini manda yönetimi almıştır.

* Sınırların çizilmesinde “milliyetçilik” ilkesine dikkat edilmemesi azınlıklar sorununa neden olmuştur.

* Cumhuriyet rejimleri ağırlık kazanmış bazı ülkelerde rejim değişiklikleri olmuştur. Almanya, Türkiye, Bulgaristan ve Avusturya’da Cumhuriyet Rusya’da ise sosyalist yönetimler kurulmuştur.

* Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılması, Almanya, Avusturya - Macaristan ve Rusya’daki değişiklikler Orta Doğu ve Avrupa’da dengelerin bozulmasına ve otorite boşluğuna neden olmuştur.

* İngiltere ve Fransa en önemli rakipleri Almanya’yı safdışı ettiler. Savaştan en kârlı çıkan devlet İngiltere olmuş, Almanya gücünü yitirmiştir.

* Ümmetçilik anlayışı sona ermiş, Araplar Osmanlı Devleti’nden ayrılmıştır.

* İlk kez kimyasal silahlar, denizaltı ve tanklar bu savaşta kullanılmıştır. Kimyasal silahların ve uçakların kullanılması sivil savunma teşkilatının kurulmasında etkili olmuştur.

* Savaş sonunda Almanya’ya çok ağır şartlarda antlaşma imzalatılması ve İtalya’ya savaş içerisinde vaadedilen toprakların verilmemesi İkinci Dünya Savaşı’na neden olmuştur.

18) Mondros Ateşkesi ve Sonrasındaki Gelişmeler

Mondros Ateşkes Anlaşması

1. Çanakkale ve İstanbul Boğazları açılacak, Karadeniz'e serbestçe girişin sağlanması yanında, buralardaki istihkamlar müttefikler tarafından işgal edilecektir.

* Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığı ve İstanbul tehdit altına girmiştir.

* Anadolu ve Rumeli topraklarının bağlantısı kesilerek Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü bozulmuştur.

2. Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli görülecek askerlerin fazlası terhis edilecektir. Askeri kuvvetin sayısı Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılacak görüşmelerden sonra kararlaştırılacaktır.

Osmanlı Devleti, askeri yönden savunmasız bir duruma getirilmiştir. Bu durum İtilaf Devletleri'nin işgallerini kolaylaştırmış ve Türk halkının silahlanarak direnişe geçmesine neden olmuştur.

3. İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında herhangi stratejik bir noktayı işgal edebilecektir.

* Ateşkesin en tehlikeli maddesidir.

* İtilaf Devletleri'nin istedikleri takdirde bütün Anadolu topraklarını ve stratejik noktaları işgal edebileceklerini göstermektedir.

* İtilaf Devletleri işgalleri bu maddeye dayanarak yapmışlar ve Wilson İlkelerine de ters düşmekten kurtulmuşlardır.

4. Hükümet haberleşmeleri dışındaki bütün haberleşme istasyonları (telsiz, telgraf ve kablo) İtilaf Devletleri'nin denetimine verilecektir.

Bu maddeyle;

* İtilaf Devletleri bütün haberleşme hatlarını ele geçirerek kendilerine karşı yapılabilecek organize hareketleri zamanında öğrenmeyi ve direnişleri bastırmayı amaçlamışlardır. Ayrıca, bütün istasyonların İtilaf Devletleri'ne bırakılması Anadolu topraklarının bütünüyle işgal edilebileceğinin belirtisidir.

* İtilaf Devletleri haberleşme araçlarını ellerinde bulundurarak işgaller karşısında tepkilerin genişlemesini önlemek istemişlerdir.

5. İtilaf Devletleri bütün liman ve tersanelerden faydalanabileceklerdir.

6. Toros tünelleri, demiryolları ve deniz işletmeleri İtilaf Devletleri'ne bırakılacaktır.

7. Denizciliğe, askerliğe ve ticarete ait maddelerin ve malzemelerin tahribi önlenecektir.

5. 6. ve 7. maddelerle İtilaf Devletleri, ağır ekonomik yükümlülükler koyarak Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını elinden almıştır. Böylece, ayakta duramayacak olan Osmanlı Devleti'ni kendilerine bağımlı hale getirmeye çalışmışlardır.

Vilâyat-ı Sitte'de (Erzurum, Van, Diyarbakır, Elazığ, Sivas, Bitlis) herhangi bir karışıklık çıktığında İtilaf Devletleri bu illeri işgal edebileceklerdir (Ateşkesin 24. maddesi).

24. maddenin İngilizce metninde altı vilayet "Six Armenian Vilayets" altı Ermeni vilayeti olarak geçmektedir. Bundan hareketle bu şehirlerin Ermenilere verileceği ve bölgede Ermeni Devleti'nin kurdurulacağı sezilmektedir. Ermeniler korunarak ileride kurulması planlanan Ermeni Devleti'ne ortam hazırlanmaya çalışılmıştır. Osmanlı devleti, Mondros Ateşkesi'ni imzalayarak kayıtsız şartsız İtilaf Devletleri'ne teslim olmuş ve fiilen sonra ermiştir. Bu durumda Osmanlı Devleti çökmüş, galip devletlerin hakkında vereceği kiarara razı olmuş ve Anadolu'nun işgalini kapulennmiştir. İngiltere ise, tek başına ateşkesi imzalayarak Fransa ve İtalya'ya üstünlük sağlamıştır.

İşgallerin Başlaması

İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkesi'nin hemen ardından Birinci Dünya Savaşı sırasında imzalanan gizli antlaşmaları yürürlüğe koymak için işgallere başladılar:

13 Kasım 1918'de 60 parçadan oluşan İtilaf Devletleri'nin donanması İstanbul'a geldi. Böylece Osmanlı Devleti'nin başkenti fiilen işgal edildi ve Osmanlı Hükümeti, İtilaf Devletleri'nin denetimine girdi. İtilaf Devletleri bir yandan da Boğazları işgal ederek bu bölgeye yerleştiler.

Osmanlı Devleti'ni Paylaşma Tasarıları

Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda, Osmanlı Devleti'nin yıkılmak üzere olduğunu gören İtilaf Devletleri, aralarında yaptıkları gizli antlaşmalarla Osmanlı topraklarını paylaştılar.

Birinci Dünya Savaşında İtilaf Devletleri arasında yapılan gizli anlaşmaları Rusya'daki Bolşevikler dünya kamuoyuna duyurdular. Bu nedenler gizli anlaşmaların uygulanması zorlaştı. Rusya'nın savaştan çekilmesinden sonra paylaşım planları değişikliğe uğramamış, İtilaf Devletleri, Rusya'ya bırakılan yerlerden Boğazları ortak yönetmeyi, Doğu Anadolu'yu parçalayıp buralarda yeni devletler kurmayı ve Ermenilere toprak vermeyi kararlaştırmışlardır. Gizli anlaşmalarla en büyük tepki Wilson İlkelerinin yayınlanmasıdır. Mondros'tan sonraki işgaller gizli anlaşmaların sonucudur.

İzmir'in İşgali ve Sonuçları

Yunanlılar İtilaf Devletleri'nin koruyuculuğu altında 15 Mayıs 1919'dan itibaren İzmir'i işgale başlamıştır.

Rumların çılgın tezahüratları arasında İzmir'e giren Yunan kuvvetlerine ilk kurşunu atan gazeteci Hasan Tahsin, Batı cephesinde ilk Türk direnişini başlatmıştır. Yunanlılar İzmir'e girdikten sonra birçok insanı öldürmüşler, subay ve sivil memurları tutuklamışlar ve halka kötü muamele yapmışlardır.

İzmir'in İşgalinin Sonuçları

1. Yunanlılara karşı silahlı direniş başlamış, Redd-i İlhak Cemiyeti'nin çalışmalarıyla Kuvay-ı Milliye teşkilatları kurulmuştur.
2. İzmir'e asker çıkaran Yunanlılar bölgede işgallere ve katliamlara başlamışlardır.
3. Yerli Rumların taşkınlıkları artmış ve şehir Rumlar tarafından yağmalanmıştır.
4. Anadolu'nun değişik yerlerinde İzmir'in işgalini protesto için mitingler yapılmıştır.
5. İzmir'in işgal edilmesi tehlikenin ne kadar büyük ve yakın olduğunu ortaya koymuş ve Kurtuluş Savaşı'nın başlamasını hızlandırmıştır.

Milli Cemiyetler

Trakya Paşaeli Cemiyeti

2 Aralık 1918'de Edirne'de kurulmuştur. Amacı mütarekeden sonra azınlıkların taşkınlıkları ve işgaller karşısında Trakya'da yaşayan Türklerin haklarını koruyup, direnişi sağlamak ve gerekirse silahla karşı koymaktır.

İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti

2 Aralık 1918'de kurulmuştur. Cemiyet İzmir'in Yunanlılara verilmesini engellemeye, İzmir'in Türklüğü hakkında propaganda yoluyla dünya kamuoyunu inandırmaya ve haklarını korumaya çalışmıştır.

İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti

İzmir'de kurulan bu cemiyetin ilk adı "Müdafaa-i Vatan Heyeti" dir. İzmir'in işgalinden bir gün önce Redd-i İlhak Cemiyeti adını almıştır. Cemiyetin amacı; İzmir'in haksız olarak Yunanistan tarafından işgalini önlemek, İzmir ve çevresinin Türklere ait olduğunu dünyaya duyurmaktır. İzmir'in işgalinden sonra silahlı direnişe geçen Redd-i İlhak Cemiyeti'nin çalışmalarıyla Kuvay-ı Milliye birlikleri kuruldu. Ayrıca cemiyet Balıkesir ve Alaşehir Kongrelerinin toplanmasında etkili olmuştur.

Şark Vilayetleri (Doğu Anadolu) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Cemiyet ilk önce Doğu illerindeki Müslüman halkın haklarını korumak amacıyla İstanbul'da kuruldu. 10 Mart 1919'da "Erzurum Müdafaa-i Hukuk" şubesi açıldı. Erzurum Müdafaa-i Hukuk şubesi, Doğu Anadolu'nun Ermenistan'a verilmesini engellemek amacıyla hızla örgütlenmeye ve çevre illerle ilişki kurmaya başladı.

Ayrıca cemiyet Ermenilerle mücadele etmek, Doğu illerinde Türklerin Ermenilere sayıca üstün olduğu kadar tarih, kültür ve uygarlık yönüyle de üstün olduğunu kanıtlamak için Fransızca Le Pays, Türkçe Hâdisât ve Albayrak gazetelerini çıkarmış, bu bölgeden göç edilmemesi, bilim, iktisat ve din alanlarında teşkilatların kurulması, bölgenin saldırılara karşı korunması, bölgenin haklarının savunulması gibi kararlar almıştır.

Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti

Trabzon ve yöresine yönelik Rum Pontus Devleti'nin kurulmasını engellemek ve Ermeni iddialarına karşı bölge halkının haklarını savunmak amacıyla Trabzon'da kuruldu.

Kilikyalılar Cemiyeti

Fransız ve Ermenilerin Adana ve çevresindeki emellerine ve işgallerine karşı 21 Aralık 1918'de Ali Fuat Paşa'nın girişimleriyle İstanbul'da kuruldu. Cemiyet, Adana'nın Fransız işgaline karşı savunulmasında etkili olmuştur.

Milli Kongre Cemiyeti

II. Meşrutiyet döneminde Türkçülük fikrini ve Türk milliyetçiliği hareketini Milli Eğitim vasıtalarıyla yaymak amacıyla kurulan "Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti" üyeleri tarafından 29 Kasım 1918'de İstanbul'da kuruldu. Partiler üstü bir cemiyet olarak kurulan Milli Kongre Cemiyeti'nin amacı; Türkler hakkında dünyada yapılmış ve yapılmakta olan propagandalara yayın yoluyla karşı koymak ve Türk milletinin

haklarını, tarihi vazifelerini, medeni vasıflarını belirtmekti. 1919 yılında Milli Kongre Türkler hakkında tanınmış yazarların sözlerini, dünya kamuoyunda Türklerin durumu ve Ermenilerin Müslümanlara yaptıkları zulümler hakkında vesikalar ve Fransızca eserler yayımlayarak etkili olmuştur.

Sivas Kongresi'ne kadar birbirlerinden kopuk ve bağımsız hareket eden Milli Cemiyetler, Sivas Kongre'sinde Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri adıyla tek çatı altında birleştirilmişlerdir.

19) Kurtuluş Savaşı'na Hazırlık Dönemi

Kuvay-ı Milliye Hareketinin Başlaması ve Batı Cephesi'nin Kurulması

Kuvay-ı Milliye birliklerinin kurulmasında;

- * Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve Mondros Ateşkes Anlaşması uyarınca Türk ordusunun terhis edilmesi
- * Osmanlı hükümetlerinin Türk halkının can ve mal güvenliğini koruyamaması
- * İtilaf Devletleri'nin Mondros Ateşkes Anlaşması'nın hükümlerini tek taraflı uygulayarak Anadolu'yu yer yer işgal etmeleri

gibi nedenler etkili olmuştur.

İşgallere karşı ilk silahlı direniş hareketi Güney Cephesi'nde (Dört Yol'da) Fransızlara karşı başladı.

Kuvay-ı Milliye birliklerinin kaldırılmasında;

- * İşgalleri kesin olarak durduramamaları
- * Hukuk devleti anlayışına ters davranarak suçlu gördükleri üyelerini kendileri cezalandırmaları
- * İhtiyaçlarının karşılanmasında zaman zaman halka baskı yapmaları
- * Anadolu'nun kesin olarak işgallerden kurtarılmak istenmesi

gibi nedenler etkili olmuştur.

Kuvay-ı Milliye'nin Milli Mücadeleye Sağladığı Yararlar ve Özellikleri

1. Yunan ordularının Anadolu'da rahatça ilerlemelerini engellemişlerdir.
2. Türk köylerini Rum ve Ermeni çetelerin saldırılarına karşı korumuşlardır.
3. İç ayaklanmaları bastırmışlardır.

4. Düzenli ordunun kurulması ve teşkilatlanması için zaman kazandırmışlardır.
5. Kuvay-ı Milliye birlikleri arasında ilişki az olup, kendi bölgelerini kurtarmaya çalışmışlardır. Ayrıca, Milli Mücadele'nin ilk silahlı direniş gücü olmuşlardır.
6. Ulusal bilincin uyanmasını sağlamışlardır.

Genelgeler ve Kongreler

Havza Genelgesi

28 Mayıs'ta mülki ve askeri amirlere gönderdiği genelgeyle;

- * Büyük ve heyecanlı mitinglerle işgallerin protesto edilmesi
- * Gösteriler sırasında düzenin korunmasına dikkat edilmesi ve Hristiyan halka karşı saldırı ve düşmanlık yapılmamasına önem verilmesi
- * Büyük devletlerin temsilcilerine ve İstanbul Hükümeti'ne uyarı telgraflarının çekilmesi

gibi isteklerde bulunmuştur. Havza Genelgesi'nden sonra Anadolu'nun birçok yerinde işgalleri ve işgalcileri protesto eden mitingler düzenlendi. Bu durum Havza Genelgesi'nin etkili olduğunu göstermektedir.

Amasya Genelgesi ve Esasları

1. Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.

Bu maddeyle;

- * Kurtuluş Savaşı'nın gerekçesi belirtilmiştir.
- * Resmi bir belgeyle vatanın içinde bulunduğu kötü durum millete duyurulmuştur.
- * Bölgesel kurtuluşu çare olarak gören vatanseverlere uyarı yapılmıştır.
- * Vatanın kurtuluşu için milletçe birlik ve beraberlik içinde çalışmaların yapılmasının gereği ortaya konulmuştur. Böylece Türk milleti ulusal bağımsızlık ve egemenlik mücadelesine çağırılmış, işgal güçlerine karşı çıkmıştır.

2. İstanbul Hükümeti üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok duruma düşürmektedir.

Bu maddeyle;

* İstanbul Hükümeti'ne ilk defa karşı çıkılarak görevini yerine getiremediği millete duyurulmuştur.

* Kurtuluş Savaşı'nın gerekçelerinden biri de İstanbul Hükümeti'nin millete karşı görevini yerine getirememesi olarak açıklanmıştır.

3. Milletin bağımsızlığını yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır.

Bu maddeyle;

* Kurtuluş Savaşı'mızın yöntemi belirtilmiştir.

* Yönetim şeklinin değiştirileceği ima edilmiştir.

* Millet egemenliğinden ilk defa Amasya Genelgesi'nde bahsedilmiş ve milli egemenlik için ilk adım atılmıştır.

* Kurtarıcı olarak padişah, halife ve manda yönetiminin yerini milliyetçilik duygusu almıştır.

* Türk inkılâbının evrensel bir nitelik taşıdığı ortaya konulmuştur.

* Hem padişaha hem de işgalci güçlere isyan edilmiştir.

4. Ulusun durumunu ve davranışını göz önünde tutmak ve haklarını duyurmak için her türlü tesir ve kontrolden uzak ulusal bir heyetin oluşturulması gereklidir.

* Kurtuluş Mücadelesi kişisellikten çıkarılarak kurumsallaştırılmaya çalışılmıştır.

* Mustafa Kemal Paşa, yeni bir parlamentonun (TBMM) toplanmasını ve bu kurulun kesinlikle ulusu temsil etmesini istemiştir. Ancak Osmanlı hanedanının ülkede tek egemen güç olduğunu kafalarından atamayan kişiler Osmanlı anayasasına göre seçim yapılmasını ve padişahın emriyle Mebuslar Meclisi'nin toplanmasını istemişlerdir. Nitekim TBMM'nin açılmasından önce Osmanlı Mebuslar Meclisi toplanmıştır.

5. Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta milli bir kongre toplanacaktır.

* Milli bir kongre toplanarak milli birlik ve beraberlik sağlanmak istenmiş, ulusal cemiyetlerin birleştirilmesi düşünülmüştür.

* Türk milletinin geleceğinin Anadolu'nun her tarafından gelecek delegelerle belirlenmesi düşünülmüştür.

* İstanbul Hükümeti'ne karşı milli bir hükümetin kurulmasına ortam hazırlanmıştır. Nitekim, Sivas Kongresi'nde Temsil Heyeti'nin yetkileri genişletilerek hükümet görevini üstlenmesi bunun bir sonucudur.

6. Bütün sancaklardan halkın güvenini kazanmış üç delegenin olabildiğince çabuk Sivas'a yetişebilmesi için hemen yola çıkarılması gerekmektedir. Sivas Kongresi'ne katılacak temsilciler Müdafaa-i Hukuk, Redd-i İlhak ve Belediyelerce seçilecektir.

* Kararların halkın istekleri doğrultunda alınması amaçlanmıştır. Ayrıca ulus iradesine saygılı olunacağı ortaya koyulmuştur.

* Milletin güvenini kazanmış, Milli Mücadele taraftarı kişilerin seçilmesine çalışılmıştır.

* Milli cemiyetler ve yerel idareler etkin duruma getirilmiştir.

7. Herhangi bir kötü durumla karşılaşılabilceği düşünülerek bu genelge ulusal bir sır olarak tutulmalı, delegeler gerekli görülen yerlerde değişik adlarla yolculuk yapmalıdır.

Bu karar ile Milli Mücadele başlama aşamasında İtilaf Devletleri, azınlıklar ve İstanbul Hükümeti'nden saklanmaya çalışılmıştır.

Erzurum Kongresi

Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından düzenlenen Erzurum Kongresi'nin toplanmasında;

* Mondros Ateşkesi'nin 24. maddesine göre; doğu vilayetlerinin İtilaf Devletleri'nin tehdidi altına girmesi

* Doğu bölgelerinde kurulması planlanan Ermeni Devleti'ni engellemek

gibi nedenler etkili olmuştur.

Erzurum Kongresi Kararları ve Önemi

1. Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, asla parçalanamaz.

* Erzurum Kongresi'nin bu maddesi Misak-ı Milli'de de yer almıştır. İlk defa milli sınırlardan bahsedilmiştir.

* Türk vatanının bölünmez bir bütün olduğu ilan edilerek topraklarımızı işgal etmek isteyen güçlerin emperyalist oldukları belirtilmiştir.

* Bütün Türk ulusunu ve memleketlerini ilgilendiren ulusal bir karar alınmıştır.

2. Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine Osmanlı Devleti'nin dağılması halinde millet birleşerek karşı koyacaktır.

Bu kararlar; işgalci güçlere karşı güç oluşturmak için Doğu illerindeki yararlı cemiyetler Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bünyesinde toplanmıştır.

3. Osmanlı Hükümeti vatanın bağımsızlığını sağlayamaz ve koruyamazsa geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu hükümet milli kongre tarafından seçilecektir. Kongre toplanmış değilse, bu seçimi Temsilciler Kurulu yapacaktır.

* İlk defa yeni bir hükümetin kurulmasından bahsedilmiştir.

* Herhangi bir şekilde Doğu Anadolu'nun gözden çıkarılması halinde doğuda kurulacak geçici hükümet, yürürlükteki yasalara göre devlet işlerini sürdürecektir. asker-sivil tüm makamlar ve memurlar bu geçici yönetime bağlı olacaktır.

* Anadolu'da ulusal bir devletin yürütme gücü olan ulusal bir hükümet kurma konusundaki niyet ve inanç ortaya konulmuştur.

4. Osmanlı ülkesinin bütünlüğünün ve ulusal bağımsızlığının sağlanması, saltanat onurunun ve hilafetin korunması için milli kuvvetleri etkili, milli iradeyi hakim kılmak temel ilkedir.

* Millet egemenliğinin koşulsuz olarak gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

* Kuvay-ı Milliye adını taşıyan teşekküllerin milli iradeyi hakim kılacağı açıklanmıştır.

* Padişahın korunması kongrede kabul edilmiştir.

5. Her türlü toprakları ele geçirme Rumluk ve Ermenilik kurulması amacına yönelik sayılacağından topluca savunma ve toplumsal dengemizi bozacak şekilde Hristiyan azınlıklara yeni birtakım ayrıcalıklar verilmesi kabul edilmeyecektir. Ancak Osmanlı yasalarıyla ülkemizdeki azınlıklara verilen mal, can ve namus güvenliğine tamamen saygılı kalınacaktır.

6. Manda ve himaye kabul olunamaz.

Bu maddeyle, Mondros Ateşkesi'nden sonra Anadolu'da ve İstanbul'da bazı çevreler Amerikan, bazı çevreler de İngiliz mandasını istemekteydi. Manda ve himaye fikri ilk defa Erzurum Kongresi'nde reddedilmiştir. Herhangi bir devletin himayesinin kabul edilemeyeceği ve Türk ulusunun koşulsuz bağımsız olacağı belirtilmiştir.

7. Ulusal irade ve toplanan ulusal güçler padişahlık ve halifelik makamını kurtaracaktır.

Ulusal egemenlik anlayışına ters düşen bu kararın alınmasının temel nedeni ortamın böyle bir değişikliğe hazır olmamasıdır.

8. Mebuslar Meclisi'nin derhal toplanmasına ve hükümetin yaptığı işlerin milletçe kontrolüne çalışılacaktır.

* Bu karar ulus egemenliğine önem verildiğini göstermektedir.

* Mebuslar Meclisi'nin açılması istenmiş ve İstanbul Hükümeti'nin faaliyetleri denetim altına alınmaya çalışılmıştır.

9. Ulusal bağımsızlığımıza saygılı ve ülkemizi ele geçirme amacı taşımayan herhangi devletin teknik, sanayi ve ekonomik yardımı kabul edilebilir.

Bu maddeyle; Erzurum Kongresi'nde yalnızca iç politikayı ilgilendiren ilkeler değil, bazı dış politika ilkeleri de belirlenerek ilan edilmiştir. Bu da Erzurum Kongresi'nin meclis gibi hareket ettiğini göstermektedir.

Sivas Kongresi ve Önemi

1. Erzurum Kongresi kararları bazı değişiklik ve ilavelerle kabul edilmiştir.

Bu maddeyle; Erzurum Kongresi kararları milli bir kongre tarafından onaylanarak bütün ulusa maledilmiştir. Erzurum Kongresi kararları bölgesellikten çıkmıştır.

2. Ulusal direnmeyi gerçekleştirmek için kurulan dernekler "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adıyla birleştirilmiştir.

* Ulusal güçler birleştirilerek yönetimi tek elde toplanmıştır. Yine bu kongrede Milli Mücadele liderini (Mustafa Kemal Paşa) bulmuştur.

* Sivas Kongresi'ne katılan Türk ulusunun temsilcileri işgalcilere karşı ayrı ayrı yapılan savunma yerine milletçe savunma ve direnme kararı almıştır.

3. ABD veya İngiltere'nin koruyuculuğu (mandası) reddedilmiştir.

Amerikan mandası Sivas Kongresi'nde en fazla tartışılan konu olmuştur. Kongreye katılan 38 üyeden 25'i manda sistemini istemiştir. Ancak manda yönetimi ulusal bağımsızlığa ve egemenliğe ters düşmesinden dolayı Erzurum Kongresi'nden sonra bir daha reddedilmiştir.

4. Devletin ve milletin bağımsızlığı, vatanın bütünlüğü zedelenmemek kaydıyla herhangi bir devletten ekonomik yardım alınabileceği kabul edilmiştir.

5. Temsilciler Kurulu'nun yetkileri bütün vatani temsil edecek şekilde genişletilmiştir.

* Milli Mücadelenin yürütme yetkisi, ülke içinde ve dışında siyasi ve idari kararlar alabilme görevi Temsilciler Kurulu'na verildi. Temsilciler Kurulu yürütme yetkisini ilk olarak Ali Fuat Paşa'yı Batı Anadolu Kuvay-ı Milliye Kumandanlığına tayin ederek kullanmıştır.

* Sivas Kongresi'nden sonra Temsilciler Kurulu İstanbul Hükümeti'ne bağlı olmadığını göstermek için Anadolu'ya atanan komutan ve valileri kabul etmemiş, yönetim açısından ilişkileri ve haberleşmeyi kesmiştir.

6. Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin toplanması için çalışmalara devam edilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu maddeyle; Osmanlı yönetimi ulus iradesiyle birleştirilmeye çalışılmıştır. Meclisin açılmasına çalışılması kongrenin ulus egemenliğine verdiği önemi göstermektedir. Sivas Kongresi'nin sonucunda;

* Sivas Kongresi ülkenin çeşitli yerlerinden seçimle gelen delegelerin katılmasıyla toplanmış milli bir kongredir.

Damat Ferit Hükümeti'nin İstifa Etmesi

Sivas Kongresi'nden sonra harekete geçen Temsilciler Kurulu, Damat Ferit Hükümeti'yle mücadeleye karar verdi. Anadolu ile İstanbul arasındaki ilişkiler ve haberleşme kesildi (12 Eylül 1919). Bu gelişmeler karşısında çaresiz kalan Damat

Ferit Paşa Hükümeti istifa etti (30 Eylül 1919). Yeni hükümeti Milli Mücadeleye karşı ılımlı olan Ali Rıza Paşa kurdu (2 Ekim 1919). Yeni hükümette görev alan kişilerin Türkiye'nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını isteyenlerden oluşması Milli Mücadelecilerle ilişkilerin artmasına ve görüş alışverişine ortam hazırlamıştır.

Ali Rıza Paşa Hükümeti'yle Temsilciler Kurulu Arasındaki İlişkiler ve Amasya Görüşmeleri

20 - 22 Ekim tarihleri arasında yapılan görüşmelere Temsilciler Kurulu adına Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti adına Bahriye Nazırı Salih Paşa katıldı. İki taraf arasında şu konularda karara varıldı:

1. Türk vilayetleri düşmana terk edilmeyecek, hiçbir şekilde manda ve himaye kabul edilmeyecek, Türk vatanının bütünlüğü ve bağımsızlığı korunacaktır.
2. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, hukuki bir kuruluş olarak İstanbul Hükümeti'nce tanınacaktır.
3. Meclis-i Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasının güvenlik açısından uygun olmadığı kabul edilecektir.

Amasya'da anlaşmaya varılamayan tek konu, yapılacak seçimlerden sonra Meclis-i Mebusan'ın nerede toplanacağı idi. Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da toplanacak Mecliste ulusal iradenin hür olarak ortaya konulamayacağı ve milli kararların alınamayacağı inancındaydı. Mustafa Kemal Paşa'nın haklılığı İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilmesiyle ortaya çıkmıştır (16 Mart 1920).

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Toplanması ve Misak-ı Milli Kararları

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra 12 Ocak 1920 İstanbul'da Osmanlı Mebuslar Meclisi'inde toplanarak çalışmalarına başladı. 28 Ocak 1920 'de Meclis-i Mebusan gizli oturumda Türk milleti için çok önemli olan Misak-ı Milli'yi kabul etmiştir.

Misak-ı Milli Kararları

1. Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi'ni imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihinde düşman ordularının işgali altında bulunan Arap memleketlerinin durumu, halkın serbestçe vereceği oya göre belirlenmelidir. Bu mütareke hududu içinde Türk ve İslâm çoğunluğu bulunan toprakların tümü, hiçbir şekilde ayrıcalık kabul etmez bir bütündür.

* Vatanın bölünmez bütünlüğü Mebuslar Meclisi'nde kabul edilerek belirlenen sınırlar içindeki toprakları işgal eden devletlerle mücadele edileceği ortaya konulmuştur.

2. Halkın oyları ile anavatana katılan üç sancakta (Elviye-i Selase: Kars, Ardahan, Batum) gerekirse halkoyuna başvurulmalıdır.

3. Türkiye ile yapılacak barışa bırakılan Batı Trakya'nın hukuki durumunun tespiti de halkın tam bir özgürlükle vereceği kararlara uygun olmalıdır.

4. Hilâfet merkezi ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul ile Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü tehlikeden korunmalıdır. İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının dünya ticaret ve ulaşımına açılması konusunda bizimle diğer ilgili devletlerin birlikte vereceği kararlar geçerlidir.

5. İtilaf Devletleri ve bazı ortakları arasında kararlaştırılmış olan anlaşma esasları dairesinde azınlıkların hakları, komşu memleketlerdeki Müslüman halkın aynı haklardan yararlanmaları şartıyla tarafımızdan kabul edilecektir.

* Devletlerin ve milletlerin eşitliği ortaya konulmuştur. Türkiye'deki azınlıklara verilebilecek hakların ölçüsü belirtilmiştir.

* Komşu memleketlerde kalan Müslüman halkın hakları korunmaya çalışılmıştır.

6. Milli ve iktisadi gelişmemizi sağlamak amacıyla tam bir serbestiyet sağlanması, siyasi, adli ve mali gelişmemize engel olan sınırlamaların kaldırılması gerekir. Hissemize düşecek borçların ödenmesi de bu esasa aykırı olmayacaktır.

* Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlere vermiş olduğu siyasi, adli, mali imtiyazlara (kapitülasyonlara) ilk defa karşı çıkmıştır.

* Türkiye'nin gelişmesi ve güçlenmesini engelleyen faktörler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Misak-ı Milli'yi kabul ve ilan etmesi, İstanbul'un ulusal hareketi benimsediğini ve Meclis kararıyla bunu hukuken sağlamlaştırdığını ortaya koymuştur.

İstanbul'un Resmen İşgali ve Mebusan Meclisi'nin Dağıtılması

Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin açılmasına ses çıkarmayan İtilaf Devletleri, Mebuslar Meclisi'nin açılmasıyla hükümet ve padişahın yönetime egemen olacağını umuyorlardı. Ancak kendi istek ve görüşlerinin dışında kararların çıkması üzerine İtilaf Devletleri, tavırlarını değiştirerek müdahaleye başladılar. İtilaf Devletleri 15 Mart'ta 150 kadar aydını tutukladıktan sonra 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler.

İstanbul'un Resmen İşgalinin Sonuçları

* İstanbul'un işgali Mustafa Kemal Paşa'yı görüşlerinde haklı çıkarmıştır.

* İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u resmen işgal etmeleri, Mustafa Kemal Paşa'ya Ulusal Mücadeleyi padişah adına yürüttüğünü söyleme olanağı sağlamıştır.

* İstanbul'dan kaçan aydın, asker ve milletvekilleri Milli Mücadeleye ve daha sonra açılacak olan TBMM'ye katıldılar. İstanbul'un işgali Anadolu hareketine katılımları artırmıştır.

* Padişah dört ay sonra tekrar seçim yapmak üzere Meclisi 11 Nisan 1920'de feshetti.

* İtilaf Devletleri'nin Mebuslar Meclisi'ni kapatmalarını milli iradeyi yok etmeyi amaçladıklarını göstermektedir.

* Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kapanması, Mustafa Kemal Paşa'ya Ankara'da TBMM'yi açma olanağı sağlamıştır.

20) TBMM Dönemi

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması

Mebuslar Meclisi Misak-ı Milli'yi ilan edince Anlaşma Devletleri İstanbul'u işgal ederek Meclis'in çalışmalarını engellediler (16 Mart 1920).

Mustafa Kemal Paşa, Mebuslar Meclisi'nin bu şekilde sona erebileceğini tahmin ediyordu. Derhal kapanan meclisin yerine yeni bir meclisin açılması için çalışmalara başladı. 19 Mart 1920'de bir genelge yayınlarak Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin toplanacağını, bunun için hemen seçimlerin yapılmasını, her sancaktan beş üyenin seçilerek 15 gün içerisinde Ankara'ya gönderilmesini istedi.

Mustafa Kemal Paşa Meclisin yetkileri ve hükümetin kurulması konusundaki görüşlerini bir önerge şeklinde TBMM'ye sundu. 24 Nisan 1920'de kabul edilen önergeye göre;

1. Hükümet kurmak gereklidir.
2. Geçici kaydıyla bir hükümet reisi tanımak veya padişah kaymakamı atamak doğru değildir.
3. Mecliste toplanmış milli iradeyi vatanın geleceğine hakim kılmak temel ilkedir. TBMM'nin üstünde güç yoktur.
4. TBMM yasama ve yürütme yetkisine sahiptir. Meclisten ayrılacak bir heyet Meclise vekil olarak hükümet işlerini görür. Meclis başkanı bu hükümetin de başkanıdır.
5. Padişah ve halifenin durumu bulunduğu baskıdan kurtulduktan sonra Meclis tarafından belirlenecektir. Önemi :

* 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla yeni Türk Devleti kurulmuştur.

* TBMM'nin üstünde güç olmadığı belirtilerek İstanbul Hükümeti yok sayılmıştır (3. madde).

* "Geçici bir hükümet reisi tanımak doğru değildir." maddesi ile Meclisin bağımsızlığı ve devamlılığı belirtilmiştir (2. madde).

* İlk TBMM’de “güçler birliği ilkesi” ve “Meclis Hükümeti sistemi” kabul edilmiştir (4. madde).

* “Türkiye Büyük Millet Meclisi” adının kullanılması kurulan yeni devletin milliyetçi bir karakter taşıdığını ve Türk milletine dayandığını ortaya koymaktadır.

* TBMM, Mustafa Kemal Paşa’yı meclis başkanlığına seçti.

* ”Milli Egemenlik” ilkesinin gerçekleştirilmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır.

* Çoğunluğu padişah ve halifeye bağlı olan bu insanları birleştiren temel amaç “Misak-ı Milli’nin gerçekleştirilmesi” idi. Mustafa Kemal Paşa inkılapları sonraya bırakarak, öncelikle vatanın kurtarılmasını amaçlamış, böylece milli birliğin korunmasını sağlamıştır.

* 30 Nisan’da Mustafa Kemal Paşa, Avrupa devletlerinin dışişleri bakanlarına; TBMM’nin kurulduğunu, yabancı hükümetlerin, İstanbul Hükümeti ile yaptıkları ve yapacakları antlaşmaların Türk milletinin gerçek temsilcisi olan TBMM tarafından tanınmayacağını bildirmiştir.

1921 Anayasası’nın Kabulü (Teşkilât-ı Esasiye)

20 Ocak 1921 tarihinde “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu” adıyla Türk Devleti’nin ilk anayasası olarak kabul edilmiştir.

1921 Anayasası’nın Önemli Maddeleri

1. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
2. Yasama ve yürütme gücü TBMM’ye aittir.
3. Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi’nce yönetilir ve “TBMM Hükümeti” adını alır.
4. Şer’i hükümlerin yerine getirilmesi TBMM’ye aittir.
5. Büyük Millet Meclisi başkanı, hükümetin de başkanıdır.
6. Kanun-u Esasi’nin Teşkilat-ı Esasiye ile çelişmeyen hükümleri geçerlidir.
7. Milletvekilleri seçimi iki yılda bir yapılır. Eski Meclisin görevi yeni Meclis toplanıncaya kadar devam eder.

Önemi

* Yeni Türk Devleti’nin kuruluşunun hukuki ve siyasal bir belgesi olmuştur.

* Olağanüstü şartlardan dolayı çabuk karar almak ve hemen uygulayabilmek için “güçler birliği” ilkesi kabul edilmiştir (2. madde).

* Ulusal egemenliğin tekliline dayanarak İstiklâl Mahkemeleri meclis içinde kurulmuştur. Böylece TBMM yargı gücünü de kullanmıştır.

* Dönemin şartları içinde ulusal birliği zedelememek için devletin rejimi belirtilmemiştir (1. ve 3. maddeler).

* Meclis hükümeti sistemi kabul edilmiştir.

* “Şeriat hükümlerinin yerine getirilmesi” görevinin TBMM'ye verilmesi devlet yönetimini tek organda toplamayı amaçlamıştır. Bu durum 1921 Anayasası'nın “laik” olmadığını göstermektedir (4. madde)

1921 Anayasa'sında en önemli değişiklikler 29 Ekim 1923 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarihte Cumhuriyet ilan edilerek devletin yönetim şekli belirlenmiş "Meclis Hükümeti" sistemi yerine "Kabine" sistemine geçilmiştir.

Sevr Antlaşması ve Önemi

* Osmanlı Devleti bu antlaşma ile başka devletlerin güdümü ve yönetimine bırakılmıştır.

* Bu antlaşma ile I. Dünya Savaşı'nın galipleri Osmanlı topraklarını paylaşmışlardır.

* Türklere hayat hakkı tanınmadığı gibi, azınlıklar çok geniş haklara sahip olmuşlardır.

* Osmanlı Anayasası'na göre barış antlaşmalarının mutlaka Mebuslar Meclisi tarafından onaylanması gerekiyordu. Mebuslar Meclisi dağıtıldığından Sevr Antlaşması onaylanmadı. Bu yüzden Sevr, hukuki bakımdan geçerli değildir.

Sevr Barış Antlaşması'na TBMM'nin tepkisi çok sert oldu. Meclis bu barışı tanımadığını açıkladı. Sevr'i imzalayanlar ve onaylayanlar vatan haini sayıldı.

:Türk milleti,yaptığı Kurtuluş savaşı'yla Sevr'in geçerliliğini Önlemiş ve Sevr yerine Lozan Barış Antlaşması yapılmıştır.

21) Kurtuluş Savaşı

Doğu Cephesi

22 Haziran 1920'de Yunan saldırısının başladığı sırada, Doğuda da Ermeni saldırıları sürekli artıyordu. Bu sırada Kızılordu'nun önünde Kafkasya yolu açılmıştı. Rusların Kars ve çevresini işgali an meselesiydi. Kızılordu'nun Kafkasya'ya girmesi üzerine TBMM Hükümeti taarruza karar verdi. 24 Eylül 1920'de Ermenilerin saldırıya geçmesi üzerine Türk ordusu da karşı taarruza başladı. Türk ordusu Misâk-ı Milli sınırlarına ulaşınca ilerleyişini durdurdu. Böylece Kâzım Karabekir komutasındaki Türk ordusu amacına ulaştı.

Türk ordusunun kazandığı başarılar Ermenilerin barış istemelerine neden oldu. Görüşmeler sonunda Gümrü Antlaşması imzalandı.

Gümrü Antlaşması'yla,

- * Yeni Türk Devleti'nin uluslararası ilk siyasi başarısı Gümrü Antlaşması'dır.
- * Misak-ı Milli'nin bir kısmı gerçekleşmiştir.
- * Ermenistan, TBMM'nin siyasal varlığını kabul ederek antlaşma yapan ilk devlet olmuştur.
- * Ermeniler, Sevr'i tanımadıklarını belirterek, Türk topraklarındaki iddialarından vazgeçmişlerdir.
- * Gümrü Antlaşması, dış ilişkilerimizi canlandırmıştır. Gürcistan ve Rusya ile ilişkilerin kurulmasında etkili olmuştur.

Güney Cephesi

İskenderun, Kilis, Antep, Maraş ve Urfa İngiliz, Mersin, Osmaniye ve Adana Fransız işgaline uğradı (Ocak 1919).

İngilizlerin çekilmesinden sonra Antep, Urfa ve Maraş Fransızlar tarafından işgal edildi. Fransızlar, Mısır ve Suriye'den getirdikleri Ermenileri örgütleyip Türkler

üzerine saldırılar düzenlettirdiler. Bu durum Fransızlara karşı büyük bir tepkinin doğmasına neden oldu. Halk yaşadığı yerleri korumak amacıyla örgütlenmeye başladı. Sivas Kongresi'nde Güneydoğu illerinde de "Kuvay-ı Milliye" kurulmasına karar verildi.

Fransızlar, halkın direnişi karşısında Urfa, Antep ve Maraş'ı elde tutmanın mümkün olmadığını anladılar. TBMM'nin ardarda kazandığı askeri zaferlerle gerçeği anladı. Sakarya Savaşı'ndan sonra Ankara Antlaşması'nı imzalayarak Anadolu'da işgal ettikleri yerleri geri verdiler (20 Ekim 1921).

İtalyanlara karşı bir direniş olmamış ve cephe açılmamıştır. Bunun nedeni İtalyanların Ege bölgesinin Yunanlılara verilmesinden dolayı kırıngılık içinde bulunmaları ve Kuvay-ı Milliye hareketini desteklemeleridir. İtalyanlar ileride ekonomik açıdan sömürebilmek için halkla iyi geçinmeye çalıştılar. II. İnönü Savaşı'nın kazanılmasından sonra işgal ettikleri yerleri terkettiler (5 Temmuz 1921).

Batı Cephesi

Birinci İnönü Savaşı (6 - 10 Ocak 1921)

Savaşın Nedenleri;

- * Türk ordusunun güçlenmesini engellemek
- * Çerkez Ethem Ayaklanması'ndan yararlanmak
- * TBMM Hükümeti'ne Sevr Barış Antlaşması'nı kabul ettirmek istemişlerdir.

Yunanistan ile yeni Türk devleti arasında yapılan savaşı, yeni kurulan Türk düzenli ordusu kazanmıştır.

Savaşın Sonuçları

1. Türk milletin düzenli orduya olan güveni artmıştır.
2. TBMM, bu zaferden sonra Londra Konferansı'na davet edilmiştir.

3. Zaferden sonra Afganistan'la dostluk ve yardımlaşma anlaşması, Rusya ile Moskova Antlaşması imzalanmıştır.

Londra Konferansı (23 Şubat-12 Mart 1921)

I. İnönü Savaşı'nın kazanılması üzerine İngilizler de TBMM gerçeğini kabul etmek zorunda kaldılar.

İtilaf Devletleri, İstanbul Hükümeti'ni Londra Konferansı'na davet ettiler. İstanbul Hükümeti'nin göndereceği delegeler arasında M. Kemal'in ya da M. Kemal'in yetki verdiği birisinin de yer almasını istediler. Bu davranışlarıyla TBMM Hükümeti'ni tanımadıklarını göstermek istemişlerdir.

Londra Konferansı'nın Sonuçları

* İtilaf Devletleri, TBMM Hükümeti'ni konferansa çağırmakla onun varlığını hukuken tanımışlardır.

* Sevr Barış Antlaşması'nın çeşitli hükümleri tartışma konusu yapılmaya başlamıştır.

* TBMM Hükümeti, bu konferanstan önemli sonuçlar beklemiyordu. Fakat konferansa katılmakla "Türkler barış görüşmelerine yanaşmıyorlar, savaşı uzatıyorlar" şeklindeki propagandanın önlenmesi sağlanmıştır.

* Londra Konferansı'nın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Anadolu'da Yunan saldırısı yeniden başladı. Bu durum II. İnönü Savaşı'na neden olmuştur.

* Londra Konferansı sonrasında TBMM temsilcisi Fransa, İngiltere ve İtalya ile ikili antlaşmalar yaptı. Fakat bu antlaşmalarda "devletlerin eşitliği" ilkesine uyulmamıştır. Yapılan antlaşmalar TBMM tarafından onaylanmadığından yürürlüğe girmemiştir.

Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

I. İnönü Savaşı'nda Yunanlılara karşı kazanılan başarı ve TBMM temsilcisinin Londra Konferansı'na çağırılması üzerine Moskova Antlaşması imzalandı (16 Mart 1921).

Moskova Antlaşması'yla;

- * İlk defa büyük bir devlet TBMM'yi tanımıştır.
- * Sovyet Rusya, Misak-ı Milli'yi tanıyan ilk Avrupa devleti olmuştur.
- * Sovyet Rusya, Sevr Antlaşması'nı tanımadığını ilan etmiştir.
- * Her iki devlet de kendilerinden önceki döneme ait antlaşmaların geçersiz olduğunu bildirmiştir.
- * Batum Gürcistan'a, dolayısıyla Sovyet Rusya'ya bırakıldı. Buna karşılık Sovyetler, Kars ve çevresinin yeni Türk Devleti'ne ait olduğunu kabul ettiler. Dönemin olağanüstü şartlarından dolayı Batum Gürcistan'a bırakılmıştır. Bu durum Misak-ı Milli sınırlarından verilmiş ilk tavizdir.

II. İnönü Savaşı (23 - 31 Mart 1921)

I. İnönü Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Yunanlılar yeniden saldırıya geçtiler. Yunan saldırısının başlamasında:

- * Londra Konferansı'ndaki barış tekliflerinin TBMM Hükümeti tarafından kabul edilmemesi
- * İngilizlerin yeni bir saldırı konusunda Yunanlıları teşvik etmeleri
- * Yunanlıların Türk ordusunun teşkilatlanmasına fırsat vermeden Eskişehir ve Afyon'u almak, Ankara üzerine yürüyerek TBMM'yi dağıtmak istemeleri
- * Sevr Antlaşması'nın TBMM'ye kabul ettirilmek istenmesi

etkili olmuştur.

II. İnönü Savaşı'nın kazanılmasıyla:

- * Halkın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne olan güveni artmıştır.
- * İtalyanlar, Anadolu'da işgal ettikleri yerleri boşaltmaya başlamışlardır (5 Temmuz 1921).
- * M. Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya bir telgraf çekerek tebrik etmiş ve; Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin ters alinyazısını da (makus talihini de) yendiniz.” demiştir.

Eskişehir - Kütahya Savaşları (10 - 24 Temmuz 1921)

Yunan saldırısının amacı; TBMM Hükümeti'ni dağıtarak kesin sonucu elde etmektir. Bütün güçleriyle hazırlanan Yunan ordusu geniş bir cephe üzerinde saldırıya geçti. Bu cephe İnönü'den Afyon'a kadar uzanıyordu. Türk ordusu henüz II. İnönü Savaşı'nın yorgunluğunu üzerinden atamadığından Yunan kuvvetleri karşısında başarılı olamadı.

Üstün kuvvetlerle yapılan Yunan saldırısı karşısında Türk kuvvetleri yenilgiye uğradı. Bu gelişmeler üzerine M. Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya “Sakarya'nın doğusuna çekilmesi” tavsiyesinde bulundu. Bunun üzerine Türk ordusu Sakarya nehrinin doğusuna çekildi.

Başkomutanlık Kanunu'nun Çıkarılması

* TBMM, Meclisin sahip olduğu yetkileri şahsında toplamak ve Meclis adına uygulamak üzere M. Kemal Paşa'ya üç ay süreyle Başkomutanlık yetkisi veren kanunu kabul etti (5 Ağustos 1921). Başkomutanlık Kanunu'nun çıkarılmasıyla M.Kemal Paşa;

* TBMM'ye ait olan “yasama ve yürütme” yetkilerini doğrudan kullanmaya başladı.

* İstiklâl Mahkemelerinin de kendisine bağlanmasıyla “yargı” yetkisine de sahip oldu.

* Erzurum Kongresi'nde askerlik mesleğinden ayrılan M. Kemal Paşa, milli irade ile başkomutan oldu.

Tekâlif-i Milliye Emirleri (7 – 8 Ağustos 1921)

Mustafa Kemal Paşa başkomutan olduktan sonra Türk ordusunu yapılacak yeni savaşa hazırlamak amacı ile çalışmalara başladı. Ordu asker sayısı olarak yetersiz olduğu gibi silah ve teçhizat bakımından da çok zor durumda idi. Bundan dolayı Mustafa Kemal Paşa, Tekalif-i Milliye Emirlerini yayınladı. Çıkarılan kanun ile Türk ordusunun ihtiyaçlarının karşılanması ve savaş gücünün artırılması amaçlanmıştır.

Sakarya Meydan Savaşı (23 Ağustos - 12 Eylül 1921)

Yunan kuvvetleri 22 Ağustos 1921'de Sakarya nehrini geçerek Türk kuvvetleriyle karşılaştılar.

22 gün gece ve gündüz devam eden savaş 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun zaferiyle sona ermiştir.

Sakarya Savaşı'nın Sonuçları

- * 1683 Viyana bozgunu ile başlayan Türk gerileyişi Sakarya'da sona ermiştir.
- * Türk ordusu ilk defa savunma durumundan taarruz durumuna geçmiştir.
- * TBMM ile Kafkas Cumhuriyetleri arasında Kars Antlaşması yapılmıştır (13 Ekim 1921).
- * Kars Antlaşması ile Türkiye'nin Doğu sınırı kesinlik kazandı.
- * Fransızlarla Ankara Antlaşması imzalanmıştır (20 Ekim 1921).
- * Yunanlılar taarruz gücünü kaybettikleri gibi, İngiltere desteğinden de mahrum kalmışlardır.
- * İtilaf Devletleri TBMM'ye ateşkes ve barış teklifinde bulunmuşlardır.

İtilâf Devletleri'nin Barış Teklifleri

2 Mart 1922 tarihinde İtilâf Devletleri Dışişleri Bakanları Türk ve Yunan taraflarına ateşkes teklifinde bulundular. Yapılan teklifte, "iki taraf arasında askersiz bölge bırakılması, her iki tarafın asker ve silah bakımından güçlenmemeleri, askeri

açından Türk tarafının İtilâf Devletleri'nin denetimi altında bulunması ve çarpışmaların üç ay süreyle durdurulması" yer alıyordu. Böylece Türk ordusunun taarruz hazırlıkları durdurulacaktı. Bu teklifler Yunanlılar tarafından hemen kabul edildi. Türk tarafı ise bağımsızlık anlayışına ters düşen askeri denetim teklifini kabul etmediğini bildirdi. Ateşkesin ancak memleketimizdeki yabancı kuvvetlerin çıkmasıyla yapılabileceği belirtildi.

Büyük Taarruz

26 Ağustos 1922'de taarruz başladı. 27 Ağustos'tan itibaren Türk ordusunun üstünlüğü eline geçirmesi üzerine Yunan kuvvetleri geri çekilmeye başladı. Aslıhanlar bölgesinde yapılan bu savaşa Dumlupınar Meydan Savaşı denilmiştir. 30 Ağustos 1922 tarihinde de Yunan kuvvetlerinin tamamen yok edildiği ve Başkomutan Mustafa Kemal'in doğrudan yönettiği savaşa Başkomutanlık Savaşı denilmiştir. Yunan kuvvetlerinin yeni bir savaş hattı oluşturmalarına engel olmak amacıyla M. Kemal Paşa, "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" emrini verdi. Yunan kuvvetleri İzmir'e doğru kaçarken Türk ordusu 6 Eylül'de Balıkesir, 8 Eylül'de Manisa, 9 Eylül'de İzmir'e girdi. 17 Eylül'de ise Bandırma'ya ulaştı. 18 Eylül 1922 tarihinden itibaren Anadolu'da artık hiçbir Yunan kuvveti kalmamıştır.

Büyük Taarruz'un Sonuçları

- * Milli mücadele başarıya ulaşmıştır.
- * Anadolu'da İtalyan ve Fransız işgalinden sonra Yunan işgali de sona ermiştir.
- * Kurtuluş Savaşı'nın askeri safhası başarıyla tamamlanmıştır.
- * Türk ordusu Çanakkale ve İzmit civarında İngiliz kuvvetleri ile karşı karşıya gelmiştir.
- * İçte milli birlik ve bütünlük sağlanmıştır.

Mudanya Ateşkes Anlaşması (11 Ekim 1922)

Mudanya Ateşkes Anlaşması'na göre:

1. Türk - Yunan kuvvetleri arasındaki savaş sona erecektir.

2. Yunan kuvvetleri Meriç nehrine kadar olan Doğu Trakya'yı 15 gün içinde boşaltacaklardır.

3. Doğu Trakya TBMM'nin jandarma kuvvetlerine bırakılacaktır. Ancak bu kuvvetler 8.000'i geçmeyecektir.

4. İstanbul, Boğazlar ve çevresinin yönetimi TBMM Hükümeti'ne bırakılacaktır. İtilaf Devletleri barış yapıncaya kadar İstanbul'da kuvvet bulunduracaklardır.

5. Barış antlaşması yapıncaya kadar Türk silahlı kuvvetleri Çanakkale ve İzmit yarımadasında belirlenen çizgiyi geçemeyeceklerdir.

Mudanya Ateşkes Anlaşması'yla:

- * Türk Kurtuluş Savaşı'nın askeri safhası sona erdi.
- * Yeniden silahlı çatışmaya girilmeden diplomatik başarılarla Doğu Trakya ve İstanbul kurtarıldı.
- * İstanbul, Boğazlar ve çevresinin TBMM Hükümeti'ne bırakılması ile Osmanlı Devleti hukuken sona erdi.

Lozan Antlaşması

Lozan Konferansı'nda Alınan Önemli Kararlar

Sınırlar

Suriye Sınırı : 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması'nda belirlenen sınırlar kabul edilmiştir.

Irak Sınırı : Musul-Kerkük sorunundaki anlaşmazlıktan dolayı sınır belirlenememiştir. Sınırın daha sonra TBMM ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelerle belirlenmesine karar verilmiştir.

Boğazlar

- * Boğazların idaresi, başkanlığını bir Türk'ün yapacağı uluslararası komisyona bırakılmıştır.

* Boğazların her iki yakasında 20'şer km'lik askerden arındırılmış bölge oluşturulmuştur.

* Oluşturulan askersiz bölgeye olağanüstü bir durum yaşandığında Türkiye'nin asker sokabileceği kararlaştırılmıştır.

* Boğazlardan ticaret gemilerinin serbestçe geçmesine karar verilmiştir. Savaş gemilerine ise tonaj sınırlaması getirilmiştir.

* İstanbul'daki işgal güçlerinin şehri bir buçuk ay içerisinde boşaltmaları kararlaştırılmıştır.

Kapitülasyonlar

Lozan'ın en çok tartışılan konusu, hiç taviz verilmeden çözülmüş ve kapitülasyonlar kesin olarak kaldırılmıştır.

Ermenistan Sorunu

Sevr Antlaşması ile Doğu Anadolu'da kurulmasına karar verilen Ermeni Devleti'nin kuruluşundan vazgeçilmiş ve bölgenin Türk toprağı olduğu kabul edilmiştir.

Adalar

Oniki Ada İtalyanlara, Bozcaada ve Gökçeada Çanakkale Boğazı'nı kontrol ettiği için TBMM'ye, diğer Ege adaları ise Yunanistan'a verilmiştir. Yunanistan'ın Anadolu kıyılarına yakın olan adaları askeri amaçları için kullanması yasaklanmıştır.

Borçlar

* Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi) kaldırılacaktır.

* Osmanlı Devleti'nden ayrılan devletlere Osmanlı borçlarından hisse verilecektir.

* Osmanlı borçlarının büyük bölümünü TBMM ödeyecektir.

* Borçlar Türk lirası olarak ve taksitler halinde ödenecektir.

Azınlıklar

XIX. yüzyıl başlarından beri Türkiye'nin başını ağrıtan azınlıklar sorunu Türkiye'deki bütün azınlıkların Türk vatandaşı kabul edilmesi ile çözümlenmiştir. Azınlıklara, Türk vatandaşlarına tanınan tüm haklar tanınmış, ayrıcalıkları ise kaldırılmıştır. Türkiye'deki en kalabalık azınlık durumunda bulunan Rumların İstanbul'dakiler hariç Yunanistan'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Buna karşılık Batı Trakya hariç Yunanistan'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye gönderilmesine karar verilmiştir.

Yabancı Okullar

Türkiye'deki yabancı okulların bağlı bulunacakları rejim Lozan'da bir esasa bağlanmıştır. Buna göre yabancı okullar Türk kanunlarına ve diğer okulların bağlı bulundukları tüzük ve yönetmelik hükümlerine uyacaklardır. Türk Hükümeti bu okulların öğrenimini düzenleyecektir.

Savaş Tazminatı

Kurtuluş Savaşı'nın en büyük sorumlusu durumunda bulunan, Anadolu'nun büyük bir bölümünü tahrip eden ve Türk milletini iki yıl boyunca savaş felaketi ile karşı karşıya bırakan Yunanistan savaş tazminatı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye bırakmıştır.

Patrikhane

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı boyunca azınlıklar ve dış güçlerle birlikte hareket eden Fener Patrikhanesi'nin, yabancı kiliselerle ilişki kurmaması şartı ile Türkiye'de kalması kabul edilmiştir.

22) İnkılâplar

Atatürk İnkılâplarının Amaçları

1. Türkiye'yi muâsır medeniyet seviyesinin üzerine çıkartmak
2. Modern Avrupa devletleri ile Türkiye'yi bütünleştirmek
3. Osmanlı Devleti'nden kalmış ve halkın ihtiyaçlarına cevap vermeyen müesseselerin yerine çağdaş müesseseler kurmak
4. Türkiye'de milli egemenlik ilkesini yerleştirmek

şeklinde sıralanabilir.

Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)

Saltanatın kaldırılmasıyla;

* TBMM, Abdülmecid Efendi'yi halife seçerek, halifeliğin devam ettirilmesini sağlamıştır.

* Milli egemenliğin gerçekleşmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır.

* Saltanatın kaldırılmasıyla devletin lâikliği konusunda ilk aşama gerçekleştirilmiştir.

* İtilâf Devletleri'nin Lozan Konferansı'nda ikilik çıkarma planları sonuçsuz kalmıştır.

Cumhuriyetin İlânı

29 Ekim 1923'te TBMM anayasa değişikliğini kabul ederek yeni Türk Devleti'nin bir Cumhuriyet olduğunu onayladı.

Cumhuriyetin İlân Edilmesinin Sonuçları

* Yeni Türk Devleti'nin yönetim şeklinin Cumhuriyet olarak belirlenmesiyle 1921 Anayasası'nda esaslı değişiklikler yapılmıştır. Türkiye'nin hükümet şeklinin Cumhuriyet, dininin İslâm, resmi dilinin Türkçe olduğu şeklindeki madde Anayasaya konulmuştur.

* Cumhuriyetin ilanı ile devlet rejiminin adı belirlenmiş, bu konudaki tartışmalar sona erdirilmiştir.

* M. Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanı, ilk Cumhuriyet hükümetini kurma görevini İsmet Paşa'ya vermiş, Fethi (Okyar) Bey de TBMM Başkanlığı'na seçilmiştir.

* Cumhurbaşkanı'nın seçilmesiyle devlet başkanlığı sorunu çözüme kavuşmuştur.

* Meclis hükümeti yerine kabine sistemi getirilerek, yürütme işlerinin gecikmemesi sağlanmıştır.

* Milli Mücadelenin başından beri amaçlanan ulusal egemenlik düşüncesi başarılı olmuş, çağdaşlaşma yolunda da önemli bir adım atılmıştır.

* Cumhurbaşkanı seçimini Meclisin yapacağı kesinleşmiştir.

Halifeliğin Kaldırılması

Halifeliğin Kaldırılmasının Nedenleri

* Saltanatın kaldırılması ve Vahdettin'in ülkeyi terketmesinden sonra TBMM, Abdülmecit Efendi'yi halife seçti. Çünkü kamuoyu henüz halifeliğin kaldırılmasına hazır değildi. Halbuki, Cumhuriyetin ilânı ve devlet başkanının seçilmesi ile halifeliğin rolü kalmamıştı.

* Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanından sonra eski rejim taraftarlarının sığınabilecekleri tek güç olarak halifelik kalmıştı.

* Bazı TBMM üyeleri, halifeyi milletin üzerinde görmeye başlamışlar, "TBMM Halifenin, Halife de TBMM'nindir." şeklinde propagandalara girişmişlerdi.

* Türkiye, çağdaşlaşma yolunda olduğuna ve laikliği amaçladığına göre halifeliğin böyle bir rejimde yeri yoktu.

Bütün bu sebeplerden dolayı 3 Mart 1924 günü alınan bir kararla halifelik kaldırıldı.

Aynı gün;

* Şer'îye ve Evkâf Vekâleti kaldırıldı. Böylece lâik devlet yolunda önemli bir adım atıldı. Daha sonra yerine Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu.

* Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti Kaldırıldı. Böylece Genelkurmay Başkanlığı'nın hükümet ve siyaset dışına çıkması sağlandı.

* Osmanlı Hanedanı'nın Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışına çıkarılması kararlaştırıldı.

Halifeliğin Kaldırılmasının Sonuçları

- * Halifeliğin kaldırılması laikliğe geçişin en önemli aşaması olmuştur.
- * Halifeliğin kaldırılması Türkiye'de inkılâp sürecini hızlandırmış ve inkılâplar için elverişli bir ortam hazırlamıştır.
- * Türkiye'de ümmetçilik arayışları sona ermiştir.

Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

Müdafaa-i Hukuk Grubu ve Halk Fırkası'nın Kurulması (9 Ağustos 1923)

TBMM 1 Nisan 1923'te tarihi görevini tamamlayarak seçimlerin yenilenmesini kararlaştırdı. M. Kemal Paşa da seçimlerden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yerine Halk Fırkası'nı kurdu. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi olan Halk Fırkası'nın başkanlığına M. Kemal Paşa seçildi. Bu arada yapılan seçimlerle, ikinci grup mensupları meclisten tamamen uzaklaştırılmış oldu.

Ordunun Siyasetten Ayrılması

Mustafa Kemal Paşa, daha II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Partisi'nde gördüğü ordu ile işbirliğini tenkit etmişti. Bu tecrübelerin ışığında önce 3 Mart 1924'te o zamana kadar hükümette yer alan Genelkurmay Başkanlığı politika

dışında bırakıldı. Ardından komutanların milletvekili olmalarının kaldırılmasıyla ordunun siyasetten ayrılması sağlandı. Ordunun siyasetten ayrılması ile meclisteki rekabetin iç çatışmaya dönüşmesi önlenmiştir.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Mustafa Kemal Paşa'da mecliste demokrasinin yerleşebilmesi için yeni bir partinin kurulmasını gerekli görüyordu. Cumhuriyet rejiminin yerleşebilmesi için başka partilerin varlığı ve hükümetteki partinin denetlenmesi gerekiyordu.

Muhallif milletvekilleri hazırlıklarını tamamladıktan sonra 17 Kasım 1924'de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular. Partinin başkanlığına Kazım Karabekir getirildi.

Şeyh Sait İsyanı

İsyanın Nedenleri

- * Yenilik hareketlerinin hızlanması
- * İngiltere'nin kışkırtmaları
- * Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın çalışmaları
- * Hilafet ve Saltanatı geri getirme düşünceleri

Şeyh Sait Ayaklanması 13 Şubat 1925'te Diyarbakır'da başladı. İsyançıların amacı Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak ve Osmanlı devlet düzenini geri getirmektir. İsyan kısa sürede Erzurum, Elazığ, Muş, Bitlis gibi doğu illerinde yayıldı. Ali Fethi Okyar Hükümeti isyanın bastırılmasında başarılı olamayınca istifa etti. Yeni hükümeti kuran İsmet Paşa aldığı askeri ve siyasi önlemlerle isyanı bastırdı.

Şeyh Sait Ayaklanması'nın Sonuçları

- * Doğu Anadolu Bölgesi'nde bozulan huzuru sağlamak amacı ile Takrir-i Sükun Kanunu çıkarıldı (4 Mart 1925). Bu kanun 1929 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

* Türkiye Cumhuriyeti yıprandığı için İngiltere Musul sorununun kendi lehine çözülmesinde büyük avantaj sağlamıştır.

* Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmaya yönelik ilk isyan bastırılmıştır.

* Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası isyanda rolü olduğu gerekçesi ile kapatılmıştır (5 Haziran 1925).

* Türkiye'de çok partili hayata geçiş için yapılan ilk deneme başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

* Şeyh Sait isyanı, Türkiye'de çok partili hayata geçiş için ortamın uygun olmadığını ve henüz demokrasinin tam anlamıyla uygulanamayacağını göstermiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı

Mustafa Kemal Paşa'nın onayıyla kurulan Serbest Cumhuriyet Partisi'ni kurdular (12 Ağustos 1930). Bir süre sonra teşkilâtlar oluşturmaya başladı. İşte bu esnada inkılâplara karşı olanlar partiye girmeye başladılar. Bir süre sonra inkılâplar, hükümet ve lâiklik aleyhine gösteriler ortaya çıktı. Fethi Bey'in kontrolünden çıkan olaylar, kendisini Mustafa Kemal Paşa ile karşı karşıya getirdi. 18 Aralık 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kendi kendini feshetti. Böylece ülkemizde Cumhuriyetin ilânından sonraki çok partili hayata geçişteki ikinci deneme de başarılı olamadı. Bundan sonra Atatürk döneminde bir daha girişimde bulunulmadı. Ülkemizde çok partili hayat ancak 1946'da başlayabilmiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kendi kendini feshetmesinden sonra Menemen Olayı meydana geldi. Derviş Mehmet ve adamları 23 Aralık 1930'da Menemen kasabasında isyan ettiler. İsyanı bastırmaya gelen Asteğmen Kubilay öldürüldü. Menemen Olayı süratle bastırıldı. Bu olay, Serbest Fırka'nın kapatılmasının ne kadar yerinde bir davranış olduğunu göstermiştir.

Hukuk Alanındaki İnkılâplar

Hukuk İnkılâbının Nedenleri

- * Milliyet, din, mezhep ve tarikat farklılıklarından dolayı ülkede hukuk birliğinin sağlanamaması
- * Halkın evlenme, boşanma ve miras gibi konularda kendi dini kurallarını uygulaması
- * Ceza hukukunun şahısların güvenliğini sağlamada yetersiz kalması ve modern ceza hukukuna uymaması
- * Mahkemede tek yargıçın (kadı) bulunması
- * Kadın haklarıyla ilgili kanunların yetersiz kalması
- * İktisadi ve ticari hayatı düzenleyen kuralların yetersiz kalması
- * Müslüman olmayan azınlıkların kişisel hukuk ve aile hukukuna ait sorunları kendi dini kurallarına göre çözmeleri
- * Eski hukuk sisteminin çağın gelişmeleri karşısında yetersiz kalması
- * Türkiye Cumhuriyeti'nin Batı medeniyetine katılmayı hedeflemesi
- * Devletin lâik bir karakter kazanmasının gerekliliği

Medeni Kanun'un Kabulü

TBMM, 17 Şubat 1926'da yeni Medeni Kanunu kabul etti. Bu kanun 6 Ekim 1926'da yürürlüğe girdi.

Medeni Kanun'un Kabulünün Sonuçları

- * Kadınlarla erkekler arasında toplumsal ve ekonomik alanda tam bir eşitlik sağlanmıştır. Kadınlara istediği mesleğe girme hakkı tanınmıştır.
- * Evlilik, devlet kontrolü altına alınarak resmi nikâh zorunluluğu kabul edilmiştir.
- * Çok kadınla evlenme yerine tek kadınla evlilik kararlaştırılmış, Medeni Kanun ile modern Türk ailesi kurulmuştur.
- * Mirasta kız ve erkek çocuklar arasında eşitlik sağlanmıştır.
- * Boşanmada serbestlik kaldırılarak belli şartlara bağlanmıştır.
- * Toplumsal hayat çağdaş gelişmelere göre düzenlenmiştir.

* Kabul edilen kanunlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün vatandaşlarına uygulanır hale getirilmiştir. Böylece hukuk bakımından vatandaşlar arasında din ve mezhep farkı gözetilmemiştir.

* Türkiye'deki Müslüman olmayan topluluklar, Lozan Antlaşması'nın kendilerine tanıdıkları haktan vazgeçtiklerini ve Türk Medeni Kanunu'na uymak istediklerini bildirdiler. Hükümetçe de bu isteğin kabulüyle Avrupa devletlerinin müdahaleleri ortadan kalkmıştır. Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma yetkileri de sona ermiştir.

* Hukuk birliği sağlanmıştır.

Türk Kadınlarına Siyasal Hakların Verilmesi

1930 yılında kabul edilen Belediye Kanunu ile kadınların belediye seçimlerine katılmaları sağlandı. 5 Aralık 1934'te kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanındı. Böylece Türk kadını hukuk alanında tam olarak erkeklerle eşit oldu. Avrupa devletlerinden çoğu, kadınlara bu imkânları sağlayamadan, Türk İnkılâbı'nın kadınlara siyasal haklar vermesi Atatürk'ün kadınlara verdiği değeri göstermektedir.

Eğitim Alanındaki İnkılâplar

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla;

* Bütün eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

* Azınlık ve yabancı okulların dini ve siyasi amaçlarla öğretim yapmaları önlenmiştir.

* Yabancı okulların ders programlarına Türkçe kültür dersleri konmuş ve bu derslerin Türk öğretmenler tarafından okutulması sağlanmıştır.

* Devlet eğitimin her çeşidiyle uğraşmaya başlamış, Milli Eğitim Bakanlığı bütün eğitim ve öğretim işlerinin tek sorumlusu haline gelmiştir.

* Medreseler kapanmıştır.

* Eğitimin lâikleşmesi alanında önemli bir adım atılmıştır.

Lâtin Harflerinin Kabulü (1 Kasım 1928)

Meclis, 1 Kasım 1928'de yeni harflere dair çıkardığı kanunla Arap harfleri yerine Lâtin alfabesini kabul etmiştir. Lâtin harflerinin kabulüyle;

Batı dünyası ile yakınlaşma yolunda önemli bir adım atılmıştır.

Çağdaşlaşmada önemli bir engel oluşturan yazı meselesi çözümlenmiştir.

Okuma-yazma oranı sürekli artarken, basılan kitap sayısında da büyük bir artış meydana gelmiştir.

Yeni Tarih Anlayışı

Atatürk, Türk tarihinin sadece İslâm ve Osmanlı tarihleriyle sınırlı olmasını kabul etmiyordu. Bu nedenle tarih konusunda araştırmalar yapmak üzere Türk Tarih Kurumu'nu kurdu (15 Nisan 1931). Türk Tarih Kurumu'nun kurulmasıyla milli tarih anlayışı yolunda önemli bir gelişme kaydedildi.

Türk Dilinin Geliştirilmesi

Atatürk, dil çalışmalarının planlı bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumu'nu kurdu (12 Temmuz 1932).

Dil inkılâbıyla ;

* Türkçeyi, Osmanlıların halk tarafından benimsenmemiş kelime ve kurallarından arındırmak

* Yabancı kelimeler yerine halk arasında kullanılan ya da yazılı kaynaklarda yer alan yeni kelimeler türetmek

* Türkçenin zenginliğini ortaya koymak

* Türkçenin bilim dili konusunda da gelişmesini sağlamak

amaçlanmıştır.

Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması milliyetçilik ilkesi doğrultusunda yapılmıştır.

Toplumsal Hayatın Düzenlenmesi

Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)

30 Kasım 1925 tarihinde çıkarılan bir kanunla tekke, zaviye ve türbeler kapatılmıştır. Böylece Türk toplumunun çağdaşlaşması ve lâikleşmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır. Yine aynı kanunla “şeyhlik, dervişlik, dedelik, seyyitlik, çelebilik, türbedarlık” gibi ünvanlar kaldırılmıştır.

Kılık - Kıyafetin Düzenlenmesi

25 Kasım 1925 tarihinde şapka Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla Türk erkeklerinin başlık olarak şapka giymesi kararlaştırılmıştır. 1934 yılında çıkarılan bir kanunla da hangi din ve mezhebe mensup olursa olsun din adamlarının mabetler ve ayinler haricinde dini kıyafetle dolaşmaları yasaklandı. Sadece Diyanet İşleri Başkanı, Rum ve Ermeni Patrikleri, Hahambaşı her zaman dini kıyafet giyebileceklerdi. Kılık-Kıyafet düzenlenmesi çalışmaları çağdaşlaşma ile işgilidir.

Ölçüler ve Takvimde Değişiklik

Batılı devletlerle olan münasebetlerini geliştirmesi için takvim ve ölçülerin de düzenlenmesi gerekiyordu. 26 Aralık 1925 tarihinde çıkarılan bir kanunla çağdaş dünyanın kullandığı Milâdi Takvim kabul edildi. 1 Ocak 1926'dan itibaren de uygulandı. Yine aynı tarihte uluslararası saat kabul edilerek gün, gece yarısından başlatıldı ve yirmidört tane saat birimine ayrıldı.

Osmanlı ülkesinde uzunluk ve ağırlık ölçüleri de geleneklere göre düzenlenmişti. Okka, arşın, endaze, kile vb. yörelere göre değişen ölçülerin kullanılması ekonomik hayatta bazı karışıklıklara neden oluyordu. 1931 yılında kabul edilen bir kanunla

metre ve kilo sistemi getirilerek ticaret ve ekonomi alanlarında işlemler kolaylaştırıldı. Yurdun her tarafında düzenli bir ölçü sistemi kuruldu.

Batılı ülkeler pazar günü tatil yapmaktaydı. Türkiye'nin bu ülkelerle ekonomik ilişkileri gelişmekte olduğundan hafta tatilinin yeniden düzenlenmesi gerekiyordu. 1935 yılında alınan bir kararla pazar günü hafta tatili olarak benimsendi.

Soyadı Kanunu'nun Kabulü (21 Haziran 1934)

Kişilerin toplumsal hayatta kolaylıkla tanınmaları amacıyla 21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu kabul edildi. Bu kanuna göre her aile bir soyadı alacak, soyadları Türkçe olacak, rütbe, memurluk, yabancı ırk, millet adları ile ahlâka aykırı ve gülünç kelimeler soyadı olarak kullanılamayacaktı. Soyadı Kanunu'nun kabulünden sonra TBMM Türk milleti adına, M. Kemal'e Atatürk soyadını vermiştir.

1934 yılında çıkarılan diğer bir kanunla "ağa, hacı, hoca, hafız, hocaefendi, bey, paşa, hanım, hanımefendi" gibi eski toplum zümrelerini belirten ünvanlar kaldırıldı. Aynı kanunla, eski Osmanlı idarecilerinin verdiği tüm nişan ve rütbeleri taşımak yasaklandı.

Ekonomi Alanındaki Gelişmeler

İzmir İktisat Kongresi (18 Şubat - 4 Mart 1923)

İzmir İktisat Kongresi'nde;

1. Hammaddesi yurt içinde yetişen veya yetiştirilebilen sanayi dallarının kurulması
2. Küçük imalattan süratle fabrikaya geçilmesi
3. Özel sektörcü yapılamayan teşebbüslerin devletçe gerçekleştirilmesi
4. Özel teşebbüse kredi sağlayacak bir devlet bankası kurulması

5. İşçilerin durumunun düzeltilmesi gibi kararlar alınmıştır.

Milli Ekonominin Kurulması

Tarım

Osmanlı İmparatorluğu döneminde köylü, ağır vergiler altında eziliyordu. Özellikle âşâr vergisi köylüler için büyük yük haline gelmişti. Âşâr vergisi genel bütçe gelirinin % 40'ını oluşturuyordu. Yeni Türk Devleti böyle bir gelirden vazgeçti. 17 Şubat 1925'te çıkarılan bir kanunla âşâr vergisi kaldırılarak yerine arazi vergisi konuldu. Böylece köylünün rahatlaması sağlanmıştır.

Köylüye yardım etmek amacı ile tohum ıslah istasyonları, numune çiftlikleri kuruldu. Traktör kullanılması teşvik edilerek ucuz alet ve makina dağıtıldı. Tarım Kredi Kooperatifleri kuruldu. Yüksek Ziraat Enstitüleri açılarak tarımla ilgili bilimsel araştırmalar yapılmasına imkân hazırlandı. Tarım faaliyetlerini geliştirmek ve çiftçilere kredi kolaylığı sağlamak amacıyla Ziraat Bankası geliştirilerek kredi imkanları artırıldı.

Sanayi

Kurtuluş Savaşı'nın sonunda İstanbul, İzmir ve Adana'da birkaç dokuma fabrikası ile İstanbul'da bir askeri fabrika ülkenin sanayi gücünü meydana getiriyordu. Halbuki, kalkınmak için sanayileşmenin gerçekleşmesi gerekiyordu.

Sanayi kuruluşlarını teşvik amacıyla 28 Mayıs 1927 tarihinde "Teşvik-i Sanayi Kanunu" çıkarıldı. Bu kanunla özel teşebbüse yatırım yapmada pek çok kolaylıklar sağlanmıştır. 1929 yılından itibaren gümrük tarifelerinin yükseltilmesi de, memleketimizdeki sanayii dış rekabette korumayı amaçlamıştır.

Yeni devletin kuruluşundan 1933'e kadar geçen dönemde sanayileşme istenilen seviyede gerçekleşmemiştir. Bu durumda;

- * Gelir seviyesinin çok düşük olması
- * Özel sektörün yetersiz olması
- * Teknik bilgi yetersizliği
- * 1929'a kadar sanayinin dışa karşı himaye edilememesi
- * Özel sektörün Teşvik-i Sanayi Kanunu'na rağmen yapabildiği yatırımların miktar ve çeşit itibariyle yeterli olmaması

1929 dünya ekonomik bunalımının olumsuz etkileri gibi nedenler önemli rol oynamıştır.

Ülkemizde 1934 yılında ilk defa planlı ekonomiye geçildi. 1934 - 1939 yılları arasında “Birinci Beş Yıllık Plan” uygulandı. Hazırlanan bu plana göre, özel sektörün gerçekleştiremeyeceği yatırımlar devlet eliyle yapılmaya başlandı. Plân doğrultusunda dokuma, demir, kâğıt, cam ve kimya alanlarında 1937'ye kadar onaltı fabrika kuruldu. Fabrikaların işletmeye açılmasıyla dışarıdan alınan mallar yüzde elli oranında azaldı. “İkinci Beş Yıllık Plân” ise İkinci Dünya Savaşı'ndan dolayı uygulanamadı. Fakat, 1945 yılına kadar süren savaş esnasında Türkiye, dışarıya muhtaç olmadan kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir. Sümerbank'ın açılmasıyla elde edilen başarı, yeni kuruluşların açılmasını teşvik etmiş ve maden işleri ile uğraşacak Etibank ve Maden Tetkik Arama Enstitüsü kurulmuştur (1935). Böylece sanayide devletçilik ilkesi iyice yerleşmiştir.

Yeni dönem, sanayi alanındaki hizmetlerin doğrudan devlet tarafından gerçekleştirildiği Devletçilik politikasının uygulandığı bir dönem olmuştur.

23) Atatürk Dönemi 'nde Türkiye 'nin Dış Politikası

Atatürk Dönemi'nde Türk Dış Politikasının Temel İlkeleri

Atatürk'ün dış politikasının temel ilkeleri;

- * Milli sınırlarımız içinde kalmak ve gerçekleştiremeyeceğimiz emeller peşinde koşmamak
- * Bağımsızlığımıza ve sınırlarımıza saygı duyan devletlerle iyi ilişkiler kurmak, diğer devletlerin işlerine karışmamak ve kendi işlerimize karışılmasına fırsat vermemek
- * Devletlerarası sorunları hukuka dayalı olarak barışçı yollardan çözümlmek
- * Ulusun hayatı tehlikede olmadıkça savaşa girmemek
- * Milli sınırlarımız içinde herşeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı devam ettirmek
- * Dış politika ve diplomaside bilim ve teknolojiyi yol gösterici olarak kullanmak ve dünyadaki gelişmeleri göz önünde tutmak

şeklinde özetlenebilir. Atatürk “Yurtta sulh, cihanda sulh” vecizesiyle iç ve dış politikada barışı benimsediğini ortaya koymuştur.

Türkiye – İngiltere İlişkileri

Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkilerin normalleşmesini engelleyen en önemli neden, Türk – Irak sınırının tesbiti anlamına gelen Musul sorunu olmuştur.

Musul bölgesindeki zengin petrol yataklarını bırakmak istemeyen İngiltere, Irak'ta manda yönetimi ilan etti. Lozan Konferansı'nda Türkiye - Irak sınırı görüşülürken Türk heyeti, “Halkın çoğunluğunun Türk olması” nedeniyle, Musul ve Süleymaniye bölgelerinin Türkiye sınırları içerisinde kalması gerektiğini öne sürdü. Irak adına mandater devlet olan İngiltere ise, Musul'un Irak sınırları içinde kalmasında direndi. Bunun üzerine Türkiye'nin bölgede bir halk oylaması yapılması isteği yine İngiltere tarafından reddedildi.

Türkiye, sınırlarını ve bağımsızlığını korumak için her türlü tedbire başvuracağını açıklayarak İngiltere'nin askeri hareketini önlemiştir. Bu dönemde ortaya çıkan Şeyh Sait isyanı Türkiye'yi olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla Şeyh Sait isyanı bir ülkenin içerisinde yaşanan olumsuzlukların dış politikayı olumsuz yönde etkilediğine kanıt olarak gösterilebilir.

İkili görüşmeler sonunda çözölemeyen Musul meselesi, Milletler Cemiyeti'ne götüröldü. Musul meselesini incelemek amacıyla oluşturulan komisyonun önerisiyle Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a katılması gerektiğini belirtti.

Türkiye Milletler Cemiyeti'nin kararına uyarak İngiltere ile Ankara Antlaşması'nı yaptı (5 Haziran 1926).

Bu antlaşmayla;

- * Musul ve Kerkük Irak'a bırakıldı.
- * Irak Hükümeti, Musul'a karşılık petrol üzerine konulan verginin % 10'unu 25 yıl süreyle Türkiye'ye vermeyi kabul etti.

Türkiye – Fransa İlişkileri

Fransa ile Türkiye arasında yaşanan sorunların en önemlisi Osmanlı Devleti'nden kalan borçların ödenmesi konusunda yaşanmıştır. Alacaklı ölkeler içinde en fazla pay sahibi olan Fransa'ydı. Bu konuda 13 Haziran 1928'de Paris'te Türkiye ile alacaklı devletler adına Duyun-ı Umumiye İdaresi arasında bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmayla ödenecek borçların miktarı ve ödeme şekli belirlenmiştir. Ancak, 1929'da başlayan dünya ekonomik krizi borçların ödenmesini güçleştirmişti. Bunun üzerine Türkiye, borçların ertelenmesini istemiş ve 22 Nisan 1933'te Paris'te yeni bir borç sözleşmesi imzalanmıştır. Son antlaşma Türkiye lehine olmuş ve borçlarla ilgili sorun çözümlenmiştir.

Lozan Antlaşması'na göre yabancı okullar, Türk kanunlarına ve diğer okulların bağlı bulundukları yönetmeliklere uyacaklardı. Bu durum Fransa ile anlaşmazlıklara neden oldu.

“Türkiye’de bizim okullarımızın sahip olmadıkları ayrıcalığa, yabancı okulların sahip olması kabul edilemez.” diyen Atatürk, yabancı okulların Türk kanunlarına uymasını istemiştir. Yönetmeliklere uymayan bazı okullar kapatılmıştır. Yabancı okullar meselesi Fransa ile iyi ilişkilerin kurulmasını geciktirmiştir.

Türkiye – Yunanistan İlişkileri

Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında en önemli sorun nüfus mübadelesi (değişim) hakkındaki sözleşme ve protokolün uygulanması konusunda yaşanmıştır.

Lozan Antlaşması'nda, İstanbul'daki Rumlarla Batı Trakya'daki Türkler dışında Türkiye'deki Rumlarla Yunanistan'daki Türklerin karşılıklı değiştirilmeleri kararlaştırılmıştır. 30 Ocak 1923'te imzalanan protokolle değişime tabi tutulacak kişilere ait şartlar belirlenmiştir. Tarafsız devletlerin temsilcilerinin de katıldığı mübadele komisyonu kurulmuş, ancak Yunanistan'ın sürekli anlaşmazlık çıkarması yüzünden bir sonuç alınamamıştır.

Bir süre sonra Türk - Yunan ilişkileri gerginleşti. Anlaşmazlık silahlı bir çatışmaya yol açmadan gergin hava yumuşatıldı ve 10 Haziran 1930 tarihinde anlaşma yapıldı. Bu antlaşma ile yerleşme tarihlerine ve doğum yerlerine bakılmaksızın İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsi etabli (yerleşik) sayılmıştır.

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girmesi

Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan devletler tarafından savaştan hemen sonra uyuşmazlıkları barışçı yollardan çözmek, uluslararası işbirliğini geliştirmek, böylece barış ve güvenliği koruyarak yeni savaşları önlemek iddiasıyla kurulmuştu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasının temeli barışçı esaslara dayanıyordu. Türkiye komşu ülkelerle dostluk ve iyi ilişkiler kurmuştur.

Türkiye'nin barışçı girişimleri diğer ülkeler tarafından memnuniyetle karşılandı. 1930'dan sonra milletlerarası işbirliğinin önem kazanması, Milletler Cemiyeti'ne ilgiyi artırmıştır. 1932 Temmuz'unda İspanya'nın teklifi, Yunanistan'ın desteğiyle Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur (18 Temmuz 1932).

Balkan Antantı

Türkiye Milletler Cemiyeti'ne girdikten sonra Balkan uluslarıyla yakınlaştı. 1933'ten sonra Almanya ve İtalya silahlanarak dünya barışını tehdit etmeye başladılar. Bu gelişmeler sonucunda Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya devletleri arasında Balkan Antantı imzalanmıştır (9 Şubat 1934).

Arnavutluk, İtalya'nın baskısından dolayı, Bulgaristan ise, Makedonya konusunda Yunanistan ve Yugoslavya ile anlaşmazlık nedeniyle antanta katılmadılar.

Balkan Antantı'yla Türkiye batı sınırlarını güvence altına almış ve Türkiye için Balkanlarda barış dönemi başlamıştır.

Boğazlar Sorunu ve Montrö Sözleşmesi

Lozan Konferansı'nda imzalanan Boğazlarla ilgili hükümler Türkiye'nin boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını sınırlandırmaktaydı. Türkiye, boğazlarla ilgili bu hükümleri, güvenlik konusunda Milletler Cemiyeti'nin etkili olacağını ve Avrupa'da silahsızlanmanın gerçekleşeceği umuduyla kabul etmişti.

1933'ten sonra İtalya, Almanya ve Rusya silahlanmaya başladı. Milletler Cemiyeti barışı tehdit eden bu gelişmeleri önleyemedi. Bu gelişmeler üzerine kendi güvenliğini garanti altına almak isteyen Türkiye, 10 Nisan 1936'da Boğazlar üzerindeki sınırlamaları kaldırmak amacıyla Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletlere birer nota göndererek Boğazlarla ilgili hükümlerin düzeltilmesini

istemiştir. Türkiye'nin bu isteği ilgili devletler tarafından olumlu karşılanmış ve İsviçre'nin Montreux (Montrö) şehrinde Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır (20 Temmuz 1936).

Montrö Sözleşmesi'ne göre;

- Lozan Antlaşması'nda kurulan Boğazlar Komisyonu kaldırılarak bütün yetkileri Türkiye Cumhuriyeti'ne devredilecektir.
- Lozan Antlaşması ile Boğazların iki yanında askersiz duruma getirilen yerlerde, Türkiye asker bulundurabilecek ve tahkimat yapabilecektir.
- Ticaret gemilerinin her iki yönde Boğazlardan geçişi serbest olacaktır.
- Savaş gemilerinin geçişi ise zaman ve ağırlık bakımından sınırlandırılacaktır.
- Türkiye, savaşa girer veya bir savaş tehlikesi ile karşılaşsa Boğazları istediği gibi açıp kapatabilecektir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'yle;

- * Türk Devleti'nin egemenlik haklarını sınırlayıcı hükümler kaldırılmıştır.
- * Boğazlarda asker bulundurulması ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de önemi artmış ve Türkiye milletlerarası dengede önem kazanmıştır.
- * Türk – Sovyet ilişkilerinde ayrılığın ilk adımı atılmış, sözleşme Sovyet Rusya tarafından yetersiz bulunmuştur.

Sadabat Paktı

Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Tahran'daki Sadabat Sarayı'nda dörtlü bir pakt oluşturuldu (8 Temmuz 1937). Bu pakt, İtalya'nın doğu ülkelerini hedef olan istilâ politikasından kaynaklanmıştır. Orta Doğu'ya yayılmaya çalışan İtalya'ya karşı ortak bir savunma sistemi kurularak yayılmacı politikalara tepki gösterilmiştir.

Hatay'ın Türkiye'ye Katılması

II. Dünya Savaşı'nın yaklaşması üzerine Fransa 1936 yılında Suriye'yi boşaltma kararı aldı. Bu arada Fransa, Hatay'ı Suriye'ye bıraktı. Sorunları barışçı yollarla çözümlmek isteyen Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne başvurarak çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Hatay'ın Türkiye'ye verilmesini istedi.

Hitlerin Avusturya'yı ilhakından sonra, Avrupa'da güçler dengesi bozulmaya başladı. Fransa, Hatay konusundaki tutumunu yumuşatmak zorunda kaldı. Yapılan seçimler sonunda bağımsız bir devlet olarak Hatay Cumhuriyeti kuruldu (2 Eylül 1938). Hatay Cumhuriyeti ile Türkiye arasında yakın ilişkiler geliştirildi.

23 Haziran 1939'da Fransa ile Türkiye arasındaki bir antlaşma ile Hatay'ın Türkiye'ye katılması kabul edildi. Böylece Atatürk'ün ölümünden sonra Hatay meselesi Misak-ı Milli ilkeleri doğrultusunda Türkiye'nin lehine çözümlenmiştir.

24) Atatürk İlkeleri

Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet, yönetimin millete ait olduğunu ortaya koyan bir rejimdir.

Cumhuriyette temel ilke, seçimdir. Devlet hizmetlerinin hiçbir kademesinde “veraset” usulü olmayıp, yerine seçim ve tayin vardır.

Cumhuriyet, devlet başkanlığında ve diğer kademelerde hayat boyu kalmaya karşı çıkar. Seçim sonucunda iktidara gelen kişiler bile ömür boyunca devlet başkanlığı mevkiinde kalamaz.

Cumhuriyetin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar

* Cumhuriyet, bütün vatandaşlara devlet yönetimine eşit şekilde katılmayı sağlamıştır.

* Türk toplumunun gelişmesini ve çağdaşlaşmasını sağlamıştır.

Milliyetçilik

Milliyetçilik, millet gerçeğinden hareket eden bir fikir akımı ve çağımızın en geçerli sosyal düşüncelerinden biridir. Türk milletinin geleceğini belirlemede temel ilke olan “milliyetçilik”, milleti huzur ve refaha yöneltten en güçlü bağıdır.

Atatürk’e göre bir insan topluluğunun millet sayılabilmesi için “Zengin bir hatıra mirasına, birlikte yaşamak hususunda samimi olmaya, sahip olunan mirasın korunmasını birlikte sürdürebilmek konusunda ortak amaç olmasına, sevinçte ve üzüntüde beraber olmaya” ihtiyaç vardır.

Atatürk’ün millet anlayışı ırk veya din esasına dayalı değildir. Yine Atatürk’ün millet anlayışı akılcı ve insancıdır. Türk milliyetçiliğinin amacı, Türk’ün her alanda yükselmesidir.

Milliyetçiliğin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar

- * Kurtuluş Savaşı'mızın kazanılmasını sağlamıştır.
- * Milletimizin iç ve dış tehditler karşısında bütünleşmesini sağlamıştır.
- * Türk toplumunu din, mezhep, ırk, ve sınıf kavgalarından koruyarak milli birlik ve beraberliğimizi güçlendirmiştir.

Halkçılık

Bir milleti oluşturan, çeşitli mesleklerin ve toplumsal grupların içinde bulunan insanlara halk denir. Halkçılık ilkesi, hem cumhuriyetçiliğin, hem de milliyetçiliğin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Halkçılık ilkesi, toplumda hiç kimsenin diğerlerinden üstün olmaması ve kanun önünde kesin eşitliğin kabulü anlamına gelmektedir. Hiçbir toplumsal grubun ve zümrenin ayrıcalığı yoktur. Halk her bakımdan birbirine eşit kişilerden oluşur.

Halkçılığın Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar

- * Halkçılıkla Milli egemenlik tam olarak gerçekleşmiş ve demokrasinin yerleşmesine katkıda bulunulmuştur.
- * Toplumda barış ortamının kurulması sağlanmıştır.
- * Bu ilke ile Türk toplumu yönetime katılma, kanunlar önünde eşit olma ve devletin imkanlarından eşit olarak faydalanma olanağına kavuşmuştur.
- * Halkçılık, kalkınmayı hızlandırmış, zayıf bir ekonomik mirastan bugünkü Türkiye'yi oluşturmuştur.

Devletçilik

Devletçilik, Türkiye’de ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın özelliklerini gösteren siyasi uygulamalardır.

Devletçilik anlayışına göre devlet; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temel faktörüdür. Devlet bu alanlardaki geniş faaliyetleri yürütmekle görevli, güçlü ve geniş yetkilere sahiptir.

Ancak daha dar anlamda devletçilik, “devletin ekonomik alanda doğrudan doğruya müdahalesini öngören bir sistemdir.” Devletçiliğin ekonomik alandaki görünümü, karma ekonomi şeklinde olmuştur. Devletçilikte asıl uygulama alanı ekonomide görüldüğünden, devletçilik ve karma ekonomi eş anlamda kullanılmıştır.

Atatürk’ün Devletçilik İlkesinin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar

- * Bu ilke sayesinde Türkiye ilk defa plânlı ekonomiye geçmiştir.
- * Devlet eliyle önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir.
- * Teknik eleman eksikliğinin giderilmesi sağlanmıştır.
- * Ekonomik kalkınmada bölgeler arası farklılıkların giderilmesinde önemli rol oynamıştır.
- * Türk çiftçisine ürünlerini en iyi şekilde değerlendirme fırsatı sağlamıştır.

Lâiklik

Türk ve yabancı bilim adamları Atatürk devrimlerinin en önemli ögesi olarak lâikliği kabul etmişlerdir. Lâik devlet anlayışı, Türk inkılâbının en önemli esası olarak 1937 yılında 1924 Anayasası’na girdiği gibi, 1961 ve 1982 Anayasalarında da 2. maddede yer almıştır.

Lâiklik, devlet düzeninin ve hukuk kurallarının dine değil, akla ve bilime dayandırılmasıdır. Ancak kişinin dini inancına ve vicdan hürriyetine karışmaz.

Devletin egemenlik gücü de ilâhi kaynaklar yerine millet iradesine uygun olarak düzenlenmiştir. Türk Devleti, aşamalar halinde lâikliği gerçekleştirirken, İslâmiyet'in inanç ve ibadete dayanan kurallarına müdahale etmemiştir.

Lâiklik, Batılılaşmanın da bir aşaması olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Batılı olması, ancak lâik bir devlet ve lâik bir toplum anlayışı ile mümkün olabilir. Lâiklik, kişi hürriyetini, vicdan hürriyetini ve sağladığı gibi düşünce hürriyetini sağlamıştır.

Laiklik İlkesinin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar

* Bu ilke ile din ve mezhep farklılıkları ortadan kaldırılarak toplumsal alanda kaynaşma sağlanmıştır.

* Türkiye'de hukuk birliğinin sağlanmasında etkili olmuştur.

* Toplum hayatında dine ve insana saygı gelmiştir.

* Laiklik ilkesi sayesinde yabancı devletlerin azınlıkları bahane ederek işlerimize karışması engellenmiştir.

* Türkiye'nin çağdaşlaşması hızlanmıştır.

* Din ve vicdan hürriyeti sağlanmıştır.

* Lâikliğin kabul edilmesiyle Türkiye'de akla, bilime, gerçeğe ve özgürlüğe dayanan bir toplum ve devlet sistemi kurulmuştur.

İnkılâpçılık

İnkılâpçılık; inkılâpları benimsemek, korumak, onu medeni ve insani yaşayışın gereği olarak savunmaktır. Böylece, ileriye yönelmek, yaşanan gelişmeleri izlemek ve ülkemizde de uygulamak zorunlu bir duruma gelmektedir.

İnkılâpçılık, batılılaşma ve çağdaşlaşma yolunda daima ileriye, çağdaş uygarlığa yönelmektir. İnkılâpçılık, sadece inkılâpları savunmayı değil, inkılâpları geliştirmeyi, çağdaş hayatın gereklerine uydurmayı da içine alır.

İnkılâpçılık İlkesinin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar

- * Türk toplumuna her yönden gelişme ve ilerleme yolunu açmıştır.
- * Kişisel egemenliğe son verilerek millet egemenliği kurulmuştur.
- * Türk Devleti, yeni kurumları ile çağdaş ve dinamik bir yapıya kavuşmuştur.

Bütünleyici İlkeler

- * Milli Egemenlik
- * Milli Bağımsızlık
- * Milli Birlik ve Beraberlik, Ülke Bütünlüğü
- * Yurtta Barış, Dünyada Barış
- * Akılcılık ve Bilimsellik
- * Çağdaşlık ve Batılılaşma
- * İnsan ve İnsanlık Sevgisi

25) Milli Güvenlik Bilgisi

Milli Güvenliğin Tanımı

Milli güvenlik; devletin anayasal düzenini, milli varlığını, bütünlüğünü, uluslararası alanda siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik bütün çıkarlarını ve uluslararası antlaşmalarla belirlenen haklarını her türlü iç ve dış tehditlere karşı koruması ve kollamasıdır.

Milli Güvenlik Kurulu'nun Görevleri

- * Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, belirlenmesi ve uygulanmasıyla ilgili konularda görüş tespit etmek.
- * Milli hedef, plân ve programların gerçekleştirilmesine ilişkin önlemleri belirlemek.
- * Milli güç unsurlarının milli hedefler yönünden güçlenmesini sağlayacak temel esasları belirlemek.
- * Devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunmasıyla ilgili önlemleri tespit etmek.
- * Anayasal düzeni koruyucu, milli birlik ve bütünlüğü sağlayıcı, Türk milletini Atatürkçü düşünce doğrultusunda, milli ülkü ve değerler etrafında birleştirerek milli hedeflere yönlendirici önlemleri belirlemek.
- * Olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali için görüş tespit etmek.
- * Topyekün savunma, milli seferberlik ve diğer konularda kamu ve özel kurum ve kuruluşlara, vatandaşlara düşecek hizmet ve yükümlülükler ile bu hususlarda yapılacak planlara temel teşkil edecek esasları tespit etmek.
- * Milli güvenlik kapsamına giren konularda yapılan ve yapılacak milletlerarası antlaşmalar hakkında görüş tespit etmek.

Milli Güç

Bir ulusun, hedeflerine ulaşabilmek amacıyla kullanılabilecek maddi ve manevi kaynaklarının toplamına "Milli Güç" denir.

Milli Güç Unsurları

Siyasi Güç : Bir devletin milli hedeflerine erişmek, erişilenleri koruyup geliştirmek ve milli menfaat sağlamak amacıyla kullandığı siyasi kuvvetlerin toplam verimidir.

Askeri Güç : Ulusal politikanın uygulanmasında ve ulusal hedeflerin elde edilmesinde kullanılan fiziki güce “askeri güç” denir.

Ekonomik Güç : Milli gücün tüm unsurlarının gelişip güçlenmesi için gereken maddi ve parasal ihtiyaçlar, ekonomik güç tarafından karşılanır.

Nüfus (Demokratik) Güç : Bir ülkede yaşayan insanların sayısı nüfus gücünün başlıca etkenlerinden biridir.

Coğrafi Güç : Bir devletin coğrafyasına ait canlı veya cansız, doğal ve yapay, gerçek ve nispi (görelî) tüm değerler onun milli gücünün coğrafi unsurunu oluşturur.

Bilimsel ve Teknolojik Güç : Günümüzde bilim ve teknoloji alanlarında etkin ve yeterli bir düzeye ulaşamayan devletler büyük topraklara, zengin doğal kaynaklara sahip olsalar bile büyük ve güçlü devletler arasında sayılmazlar.

Psiko - Sosyal ve Kültürel Güç : Psiko - sosyal ve kültürel güç toplumun sahip olduğu ve tarihten gelen maddi ve manevi değerlerin topluma sağladığı güçtür. Buna kısmen “moral güç” de denilebilir.

Komşularımız ve Tarihsel Hedefleri

Yunanistan'ın Hedefleri

- * Türkiye'nin iç güvenliğini tehdit eden unsurlara destek vermektedir.
- * Türkiye'nin Batı ile bütünleşme yolundaki çabalarına engel çıkarmaktadır.
- * Türkiye ile sorunları olan doğu ve güneydoğu ülkeleriyle savunma ve işbirliği anlaşmaları imzalamaktadır.

* Türkiye'nin ilgi sahası olan Balkanlar, Karadeniz, Orta Asya gibi bölgelerde etkinliğini azaltmaya çalışmaktadır.

Ermenistan'ın Amacı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan Ermenistan tarihte var olduğuna inandığı Büyük Ermenistan'ı kurmak amacındadır. Şu anda bulunduğu topraklar ile Azerbaycan, Doğu Anadolu ve güney illerimizin bir kısmını içine alan bir devlet kurmak peşindedir. Bu amaçla da başta bölücülük olmak üzere Türkiye'yi yıpratıcı tüm hareketlere destek vermektedir.

Türkiye'nin İştirak Ettiği Önemli Uluslararası Siyasi Organizasyonlar

Uluslararası Organizasyonların Önemi

Ülkeler arasında meydana çıkacak anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi amacıyla tüm ülkelerin, uluslararası güvenlik konularında veya ülkelerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar hususunda, konuları tartışabilecekleri, ortak çözüme ulaşabilecekleri uluslararası platformlara ihtiyaç vardır. Uluslararası organizasyonlar, ülkeler arasındaki sorunları ve savaş tehlikesini azaltmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra çeşitli organizasyonların oluşması dünya barışına katkıda bulunmuştur. Bu katkı siyasal sistem farklılıklarının azalmasıyla artmaktadır.

Türkiye' nin Üye Olduğu İttifaklar

Birleşmiş Milletler (BM)

Kuruluş Amacı ve Tarihçesi : Dünyada barış ve güvenliği korumak, eşitlik ve kendi kaderini belirleme ilkeleri temelinde dostluk ilişkilerini geliştirmek, ekonomik, sosyal, kültürel ve beşeri sorunları azaltmak ve çözmek için uluslararası işbirliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Üye sayısı 180'i geçmiştir.

Avrupa Birliği (AB)

Kuruluş Amacı ve Tarihçesi : Avrupa Birliği, II. Dünya Savaşı'nın büyük ölçüde yıktığı Avrupa'nın mümkün olan en geniş ve en etkin işbirliği çerçevesinde birleşip bütünleşmesini amaçlamaktadır.

Türkiye'nin Statüsü ve Türkiye Açısından Önemi

Türkiye tam üyelik öngören bir ortaklık için 9 Temmuz 1959 tarihinde girişimde bulunmuş, 12 Eylül 1963'te Türkiye - Avrupa Birliği ortaklık antlaşması imzalanmıştır. Avrupa Birliği'ne tam üye olmayı amaçlayan Türkiye 14 Nisan 1987'de tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 10 Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyelik için adaylığı kabul edilmiştir. Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren "Gümrük Birliği" uygulaması başlatılmıştır.

Türkiye lâik - demokratik bir yönetim şeklini benimsediğinden Avrupa ile yakınlaşma ve bütünleşme politikası izlemektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olması bu konuda atılacak en önemli adım olacaktır.

NATO

Kuruluş Amacı ve Tarihçesi

Nato; Birleşmiş Milletler Antlaşması çerçevesinde üyelerinin güvenliğini sağlamak ve istikrarın gelişmesine yardım etmek amacıyla kurulmuştur.

Türkiye'nin Statüsü ve Türkiye Açısından Önemi

Türkiye'nin NATO üyeliği ittifak ile karşılıklı çıkar esasına dayanmaktadır. Türkiye bu üyelik sayesinde hem demokrasisini güçlendirmekte hem de kendisine yönelebilecek tehdit ve saldırılara karşı göğüs gerebilmektedir.

Seferberlik

Seferberliğin Tanımı

Devletin bütün güç kaynaklarının başta askeri güç olmak üzere, savaşın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlanması, toplanması, tertiplenmesi ve kullanılmasına ilişkin bütün faaliyetlerin uygulandığı, hak ve hürriyetlerin kanunlarla kısmen veya tamamen sınırlandırıldığı durumdur.

Seferberliğin Önemi

Savaş tehlikesi her an var olduğundan devletler milli güçleri oranında silahlı kuvvet bulundurmak zorundadır. Devletlerin kendilerini en etkili şekilde savunabilmeleri silahlı kuvvetlerini çok iyi eğitmelerinin yanında kısa zamanda gerçekleştirebilecekleri etkin bir seferberlik sistemine sahip olmalarıyla mümkündür. Çünkü günümüzde barış zamanında orduların %90, %100 oranında personel mevcudunun korunması ekonomik nedenlerle terk edilmektedir. Bu yüzden seferberliğe dayanan bir sistemle kısa sürede toplanabilen ve eğitilmiş personelle seferberliğini tamamlayan ordular hem daha başarılı olacaklar, hem de ülkelerinin ekonomik kalkınmasına yardımcı olacaklardır.

Sivil Savunmanın Tanımı

Sivil Savunma düşman taarruzlarına, doğal afetlere ve büyük yangınlara karşı halkın can ve mal kaybının en aza indirilmesi, hayati önem taşıyan her türlü resmi ve özel tesislerin korunması ve faaliyetlerinin sürdürülmesi için acil onarım ve ıslahı, savunma gayretlerinin sivil halk tarafından azami surette desteklenmesi ve cephe gerisindeki halkın moralinin korunması amacıyla alınacak her türlü silahsız koruyucu ve kurtarıcı tedbir ve faaliyetleri kapsar.

Sivil Savunma Teşkilatı'nın Görevleri

- * Savaş zamanında halkın can ve mal güvenliğini sağlamak
- * Doğal afetlerde can ve mal kurtarmak

- * Büyük yangınlarda can ve mal kaybını azaltmak
- * Savaşta ve doğal afetlerde yok olmaları, çalışmaz hale gelmeleri, toplum yaşamını büyük ölçüde etkileyecek, ordunun savaş gücünü azaltacak mahiyetteki önemli resmi ve özel müessese ve tesisleri (fabrika, trafo merkezi, su tesisleri vb.) korumak, çalışmalarının sürekliliğini sağlamak, ivedi onarımları yapmak
- * Savaş zamanında her türlü savunma gayretlerinin sivil halk tarafından azami derecede desteklenmesini sağlamak
- * Savaşta cephe gerisindeki halkın moralini kuvvetlendirmek
- * Bütün bu işleri silahsız olarak bilinçli bir şekilde yapmak